

MENDELOVA UNIVERZITA V BRNE
ZÁHRADNÍČKA FAKULTA V LEDNICI
ÚSTAV PLÁNOVANIA KRAJINY

DUCHOVNÝ ROZMER KRAJINY ŽÍTKOVEJ A HORNEJ SÚČE – VLČÍ VRCH

Diplomová práca

Vedúca práce:

doc. Dr. Ing. Alena Salašová

Vypracovala:

Bc. Dana Suchomelová

Lednice 2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zpracovatelka: **Bc. Dana Suhomelová**
Studijní program: Zahradní a krajinářská architektura
Obor: Zahradní a krajinářská architektura
Název tématu: **Duchovní rozmer krajiny Žitkovéj a Hornej Súče – Vlčí vrch**
Rozsah práce: 40 – 60 stran + přílohy

Zásady pro vypracování:

1. V literárnej rešerši spracujte prehľad rôznych názorov a prístupov k téme "duchovní rozmer krajiny" – čo to je, čím je tvorený, ako sa prejavuje a ako ho môžeme ovplyvňovať.
2. Vypracujte relevantnú krajinársku analýzu – na základe štúdia dostupných materiálov (súčasných, historických mapových podkladov, dokumentov, písomností, monografií obcí, farská kronika, rodové kroniky atď.) sa zamerajte na historický vývoj a súčasný stav vybraných sídiel a okolitej krajiny.
3. Zosumarizujte krajinotvorné činnosti, javy a deje, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili tvár dnešnej krajiny a nájdite ich prejavy v súčasnej krajine. Na základe toho definujte špecifiká krajiny vybraných sídiel a charakterizujte vlastnosti krajiny, prostredníctvom ktorých sa prejavuje jej duchovný rozmer.
4. Preskúmajte spôsoby, ktorými je možné zachovať duchovný rozmer krajiny, a to v prostredí Českej republiky a Slovenska. Nájdite optimálny alebo navrhните vlastný.
5. Zistené poznatky interpretujte konkrétnym návrhom vybraného priestoru formou štúdie.

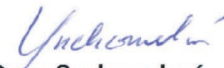
Seznam odborné literatury:

1. BÁRTA, J. – ČORNEJ, P. *Místa hodná paměti*. 1. vyd. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2002. 197 s. ISBN 80-86512-19-3.
2. ELIADE, M. *Posvátné a profánní*. Praha: OIKOYMENH, 2006. 148 s. ISBN 80-7298-175-7.
3. MENCL, V. *Lidová architektura v Československu*. 1. vyd. Praha: Academia, 1980. 630 s.
4. ŠKABRADA, J. *Lidové stavby : architektura českého venkova*. 1. vyd. Praha: Argo, 1999. 246 s. ISBN 80-7203-082-5.
5. *Tvář naší země – Krajina domova. : Duchovní rozměr krajiny*. 3. 1. vyd. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, 2001. 81 s. ISBN 80-86512-00-2.
6. ZELENKA, J. a kol. *Percepce krajiny a genius loci*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. 325 s. ISBN 978-80-7041-191-9.
7. zborníky z konferencí Český venkov (ČZU Praha, od r.2000), z konferencí Venkovská krajina (ZO ČSOP Veronica Brno, od r. 2002), z konferencí Tvář naší země – krajina domova (ČKA Praha, r. 2001, 2002, 2005, 2008)

Datum zadání diplomové práce: listopad 2013


Termín odevzdání diplomové práce: květen 2015

L. S.


Bc. Dana Suhomelová
Autorka práce


doc. Ing. Petr Kučera, Ph.D.
Vedoucí ústavu




doc. Dr. Ing. Alena Salašová
Vedoucí práce


prof. Ing. Robert Pokluda, Ph.D.
Děkan ZF MENDELU

ČESTNÉ PREHLÁSENIE

Prehlasujem, že som túto diplomovú prácu: DUCHOVNÝ ROZMER KRAJINY ŽÍTKOVEJ A HORNEJ SÚČE – VLČÍ VRCH vypracovala samostatne a všetky použité pramene a zdroje informácií sú uvedené v zozname použitej literatúry a zdrojov.

Súhlasím, aby moja práca bola zverejnená v súlade s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách v znení neskorších predpisov a v súlade s platnou Smernicou o zverejňovaní vysokoškolských záverečných prác. Som si vedomá, že na moju prácu sa vzťahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brne má právo na uzavretie licenčnej zmluvy a použitie tejto práce ako školského diela podľa § 60 odst. 1 Autorského zákona. Ďalej sa zaväzujem, že pred spísaním licenčnej zmluvy o využití diela inou osobou (subjektom) si vyžiadam písomné stanovisko univerzity o tom, že predmetná licenčná zmluva nie je v rozpore s oprávnenými záujmami univerzity a zaväzujem sa uhradiť prípadný príspevok na úhradu nákladov spojených so vznikom diela, a to až do ich skutočnej výšky.

Súhlasím, aby práca bola uložená v knižnici Záhradníckej fakulty Mendelovej univerzity v Brne a sprístupnená k študijným účelom.

V Lednici dňa 6. 5. 2016

Dana Suchomelová

POĎAKOVANIE

Ďakujem vedúcej diplomovej práce doc. Dr. Ing. Alena Salašovej za vedenie práce a podnetné rady. Ďalej chcem poďakovať Mgr. Kateřine Kohoutovej za zdieľanie svojho pohľadu na tému práce a informácie o území. Tiež chcem poďakovať Eve Gugovej za pomoc pri zapojení obyvateľov Vlčieho Vrchu do dotazníkového šetrenia. Taktiež ďakujem svojej rodine za obrovskú trpezlivosť a pomoc pri terénnych prieskumoch počas vypracovávania práce.

OBSAH

Zoznam skratiek	2
Zoznam obrázkov	2
Zoznam kartogramov	5
Zoznam tabuliek	5
Zoznam grafov	5
1 Úvod	6
2 Ciele práce	6
3 Literárny prehľad	7
3.1 Slovníček pojmov	7
3.2 Chápanie duchovného rozmeru krajiny od histórie po súčasnosť	7
3.3 Duchovný rozmer krajiny z pohľadu rôznych autorov	7
3.4 Chápanie duchovného rozmeru krajiny pre potreby diplomovej práce	8
3.5 Typy duchovných hodnôt krajiny	8
3.6 Zhodnotenie rôznych prístupov k zachovávaní duchovných hodnôt	9
4 Materiály a metodika	12
4.1 Prípravné práce	12
4.2 Terénny prieskum	12
4.3 Spracovanie výsledkov	12
4.4 Práca s verejnosťou	13
4.4.1 Dotazník	13
4.4.2 Riadený rozhovor	14
5 Výsledky analytickej časti	15
5.1 Lokalizácia modelového územia a širšie územné vzťahy	15
5.2 Primárna krajinná štruktúra – prírodné podmienky v území	16
5.2.1 Geomorfologické charakteristiky územia	16
5.2.2 Geologická stavba územia	16
5.2.3 Pedologické charakteristiky územia	16
5.2.4 Hydrologické pomery	17
5.2.5 Klimatologické charakteristiky	17
5.2.6 Biota v území	17

5.3 Sekundárna krajinná štruktúra – Využitie krajiny človekom (<i>land use</i>)	18
5.3.1 História využitia krajiny	18
5.3.2 Súčasnú využitie krajiny	18
5.3.3 Historické krajinné štruktúry (HKŠ)	20
5.4 Terciárna krajinná štruktúra – socioekonomická a humánna sféra	21
5.4.1 Ochrana prírody a krajiny	21
5.4.2 Demografické a etnografické charakteristiky	22
5.4.3 Limity v území	23
5.4.4 Vizuálne vzťahy v krajine	23
5.4.5 Hodnoty krajiny	23
5.4.6 Krajinný ráz a znaky krajiny	27
5.4.7 Problémy v území	27
6 Výsledky – Vnímanie duchovného rozmeru krajiny obyvateľmi a návštevníkmi	28
7 Výsledky – Návrh	29
7.1 Návrh opatrení a zmien využitia územia	29
7.1.1 Regulatívy	29
7.1.2 Asanačné opatrenia	30
7.1.3 Revitalizačné opatrenia	31
7.1.4 Obnovné opatrenia	31
7.1.5 Odporúčania	31
7.2 Návrh cesty za duchovnými hodnotami krajiny	31
7.2.1 Zostavenie brožúrky	32
7.2.2 Informácie o ceste a dostupnosť	32
7.2.3 Návrh intervencií pre zachovanie a obnovu duchovných hodnôt	32
7.2.4 Organizácie vhodné k spolupráci	33
8 Diskusia	34
9 Záver	34
10 Abstrakt	35
Zoznam použitej literatúry a zdrojov	36
Zoznam príloh	39

ZOZNAM SKRATIEK

a. i. – a iné
č. – číslo
ČR – Česká republika
DSO – drobný sakrálny objekt
HKŠ – historická krajinná štruktúra
CHKO – chránené krajinné územie
kt. – ktorý
MAS – miestna akčná skupina
n. m. – nad morom
napr. – napríklad
PP – prírodná pamiatka
PPF – poľnohospodársky pôdny fond
PR – prírodná rezervácia
SR – Slovenská republika
TTP – trvalé trávne porasty
tzn. – to znamená
ÚEV – územie európskeho významu
ÚP – územný plán
ÚSES – územný systém ekologickej stability
VKP – významné krajinné prvky
v. s. – vegetačný stupeň

ZOZNAM OBRÁZKOV

<i>Obr. 1: Ladislav Medňanský: Jesenné ráno (Medňanský nedátované in Artnet 2016)</i>	10
<i>Obr. 2: Škola na Žitkovej (Zavadilová 1919 in Pauer a Zavadilová 2001)</i>	10
<i>Obr. 3: Dievčatko zo Žitkovej (Zavadilová 1920 in Pauer a Zavadilová 2001)</i>	10

<i>Obr. 4: Lokalizácia modelového územia na hranici medzi ČR a SR (Autorka práce, 2016)</i>	15
<i>Obr. 5: Usadlosť z Moravských Kopaníc, Skanzen NÚLK Strážnice (© gajdosí.eu, 2009)</i>	19
<i>Obr. 6: Hmla pod Vlčím Vrchom (foto: Gugová, 2015)</i>	29

OBRÁZKY V PRÍLOHÁCH:

<i>Obr. A.1: Architektúra studničiek 1 (Autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. A.2: Architektúra studničiek 2 (Autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. A.3: Travertínový prameň v osade Černé (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. A.4: Studnička U kaplnky (Staňa, 2012)</i>
<i>Obr. A.5: Tomanova studnička – Hute (Staňa, 2012)</i>
<i>Obr. A.6: Jabloňová studnička – Boky (Jurečka, 2012)</i>
<i>Obr. A.7: Bezmenný prameň – pod zjazdovkou (foto: autorka práce, 2016)</i>
<i>Obr. A.8: Prameň U Hájenky (Staňa, 2012)</i>
<i>Obr. A.9: Lokovská studnička (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. A.10: Bezmenný prameň – pod Chabovou (foto: autorka práce, 2016)</i>
<i>Obr. A.11: Prameň Nad starou školou (Křístek, 2012)</i>
<i>Obr. C.1: Žitkovská priehrada (foto: autorka práce 2015)</i>
<i>Obr. C.2: Lyžiarska zjazdovka na Chabovej (foto: autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. C.3: Náučná tabuľa a výhľad na Bedovom (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. C.4: Turistický rozcestník pod Lokovom (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. C.5: Hotel Kopanice (foto: autorka práce 2015)</i>
<i>Obr. C.6: Centrum voľného času, bývalé kasárne (foto: autorka práce 2015)</i>
<i>Obr. C.7: Penzión Žitková (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. D.1: Dvory kopaničiarskych usadlostí (foto: Chlud 1961, Zbierka NÚLK, prevzaté z: Šimša a Kalábová 2006, s. 23)</i>

<i>Obr. D.2: Stodola kopaničiarskej usadlosti, Žitková (Tomeš 1964, Zbierka NÚLK, prevzaté z: Šimša a Kalábová 2006, s. 24)</i>
<i>Obr. D.3: Obyvatelia Kopaníc a typické stavby (Klvani 90. roky 19. storočia, prevzaté z: Jilík 2013, s. 9)</i>
<i>Obr. E.1: Sakrálny obra, Grúň (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.2: Schránka so soškou, Hutiska (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.3: Schránka so soškou, Vlčí Vrch (foto: autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. E.4: Schránka so soškou, Stehlíkovci (foto: autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. E.5: Brezový kríž a ručne kladeným kamenným podstavcom, Pitínske paseky (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.6: Pomník, Hutě (foto: autorka práce 2015)</i>
<i>Obr. E.7: Kaplnka Panny Marie Kopanické, nad Hutiskami (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.8: Kaplnka, Bedové (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.9: Kaplnka prestavaná z hasičskej strážnice, Vlčí Vrch (foto: autorka práce, 2014)</i>
<i>Obr. E.10: Drevená zvonička, centrum Žitkovej (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.11: Drevená zvonička – nová, Bedové (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.12: Zvonička – nová, Vlčí Vrch (foto: autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. E.13: Liatinový kríž, Pod Lokovom (foto: autorka práce 2015)</i>
<i>Obr. E.14: Liatinový kríž, Žitková – u drevenej zvoničky (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.15: Liatinový kríž, Žitková – pod Kykulou (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. E.16: Drevený kríž, Vlčí Vrch (foto: autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. E.17: Kamenný kríž, Vlčí Vrch (foto: autorka práce 2016)</i>
<i>Obr. E.18: Kamenný kríž, Žitková (foto: autorka práce 2015)</i>
<i>Obr. E.19: Kamenný kríž, Hutiska (foto: autorka práce 2015)</i>
<i>Obr. E.20: Kamenný kríž, Skaličí (foto: autorka práce 2014)</i>
<i>Obr. F.1: Kopaničiarsky kroj (Moravské Kopanice © 2014)</i>

- Obr. F.2: Kopaničiarsky kraj, dobová fotografia (Žitková © 2015)
- Obr. F.3: Súčanský kraj (Bohálová 2014)
- Obr. F.4: Irma Gabrhelová (Jilík nedatované)
- Obr. F.5: Bohyňa Pagáčena (Klvani nedatované)
- Obr. F.6: Portrét neznámej bohyně (Zavadilová 1944)
- Obr. G.1: Lesy, V Hutiskách (foto: autorka práce, 2015)
- Obr. G.2: Kapaničiarske orchideové lúky, ÚEV Lipníkovi (foto: autorka práce 2015)
- Obr. G.3: Uschnutý sad, Hutě (foto: autorka práce 2015)
- Obr. G.4: Solitérny strom, Vlčí vrch (foto: autorka práce 2015)
- Obr. G.5: Žitkovská priehrada (foto: autorka práce 2015)
- Obr. G.6: Drevinná vegetácia potoka, Rudický potok (foto: autorka práce 2014)
- Obr. G.7: Prameň pod Lokovskou studničkou (foto: autorka práce 2014)
- Obr. H.1: Pohľad na Chabovú zo Žitkovského vrchu (foto: autorka práce 2015)
- Obr. H.2: Pohľad na Žitkovský vrch zo severu (foto: autorka práce 2014)
- Obr. H.3: Pohľad na Lokov zo Žitkovského vrchu (foto: autorka práce, 2014)
- Obr. H.4: Lesy v údolí Rudického potoka (foto: autorka práce 2014)
- Obr. H.5: Kopce Bielych Karpát, pohľad z Bedového (foto: autorka práce 2014)
- Obr. H.6: Kopce Bielych Karpát a Považský Inovec zo Žitkovského vrchu (foto: autorka práce 2014)
- Obr. H.7: Panoramatický pohľad z Bedového (foto: autorka práce 2014)
- Obr. H.8: Panoramatický pohľad zo Žitkovského vrchu (foto: autorka práce 2014)
- Obr. I.1: Kopaničiarske lúky, Hutě (foto: autorka práce 2015)
- Obr. I.2: Pozostatok starej cesty a aleje (foto: autorka práce, 2014)
- Obr. I.3: Narušená aleja/stromoradie (foto: autorka práce 2015)
- Obr. I.4: Pozostatky šancí, Bedové (foto: autorka práce 2014)
- Obr. I.5: Schránka so soškou (foto: autorka práce 2015)
- Obr. I.6: Studnička U kaplnky (Staňa, 2012)
- Obr. I.7: Zástavba u Stehlíkovcov (foto: autorka práce 2015)
- Obr. I.8: Dom Irmy Gabrhelovej (foto: autorka práce 2014)
- Obr. J.1: Mäkký tvar reliéfu, Žitkovský kopec (foto: autorka práce 2015)
- Obr. J.2: Travertínový prameň, osada Černé (foto: autorka práce 2015)
- Obr. J.3: Premennivosť meteorologických javov, pohľad zo Žitkovského vrchu (babkakorenarka, 2015)
- Obr. J.4: Uzavreté priestory v údoliach, Ochoze - Mandaský potok (foto: autorka práce 2016)
- Obr. J.5: Otvorené priestory na chrbtoch kopcov, Vlčí vrch – pohľad na Krásny Dub (foto: autorka práce 2016)
- Obr. J.6: Vizuálne väzby a výhľady, pohľad z Pitínskych pasienok na Inovec (foto: autorka práce 2014)
- Obr. J.7: Kopaničiarske lúky, PR Hutě (foto: autorka práce 2015)
- Obr. J.8: Členitosť drevinnej vegetácie, V Hutiskách – pohľad na Grúň (foto: autorka práce 2015)
- Obr. J.9: Usadlosti rozptýlené v krajine, Pitínske paseky (foto: autorka práce 2014)
- Obr. J.10: Drobné sakrálné objekty, Skaličí (foto: autorka práce 2014)
- Obr. J.11: Pastva koní, Rokytová (foto: autorka práce 2015)
- Obr. J.12: Jabloňová studnička (Jurečka, 2012)
- Obr. K.1: Zarastanie solitérnych stromov lesom, V Hutiskách (foto: autorka 2015)
- Obr. K.2: Zarastanie TTP lesom, Hodúľky (foto: autorka práce 2014)
- Obr. K.3: Uschnutý sad, Hutě (foto: autorka práce 2015)
- Obr. K.4: Nepovolená skládka stavebného odpadu a zarastanie šancí, Bedové (foto: autorka práce 2014)
- Obr. K.5: Aktuálny stav Lokovskej studničky, Lokov (foto: autorka práce 2014)
- Obr. K.6: Zarastanie Hornozávrskiej mokrade hlohom a Calamagrostis Motorkári, Grúň (foto: autorka práce 2016)
- Obr. K.7: Elektrické vedenie na pohľadovom horizonte, Bedové (foto: autorka, 2014)
- Obr. K.8: Motorkári, Grúň (foto: autorka práce 2014)
- Obr. K.9: Zákaz vstupu na súkromný pozemok, Lokov (foto: autorka práce 2014)
- Obr. L.1: Dvorcová usadlosť, Pitínske paseky (foto: autorka práce 2014)
- Obr. L.2: Obytná a hospodárska budova, Stehlíkovci (foto: autorka práce 2015)
- Obr. L.3: Obytná budova, Hutiská (foto: autorka práce 2014)
- Obr. L.4: Hospodárska budova, Vlčí Vrch (foto: autorka práce 2016)
- Obr. L.5: Zákres pôvodorysu usadlosti č. 92 vo Vyškovci (Šimša a Kalábová, 2006, s. 31)
- Obr. L.6: Zákres pôvodorysu usadlosti č. 92 vo Vyškovci, prestavba z 20. rokov 20. storočia (Šimša a Kalábová 2006, s. 32)
- Obr. L.7: Výrazná farebnosť stavby v centre Žitkovej 1 (foto: autorka práce 2014)
- Obr. L.8: Výrazná farebnosť stavby v centre Žitkovej 2 (foto: autorka práce 2014)
- Obr. L.9: Nová prestavba v otvorenom priestore u Žitkovského vrchu (foto: autorka práce 2014)
- Obr. L.10: Zástavba z 50. rokov v centre Žitkovej (foto: autorka práce 2014)
- Obr. M.1: Revitalizovaná mokrad' (Mokřady – Ochrana a management 2011)
- Obr. M.2: Súčasný stav hlohového porastu na území PR Hornozávrská mokrad' (foto: autorka 2016)
- Obr. M.3: Rastlina rodu Rhinanthus (Wikiwand 2016)
- Obr. M.4: Extenzívna pastva oviec v PR Pod Žitkovským vrchom (Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty 2016)
- Obr. M.5: Súčasný stav Hornozávrskiej mokrade, porast Calamagrostis epigejos (Autorka práce 2016)

Obr. M.6: Navrhovaný stav Hornozávrskiej mokrade po odstránení smlzu (Autorka práce 2016)

Obr. N.1: Ovocná aleja na Vlčom vrchu v hmle (foto: autorka práce 2015)

Obr. N.2: Kvitnúce jablone, ilustračné foto (ForestWander 2008)

Obr. N.3: Súčasný stav ovocnej aleje (Autorka práce 2016)

Obr. N.4: Navrhovaný stav aleje (Autorka práce 2016)

Obr. O.1: Elektrické vedenie, Vlčí vrch (foto: autorka práce 2015)

Obr. O.2: Elektrické vedenie, Bedové (foto: autorka práce 2015)

Obr. O.3: Elektrické vedenie, Žitková (foto: autorka práce 2014)

Obr. O.4: Elektrické vedenie, súčasný stav (Autorka práce 2016)

Obr. O.5: Navrhovaný stav, odstránenie elektrického vedenia z pohľadového horizontu (Autorka práce 2016)

Obr. P.1: Pohľad na družstvo 1 (foto: autorka práce 2014)

Obr. P.2: Pohľad na družstvo 2 (foto: autorka práce 2014)

Obr. P.3: Pohľad na družstvo 3 (foto: autorka práce 2014)

Obr. P.4: Súčasný stav – pohľad na družstvo (Autorka práce 2016)

Obr. P.5: Navrhovaný stav – pohľad na družstvo (Autorka práce 2016)

Obr. R.1: Fotodokumentácia súčasného stavu šancí 1 (foto: autorka práce 2014)

Obr. R.2: Fotodokumentácia súčasného stavu šancí 2 (foto: autorka práce 2014)

Obr. R.3: Fotodokumentácia súčasného stavu šancí 3 (foto: autorka práce 2014)

Obr. R.4: Súčasný stav – zarastené šance (Autorka práce 2016)

Obr. R.5: Navrhovaný stav – sprístupnené šance (Autorka práce 2016)

Obr. S.1: Súčasný stav - Lokovská studnička (Autorka práce 2016)

Obr. S.2: Navrhovaný stav - Lokovská studnička (Autorka práce 2016)

Obr. S.3: Architektúra studničiek (Autorka práce 2016)

Obr. S.4: Studnička U kapličky (Staňa, 2012)

Obr. S.5: Jabloňová studnička (Jurečka, 2012)

Obr. U.1: Aleja v Severnom Írsku (Stephen Emerson 2015)

Obr. U.2: Tunnel of love in Ukraine (Oleg Gordienko 2011)

Obr. U.3: Autumn alley in old park (Hgalina 2016)

Obr. U.4: Vegetačný tunel – súčasný stav (foto: autorka práce 2015)

Obr. U.5: Vegetačný tunel – navrhovaný stav (Autorka práce 2016)

Obr. V.1: Návrh extenzívnej pastvy oviec na vrchole Chabovej (Autorka práce 2016)

Obr. V.2: Súčasný stav vrcholu Chabovej (Autorka práce 2016)

Obr. V.3: Návrh slávností so zapáľovaním ohňov na vrchole Chabovej (Autorka práce 2016)

Obr. X.1: Polopriehľadná drevená konštrukcia kostola, Reading Between the Lines – Gijs Van Vaerenbergh (Archdaily 2012)

Obr. X.2: Pohľady na navrhovanú konštrukciu hradu zvrchu a z vtáčej perspektívy (Autorka práce 2016)

Obr. X.3: Súčasný stav lúk na Lokove (foto: autorka práce 2015)

Obr. X.4: Návrh symbolu hradu na Lokove (Autorka práce 2016)

Obr. Y.1: Panoramatický pohľad na Vlčí vrch zo Žitkovského vrchu (Autorka práce 2016)

Obr. Y.2: Súčasný stav Vlčieho vrchu (Autorka práce 2016)

Obr. Y.3: Navrhovaná výsadba a umiestnenie súch na vrchole Vlčieho vrchu (Autorka práce 2016)

Obr. Y.4: Príklad abstrahovanej sochy vlka 1 (Trixqueen ©2013-2016)

Obr. Y.5: Príklad abstrahovanej sochy vlka 2 (Pacheco 2012)

Obr. Z.1: Súčasný stav lesa u Stehlíkovcov (Autorka práce 2016)

Obr. Z.2: Navrhovaná trasa cesty cez les svetlonosov (Autorka práce 2016)

Obr. AA.1: Návrh dreveného kolového chodníka cez okrajovú časť mokrade (Autorka práce 2016)

Obr. AA.2: Ilustračné foto: drevené schody navrhované pred cestu z Chabovej (WpClipart 2016)

Obr. AB.1: Jarabina v údolí Mandaského potoka (foto: autorka práce 2014)

Obr. AB.2: Výhľad z Vlčieho vrchu na Žitkovský vrch (foto: autorka práce 2015)

Obr. AB.3: Doliny (foto: autorka práce 2015)

Obr. AB.4: Kaplnka na Bedovém (foto: autorka práce 2014)

Obr. AB.5: Solitérny strom pod Vlčím vrchom (foto: autorka práce 2015)

Obr. AB.6: Vlčí vrch z Bedového (foto: autorka práce 2014)

Obr. AB.7: Stráň nad Hutiskami (foto: autorka práce 2015)

Obr. AB.8: Starý Hrozenkov zo Žitkovej (foto: autorka práce 2014)

Obr. AB.9: Zamračená obloha nad Bedovým (foto: autorka práce 2014)

Obr. AC.1: Hornosúčanske Osady z Vlčieho vrchu (foto: autorka práce 2016)

Obr. AC.2: Kríž v Skaličí (foto: autorka práce 2014)

Obr. AC.3: Staré ploty pod Vlčím vrchom (foto: autorka práce 2015)

Obr. AC.4: Usadlosť Stehlíkovci (foto: autorka práce 2015)

Obr. AC.5: Ovocný strom pod Vlčím vrchom (foto: autorka práce 2015)

Obr. AC.6: Kríž pod Vlčím Vrchom (foto: autorka práce 2016)

Obr. AC.7: Sad v Hutiach (foto: autorka práce 2015)

Obr. AC.8: Zákaz vstupu v Skaličím (foto: autorka práce 2014)

Obr. AC.9: Starý sad v Hutiach (foto: autorka práce 2015)

ZOZNAM KARTOGRAMOV

Kartogram 1: Mapa širších vzťahov (© Seznam.cz © 1996–2016)	15
Kartogram 2: Katastrálne hranice v území (© TopGis, s.r.o. © 1996–2016/Autorka práce)	15
Kartogram 3: Hranice územia (© TopGis, s.r.o. © 1996–2016/Autorka práce)	15
Kartogram 4: Geomorfologické charakteristiky územia (© Seznam.cz, ZABAGED, ZM SR 10 © 1996–2016/Autorka práce 2016)	16
Kartogram 5: Geologická stavba územia (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/Česká geologická služba © 2014, ŠGÚDŠ V 2016, Autorka práce 2016)	16
Kartogram 6: Pedologické charakteristiky územia (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/Česká geologická služba © 2014, Pôdny portál 2016, Autorka práce 2016)	17
Kartogram 7: Hydrologické pomery (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/ČÚZK © 2010, Autorka práce 2016)	17
Kartogram 8: Štruktúra a hierarchia cestnej siete (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/ ČÚZK © 2010, Slovenská správa ciest © 2016, Autorka práce 2016)	20

KARTOGRAMY V PRÍLOHÁCH:

Kartogram A: Pramene a studničky v území (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)	
Kartogram B.1: Využitie krajiny človekom v rokoch 1950 a 1955 (Podkladové dáta: VGHMÚř Dobruška © MO ČR 2009/autorka práce 2016)	
Kartogram B.2: Súčasnú využitie krajiny človekom (© TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)	
Kartogram C: Turistické a náučné chodníky a cyklistické trasy (© TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)	
Kartogram D.1: Mapa I. vojenského mapovania (Austrian State Archives © 2008/autorka práce 2016)	
Kartogram D.2: Mapa II. vojenského mapovania (Austrian State Archives © 2008/autorka práce 2016)	
Kartogram D.3: Mapa III. vojenského mapovania (Austrian State Archives © 2008/autorka práce 2016)	
Kartogram D.4: Ortofotomapa – snímky z rokov 1950 a 1955 (Austrian State Archives © 2008/autorka práce 2016)	

Kartogram E: Drobné sakrálne objekty (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram G: Prírodné hodnoty územia (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram H: Vizuálne vzťahy a estetické hodnoty (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram I: Kultúrno-historické hodnoty (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram K.1: Mapa limitov územia (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram K.2: Problémová mapa (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram L: Členenie plôch regulácie zástavby (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram M: Revitalizácia Hornozávrskiej mokrade (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram N: Výsadba ovocnej aleje (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram O: Zmena trasovania elektrického vedenia (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram P: Výsadba drevín a úprava plôch v okolí družstva (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram R.1: Detail mapy I. vojenského mapovania - zakres opevňovacieho systému (Podkladové dáta: VGHMÚř Dobruška © MO ČR 2009/autorka práce 2016)

Kartogram R.2: Detail mapy II. vojenského mapovania - zvyšok opevnenia a nápis "alte Schanze" (Podkladové dáta: VGHMÚř Dobruška © MO ČR 2009/autorka práce 2016)

Kartogram S: Lokalizácia Lokovskej studničky a symbolu hradu (Podkladové dáta: VGHMÚř Dobruška © MO ČR 2009/autorka práce 2016)

Kartogram T: Trasa cesty za duchovnými hodnotami krajiny (Podkladové dáta: (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016, © Seznam.cz © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram U: Obnova vegetačného tunela (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram X: Lokalizácia symbolu hradu na Lokove a Lokovskej studničky (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram Y: Výsadba stromu a umiestnenie sôch vlkov (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram Z: Návrh cesty cez les svetlonosov (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram AA.1: Návrh nových ciest, trasa lesom z Chabovej k mokradi (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram AA.2: Návrh nových ciest, trasa Hornozávrskou mokradou (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

Kartogram AA.3: Návrh nových ciest, trasa cez les svetlonosov (Podkladové dáta: © TopGis, s.r.o. © 1996–2016/autorka práce 2016)

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1: Prírodné hodnoty územia	24
Tabuľka 2: Kultúrno-historické hodnoty územia	25
Tabuľka 3: Kultúrno-historické a estetické hodnoty územia	25
Tabuľka 4: Duchovné hodnoty územia - 1. časť	26
Tabuľka 5: Duchovné hodnoty územia - 2. časť	26

TABUĽKY V PRÍLOHÁCH:

Tab. B.1: Využitie krajiny človekom v rokoch 1950 a 1955 (Autorka práce 2016)	
Tab. B.2 Využitie krajiny človekom v súčasnosti (Autorka práce 2016)	

ZOZNAM GRAFOV

GRAFY V PRÍLOHÁCH

Graf A.1: Využitie krajiny človekom v rokoch 1950 a 1955 (Autorka práce 2016)	
Graf A.2: Využitie krajiny človekom v súčasnosti (Autorka práce 2016)	

1 ÚVOD

Ľudia žijú vo svete symbolov a skrytých významov. Vytváranie väzby medzi hmotnými predmetmi a abstraktnými pojmami sa stalo ľudskou prirodzenosťou a dochádza k tomu už bez toho, že by sme si niečo uvedomovali. Abstraktné myslenie bolo vlastne to, čo ľudskú spoločnosť vždy poháňalo dopredu.

Symbody a skryté významy v sebe spravidla nesú príbeh, ktorý prepája jednotlivé zložky krajiny a života. Čo sa však stane, ak ľudia na tieto príbehy zabudnú? Dvestoročný dub prestane byť symbolom života a histórie, ktorá na mieste prebehla, a stane sa vhodným zdrojom drevnej hmoty. Štíty hôr budú len zdrojom stavebného kameňa, nie strechou sveta a symbolom stability. Je to úmyselné zveličovanie, ale naznačuje, čo sa v menšej miere už v našej krajine deje.

„Moře už není posvátné, hory nejsou již hrozivě mlčenlivé, ale jsou tu k tomu, abychom si na nich poměřili své síly, protože dnešní člověk je přece bůh“ (Hogenová 2012)

Tak to charakterizovala Anna Hogenová v zborníku *Vnímání krajiny*. Čím ďalej tým viac sú krajinné prvky vnímané ako objekty, zatiaľ čo v minulosti bola krajina aj všetky vedné disciplíny, ktoré ju študovali, prepojené v jeden celok.

Príbehy a symboly vytvárajú v krajine väzbu medzi minulosťou a prítomnosťou a dávajú krajine ďalší význam. Uvedomením si týchto väzieb a odhalením tajomstiev krajiny vzniká vzťah medzi človekom a krajinou, ktorá sa mu tým stáva dôverne známa. Hovorievalo sa, že je dnešná doba uponáhľaná. V tejto chvíli si to ľudia uvedomujú a začínajú sa zastavovať a premýšľať, čo je to, čo im chýba? Preto hľadajú svoje korene, pôvod všetkého, dôvod, vlastnú identitu. Hľadajú späť s krajinou, kde vyrastali, a s krajinou, kde žijú.

2 CIELE PRÁCE

Úlohou práce je spracovať prehľad náhľadu na duchovný rozmer krajiny rôznymi autormi, porovnať ich prístupy a navrhnuť vlastnú definíciu. Ďalej je venovaná pozornosť rôznym typom duchovných hodnôt, ktoré duchovný rozmer krajiny tvoria a charakterizovať prístupy, ktorými je ho možné zachovať, alebo podporiť.

Cieľom praktickej časti práce je vypracovať krajinársku analýzu modelového územia. Výstupom týchto rozborov bola charakteristika prírodných, kultúrno-historických, estetických a duchovných hodnôt územia a krajinných znakov, ktoré určujú jeho krajinný ráz.

Zvláštna pozornosť je venovaná vymedzeniu duchovných hodnôt v modelovom území, ich zaradeniu do vytvorenej kategorizácie a určeniu, čo jednotlivé duchovné hodnoty v krajine hmotne reprezentuje. Bol vyhodnotený ich súčasný stav a definované hrozby a stresové faktory, ktoré znehodnocujú alebo vedú ku zničeniu týchto hodnôt. Na základe tohto vyhodnotenia sú definované problémy modelovom v území.

Výstupom práce je krajinárska štúdia územia. Prvou časťou štúdie je návrh opatrení a zmien využitia územia, ktorého cieľom je zachovanie krajinného rázu v území prostredníctvom návrhu regulatívov, asanačných a revitalizačných opatrení a odporúčaní. Druhá časť je zameraná na zachovanie duchovných hodnôt v pamäti ľudí prostredníctvom návrhu cesty, ktorá prepája miesta s väzbou na tieto hodnoty.

3 LITERÁRNY PREHĽAD

3.1 SLOVNÍČEK POJMOV

asociatívna krajina – tento termín bol vymedzený na 16. zasadaní Výboru pre svetové dedičstvo ako krajina, v ktorej sú obsiahnuté prírodné hodnoty na základe asociácií (náboženských, kultúrnych alebo umeleckých), pričom hmotné prejavy týchto asociácií nemusia byť významné, alebo sa v krajine nachádzať (Vorel a Kupka 2008, s. 12)

genius loci – pojem pochádza zo starogréčtiny a znamená „duch miesta“. Norberg-Schulz bol nórsky architekt a teoretik, ktorý vyniesol tento pojem opäť na povrch. Popisuje *genius loci* ako špecifickú atmosféru miesta (1994). Percepciou *genia loci* sa v ČR významne zaoberal Zelenka (2008). Podľa Treiba (1995, s. 92) *genius loci* prostriedkom, prostredníctvom ktorého je možné „zakoreniť“ určitý dizajn na špecifickom mieste.

fenomén – jav, ktorý charakterizuje podstavu objektu, jeho dominantnú vlastnosť (Jančura, 1999)

hodnota krajiny – charakteristika miesta prenesená do kladných a záporných hodnôt (Míchal 1999, s. 6)

identita krajiny – špecifická vlastnosť krajiny, ktorá vytvára medzi krajinou a človekom bližší vzťah. Môže ísť o všeobecnú vlastnosť, ktorá je badateľná v umeleckom zobrazení krajiny, alebo o vlastnosť subjektívnu, ktorá vzniká na základe osobného kontaktu a vnímania krajiny (Vorel a Kupka 2008, s.10).

charakter krajiny – vyjadruje tie vlastnosti krajiny, ktoré ju odlišujú od inej krajiny, alebo sú pre rôzne krajiny spoločné. Charakter krajiny je súhrnom znakov terénu, jeho plošných aj líniových prvkov, vegetačného krytu a znakov činnosti človeka (Vorel 2006 in Vorel a Kupka 2011)

krajina – časť zemskeho povrchu s charakteristickým reliéfom, tvorená súborom funkčne prepojených ekosystémov a civilizačných prvkov (Zákon č. 114/1992 Sb., §3, odst. k).

krajinný ráz – pojem krajinný ráz je definovaný v zákone o ochrane prírody a krajiny (Zákon č. 114/1992 Sb., § 12) ako prírodná, kultúrna a historická charakteristika určitého miesta a v predmete ochrany špecifikuje prírodné a estetické hodnoty územia.

Krajinný ráz sa prejavuje sústavou znakov, ktoré sú v krajine identifikovateľné. Znakom môže byť jav s určitým vzťahom ku štruktúre krajiny, alebo vizuálny prejav takéhoto javu v krajinnej scéne. Tento

prejav je nositeľom estetických hodnôt, harmonickej mierky a harmonických vzťahov v krajine (vorel a Kupka 2011 s. 8).

Jančura vyjadruje krajinný ráz ako súhrn lokálnych špecifik, ktoré tvoria neopakovateľnú krajinu. Krajinný ráz je podľa neho tvorený prírodnými a kultúrno-historickými špecifikami a krajinným obrazom. Krajinný obraz je pôsobenie horizontov, dominant a štruktúry krajiny na človeka (Jančura 1999).

krajinný znak – je špecifická, alebo typická charakteristika krajiny. Špecifický znak krajiny je pre danú krajinu jedinečný, typický znak je pre krajinu bežný a určuje krajinný typ (Arvita P 2008, s. 5).

pamäť krajiny – Kupka (Vorel a Kupka 2011, str.10) uvádza, že pamäťou krajiny sú historické stopy úprav krajiny. Patria tu zvyšky historických hospodárskych aj technických stavieb a krajinárskych úprav. Tieto pozostatky podávajú informáciu o tom, aký bol predchádzajúci vývoj krajiny a jeho historické a kultúrne súvislosti. Cez porozumenie týchto navonok skrytých informácií si ľudia vytvárajú k tejto krajine vzťah.

symbol – významová asociácia, ktorá sa viaže k určitej charakteristike krajiny (Arvita P 2008, s. 5).

zeitgeist – „duch času“ charakterizuje špecifický prístup k umeniu, a teda aj krajinnej architektúre ktorý je pre každú časovú etapu jedinečný. (Treib 1995, s. 94)

3.2 CHÁPANIE DUCHOVNÉHO ROZMERU KRAJINY OD HISTÓRIE PO SÚČASNOSŤ

Od pravekých lovcov, pre ktorých bola posvätná celá krajina, cez barok, kedy sa jej ľudia báli, až po súčasnosť, keď sa duchovný rozmer krajiny vytráca z pamätí ľudí, sa vzťah človeka ku krajine počas tisícročí menil so spôsobom jeho obživy, hĺbkou poznania krajiny a prírodných procesov a stupňom technologického vývoja spoločnosti. Rovnako, ako sa mení spoločnosť, menia sa aj jej hodnoty, teda aj to, čo má pre človeka duchovný význam.

Kelti aj Slovania považovali za posvätnú celú krajinu so všetkými jej fenoménmi. Dôkazom toho boli drobní bôžikovia, ktorých prisudzovali ku rôznym fenoménom - vodným tokom, prameniskám, lesom, kopcom, hájom, a ďalším. Človek nevedel prikázať dažďu, riekam, či stromom, no akokoľvek ich nedokázal ovplyvniť, vrtochy prírody rozhodovali o jeho osude. Taký údel bolo pre ľudí jednoduchšie znášať, keď si predstavili, že nejde o dielo náhody, ale vyššej bytosti s vlastným zámerom. Krajina v časoch Keltov a Slovanov bola zdrojom obživy aj nebezpečenstva, nečakaných nástrah a tajomstiev (Samojský 2011).

3.3 DUCHOVNÝ ROZMER KRAJINY Z POHLADU RÔZNYCH AUTOROV

„Duchovno“ a „duchovný rozmer krajiny“ sú pojmy, ktoré možno vnímať rôznym spôsobom. Bežne je tento pojem chápaný ako súvisiaci s teológiou. V tomto prípade „duchovnosť“ označuje určitý stav, v ktorom sa nachádza nábožensky založený človek žijúci v súlade so svojou vierou. Duchovný rozmer krajiny by teda v tomto prípade znamenalo štruktúru krajiny, ktorá sa viaže na náboženské pôsobenie v nej. Toto pôsobenie sa prejavuje na základe rituálov a správania a v krajine možno nájsť tieto väzby v hmotných symboloch vytvorených na špecifických miestach.

Druhým uhlom pohľadu je pohľad sociologický. Na rozdiel od prvého prípadu je to pojem širší, pretože za nezaobera len vzťahom k náboženstvu, ale aj k myslením človeka a jeho vnímaním krajiny, teda percepciou. Duchovný rozmer krajiny je v tomto prípade krajinná štruktúra, ktorá svojim usporiadaním jednotlivých prvkov vyvoláva určité myšlienky a predstavy v človeku, ktorý cez ňu prechádza.

Samojský je unitársky kňaz, ktorý nazýva krajinu duchovným dedičstvom ľudstva, pretože je „*symbolickým odkazom predkov, ktorí do našej krajiny po prvýkrát prišli, dokázali v nej prežiť, svoje miesto v nej si vybojovať, krajinu zabývať a svoje obydlie si obhájiť*“ (Samojský, 2011, s. 13).

V posledných rokoch sa o duchovno začali zaujímať okrem odborníkov na religionistiku, filozofiu a sociológiu aj architekti a krajinní architekti, ktorí sa snažia popísať vzťah medzi duchovnom a krajinou z iného pohľadu. Svoje poznatky si vymieňajú na **konferenciách** ako *Krajina jako duchovní dědictví* (v roku 2012 prostredníctvom Obce širšieho spoločenstva českých unitárov) (Obec širšieho spoločenství © 2009 – 2016) a *Tvář naší Země* (konaná v rokoch 2001, 2002, 2005 a 2008 prostredníctvom občianskeho združenia *Společnost pro krajinu*) (© Společnost pro krajinu 2008) V rámci projektu *Krajina jako duchovní dědictví* bola vydaná rovnomenná kniha Petra Samojského (2011) a zborník z konferencie, ktoré boli vyvrcholením tohto projektu, *Vnímání krajiny* (Blümllová 2012), do ktorého prispeli Dagmar Blümllová, Václav Cílek, Anna Hogenová, Petr Juřina, Michal Kohout, Karel Stibral a Jiří Zemánek.

V roku 2002 bola vydaná kniha *Místa hodná paměti* (Bárta 2002), ktorá uvádza deväťdesiat miest Čiech aj Moravy, ktoré sú späté s určitými historickými udalosťami. Publikácia na fotografiách dokumentuje dnešnú podobu týchto miest a dáva ju do kontextu s udalosťami, ktoré sa v týchto miestach odohrali, a ako boli vnímané

historikmi. Autori knihy vnímajú krajinu ako „javisko a svedka udalostí“ (Bárta 2002, s.9), ktoré sa v nej odohrali.

Z odbornej literatúry aj konferencií je badateľná snaha odborníkov aj amatérov o definovanie duchovného rozmeru krajiny. Rôzni autori ho označujú pod rozdielnymi názvami, rovnako aj ich definície sa líšia.

Kolejka (2013, s. 55-59) vníma duchovný rozmer krajiny ako jednu zo štyroch štruktúr krajiny, prostredníctvom ktorých možno krajinu charakterizovať. Primárnou štruktúrou rozumie prírodné podmienky krajiny, ktoré ju prirodzenými procesmi tvoria po tisícročia. Sekundárna štruktúra, ktorú nazýva ekonomická, zahŕňa typ a intenzitu využitia územia ľuďmi. Terciálna, inak humánna, alebo sociálna štruktúra obsahuje priestorovo definované limity, záujmy a rozvojové motívy územia. Sú to rôzne ochranné pásma a opatrenia, legislatívne obmedzenia, vlastnícke práva, ovplyvnené politickými rozhodnutiami či tradíciami. Okrem týchto štruktúr však Kolejka uvádza štvrtú krajinnú štruktúru, ktorá z jeho pohľadu bývala často opomínaná pre materialistický prístup výskumu. Nazýva ju duchovná, alebo spirituálna štruktúra krajiny. Chápe ju ako „symbolický priestorový vzor emocionálne prijímaný ako „genius loci“ krajiny daný imaginárnymi aj skutočnými udalosťami“ (Kolejka 2013, s. 57). Je to teda určitá percepcia krajiny na základe udalostí a príbehov viažucich sa ku konkrétnej krajine, pričom táto štruktúra nie je nevyhnutne viditeľná samotným pozorovaním krajiny.

Sklenička (2002) taktiež uvádza medzi faktormi, ktoré utvárajú krajinu okrem fyzikálnych, biologických a antropogénnych aj estetické faktory a asociácie. Zaujímavé je, že medzi estetické faktory zaraďuje okrem vizuálnych faktorov aj zvukové, pachové, chuťové a hmatové. Asociácie, ktoré sú ďalším z faktorov, sú podľa neho historické udalosti, významné osobnosti, literatúru, výtvarné umenie a hudbu, ktoré sa ku tejto krajine viažu.

Václav Mazín na konferencii *Tvář naší země – krajina domova* (2001) popisuje štvrtý rozmer krajiny ako duchovný rozmer, na ktorý ľudia často zabúdajú, a pritom v krajine, kde prežili svoj život práve jej duchovný rozmer udáva ich vlastnú identitu. Mazín podotýka, že práve hodnoty miesta, domova dávajú ľuďom pocit bezpečia, identity, skutočného prežitku a vnútorného pokoja (Mazín 2001, s. 46-49).

Významným autorom, ktorý sa zaoberá touto témou je Václav Cílek. Definuje pojem „posvätná krajina“, čo je pre neho určitý typ krajiny, charakteristický tým, že na ľudí pôsobí duchovne. Táto krajina vedie k porozumeniu, alebo aspoň k premýšľaniu o veciach nadpozemských. Tiež podotýka, že sa jedná o krajiny silne späté s pútnictvom. Samotná krajina je podľa neho divadelnou scénou, ktorá svojím usporiadaním rozpráva určitý známy príbeh. Uvádza konkrétne krajiny, ktoré sám považuje za posvätné: Říp, Vysoká Šumava s centrom

okolo Obrích hradov, Stará Kouřim, Jičínska kotlina s Prachovskými skalami, celá Pálava až k Mušovu. Na Slovensku sú to vápencové planiny Slovenského krasu s obetnými jaskyňami, hradiskom nad Zádielom a skladnou pyramídou Drieňovca, Myšia hôrka na Spiši a oblasť okolo ústia Moravy medzi Devínom, Carnuntom a Petronellou pod Hainburgskými vrchmi a hradiská na Považskom Inovci (Cílek 2014). Napriek tomu, že často tieto krajiny nemajú žiadny typ ochrany, pre ľudí žijúcich v Českej republike a na Slovensku majú duchovný význam, sú súčasťou našej národnej identity.

Cílek (2014) sa odkazuje len na miesta, ktoré majú určitý výnimočný význam pre ľudí z celého štátu bez ohľadu na to, z ktorej časti krajiny pochádzajú. V menšej miere je však možno pozorovať krajiny, ktoré majú svoj duchovný význam v regionálnom či miestnom meradle.

Definície duchovného významu krajiny často zvädzajú k jeho popisu ako konkrétnych udalostí, prežitkov a príbehov, ktoré sa k nej viažu. Ďalším ťažko zadefinovateľným a abstraktným pojmom súvisiacim s chápaním krajiny na duchovnej úrovni je *genius loci*. Duch miesta rozpráva o špecifickej atmosfére miesta, ktorú miesto dosahuje prostredníctvom prírodných a kultúrnych fenoménov.

Podľa Cílka (2014) má posvätná krajina výrazný charakter, ako je skala, prameň, dominantný vrch, jaskyňa alebo pralesný porast. Vyskytujú sa tu ďaleké výhľady aj skryté miesta, ako sú jaskyne, či skalné previsy. Vďaka tomu táto krajina poskytuje nielen miesta verejné, kde sa niečo stále deje, ale aj súkromné, určené k meditácii a hlbaniu. Taktiež sa k tomuto typu krajiny úzko viaže nejaká mýtická bytosť, hrdina, alebo svätec.

Pamäť krajiny, ako ju uviedol Kupka (Vorel a Kupka 2011) je jeden z prostriedkov, ktoré pomáhajú naviazať duchovný rozmer krajiny ku konkrétnemu miestu. „Ačkoli tato místa bývají doprovázena hodnotami hmotnými, památkovými, přírodními či estetickými, podstata jejich cennosti a významu tkví hlouběji než v těchto hmotných artefaktech, neboť jsou neocenitelná pro uchování jejich historické paměti a neopakovatelnosti“ (Kupka 2009 in Vorel a Kupka 2011, s. 11)

3.4 CHÁPANIE DUCHOVNÉHO ROZMERU KRAJINY PRE POTREBY DIPLOMOVEJ PRÁCE

Pre účely tejto práce bola vytvorená charakteristika duchovného rozmeru krajiny, ktorá čerpá z poznatkov autorov uvedených v prechádzajúcej kapitole.

Duchovný rozmer krajiny je jav, ktorý popisuje väzby medzi krajinou a príbehmi, ktoré sa k nim viažu v pamäti ľudí. Duchovný rozmer krajiny je tvorený súborom duchovných hodnôt konkrétnej

krajiny. Duchovnou hodnotou je určitá vymyslená, či skutočná udalosť, jav alebo špecifický charakter atmosféry, ktorý sa viaže ku konkrétnym miestam v krajine, alebo ku krajine ako celku. Je to teda nehmotná hodnota krajiny, ktorá vyvoláva v ľuďoch silný emočný prežitok (pozitívny, alebo negatívny) a významne vplýva na identitu krajiny.

Napriek tomu, že má duchovná hodnota nehmotný charakter, vo väčšine prípadov je možné nájsť materiálnu reprezentáciu duchovnej hodnoty v krajine. Môže to byť konkrétne miesto, kde sa odohrala určitá udalosť (často sú udalosti práve podľa miesta, kde sa odohrali pomenované – napr. bitka pri Slavkove) alebo sa k nemu viaže legenda (Sitnianski rytieri). Materiálnou reprezentáciou môže byť tiež pozostatok stavby, alebo typu využitia krajiny (napr. zrúcanina Čachtického hradu). V niektorých prípadoch udalosť, či príbeh prešiel do názvu obce alebo geomorfologického tvaru (napr. Vlčí vrch). V niektorých prípadoch duchovnú hodnotu reprezentuje určitý prírodný, alebo kultúrny fenomén (napr. skaly, kde sa skrývali zbojníci alebo rybník, v ktorom údajne žije vodník).

3.5 TYPY DUCHOVNÝCH HODNÔT KRAJINY

Pre lepšiu orientáciu v duchovných hodnotách boli pre účely tejto práce vytvorené zovšeobecňujúce kategórie ich členenia.

Historické udalosti

Udalosti, ktoré sa odohrali v danej krajine a mali na jej vývoj alebo vnímanie určitých miest nejaký vplyv, sú považované za duchovné hodnoty krajiny. V prvom rade ide o udalosti s dopadom na širšiu oblasť, ako sú bojiská, či miesta bitiek, ale aj udalosti s väzbou výhradne v mieste, kde sa odohrali. Po rôznych historických udalostiach v krajine možno nájsť pozostatky vo forme zachovaných stavieb, zrúcanín alebo pomníkov vystavaných ako pripomienka danej udalosti.

Folklór a ľudová slovesnosť

Tradičný spôsob, ktorým sa duchovný rozmer odjakživa zachovával, bol v ľudovej slovesnosti. Ľudia si predávali svoje poznatky o krajine, jej využívaní a prírodných fenoménoch, aj o udalostiach, ktoré sa tu odohrali, ústne. Predávaním týchto poznatkov z pokolenia na pokolenie, sa tieto udalosti, či javy formovali do legiend a rozprávok, porekadiel, piesní a ďalších foriem ľudovej slovesnosti. Niektoré príbehy postupne zanikli a udalosti zostali zabudnuté, iné sa časom rozvíjali a boli dopĺňané.

Legendy, príbehy a rozprávky

Tento typ duchovných hodnôt sa nachádza na pomedzí dvoch predchádzajúcich kategórií. Legendy vznikali na základe historických udalostí ich prerozprávaním. Rozprávky majú väzbu na históriu územia, alebo na prírodné podmienky, konkrétne prírodné či kultúrne fenomény v území. Okrem samotného príbehu, u ktorého je obvykle známe (presná lokalizácia alebo oblasť), kde v krajine sa daný príbeh odohral, existuje priama väzba medzi rozprávkovými či nadprirodzenými bytosťami a určitými fenoménmi v krajine.

Viera v existenciu nadprirodzených bytostí je pozostatkom pohanských náboženstiev v krajine, kde ľudia verili v existenciu bôžikov a duší v neživých veciach. Neskôr viera v tieto bytosti pretrvávala ako forma varovania pred vstupovaním na nebezpečné miesta, či ako vysvetlenie nepochopiteľných javov v krajine.

Sociálne javy, viera a filozofia

V každej krajine sa zachovala nejaká kultúra, alebo správanie ľudí, ktoré je jej špecifické.

Asociatívna krajina

Krajina Žitkovej je pevne spätá so Žitkovskými bohynami. Príbehy o týchto ženách sa trajú ústnym podaním a písomné zmienky o nich je možno nájsť v kronikách Žitkovej aj ďalších obcí moravských, či slovenských kopaníc.

Žitkovské bohyně okrem silnej kresťanskej viery verili v silu prírody a z oboch týchto navonok odlišných zdrojov čerpali svoju silu. Prichádzali za nimi už od dávna ľudia až od Viedne, aby vyriešili ich zdravotné problémy, rozriešili spory alebo vyveštili budúcnosť a poradili. Poznali bylinkárstvo, vedeli ako funguje ľudské telo aj psychika, predpovedali budúcnosť, videli minulosť a zariekali. Toto umenie sa predávalo z matky na dcéru. Ich tradíciu je možné vystopovať až ku čarodějníckym procesom v 15. storočí. Hmotných odkazov na tieto ženy - bylinkárky a liečiteľky neostalo mnoho. Ostali však v pamäti ľudí, vpísané do krajiny v podobe príbehov a legiend. Prichádzajú sem ľudia, ktorí chcú rozlúštiť ich tajomstvo. Týmto spôsobom bohyně naďalej žijú v krajine ťažko dostupných kopaníc, starých ovocných sadov, holých chrbtov pohorí s pastvinami a hlbokých údolí pretkaných vodnými tokmi. Moravské kopanice sú rázovitý kraj, kde vládne ťažká práca, tvrdohlaví ľudia, tradície a Žitkovské bohyně (Jilík 2013, Tučková 2012).

Existencia bohýň sa viaže na celú krajinu, keďže s ňou boli silno späté. Z hmotných pamiatok po nich ostal len dom poslednej z bohýň, Irmy Gabrhelovej, ktorá zomrela len pred niekoľkými rokmi, v roku 2001

vo veku 97 rokov (Jilík 2013, s. 118). V kronikách a príbehoch boli vždy mená bohýň spojované s obcou, či osadou, odkiaľ ktorá pochádzala, alebo tam pôsobila (napr. Boršická baba).

Rituály

Okrem toho, kde bohyně žili, existuje väzba bohýň na krajinu prostredníctvom ich činnosti. V archíváliách, príbehoch, či rozprávaní miestnych pamätníkov sa zachovali rituály, ktoré bohyně uskutočňovali pri čítaní budúcnosti, odhaľovaní tajomstiev a riešení problémov ľudí. Medzi najčastejšie spomínané bolo liatie vosku alebo olova do vody a hádanie minulosť, budúcnosti aj prítomnosti z tvarov, ktoré vzniknú. Údajne boli schopné zahnať búrku a krupobitie, prepis zaklínacej formule sa podarilo získať Ferdinandovi Dúbravskému [viď **Príloha F**]. Bohyně vedeli používať liečivé byliny a zlomiť urieknutie, využívali vodu z prameňov (*Podklady K. Dočkala k histórii žitkovských bohýň 1929-1956*, Tučková 2012, Jilík 2012, *kronika Žitková 1928*).

Z rituálov bohýň vyplýva, že s ich činnosťou sú spojené ďalšie hmotné reprezentácie a symboly bohýň v krajine:

Liečivé rastliny, ktoré pri rituáloch používali. Konkrétne miesta, kde ich tieto ženy zbierali sa nezachovali, preto ako asociácia zostávajú súčasne miesta výskytu a zberu liečivých rastlín a ich možnosti využitia.

Pramene – už od dávnych dôb boli symbolom čistoty a zrodu nového života. Bohyně využívali pri rituáloch vodu z rôznych prameňov.

Charakter atmosféry viazaný na krajinné fenomény

Charakterom atmosféry sú myslené emócie a predstavy, ktoré určité prostredie v človeku vyvoláva. Na rozdiel od predchádzajúcich skupín duchovných hodnôt, ktoré sa viazali ku konkrétnej krajine a miestam v nej, charakter atmosféry, ktorý sa viaže na určité krajinné fenomény, je opakovateľný v rôznych krajinách sveta, pokiaľ sa tam vyskytne rovnaký fenomén. Ako príklad možno uviesť temný hustý les, ktorý má rovnaké druhové zloženie, mieru zakmenenia, zloženie podrastu a nachádza sa na podobnom reliéfe, bude v nás vyvolávať rovnaké predstavy ako les s rovnakými charakteristikami, aj keď sa nachádza na opačnom konci sveta.

3.6 ZHODNOTENIE RÔZNYCH PRÍSTUPOV K ZACHOVÁVANIU DUCHOVNÝCH HODNÔT

Duchovný rozmer krajiny je síce nehmotná štruktúra krajiny, no určitými spôsobmi je možné ho zachytiť, či podporiť. Kristýna Lederová Kolajová navrhuje v úvode knihy *Krajina jako kulturní dědictví*, ktorá

vznikla na podnet rovnomenného projektu, možnosti priblíženia nemateriálnych hodnôt krajiny verejnosti ako teoreticky, tak aj praktickým spôsobom. Ako teoretický prístup špecifikuje prednášky a diskusie na toto téma, či premietanie filmov, ktoré by nemateriálne hodnoty krajiny popisovali. Ako praktický spôsob oboznámenia s problematikou navrhuje cyklus ciest (Samojský 2011).

Nasledujúca kapitola zachytáva základný prehľad prístupov, ako je možné duchovný rozmer krajiny zachytiť a zachovať pre ďalšie generácie. Každý z prístupov má iné možnosti aj obmedzenia, ako duchovný rozmer krajiny sprostredkovať. Pre každý sú uvedené príklady, kde bol použitý, predovšetkým z Českej a Slovenskej republiky. Zvláštna pozornosť je venovaná prístupom použitým v modelovom území.

Folklórne súbory a skupiny

Folklórne súbory sú skupiny ľudí, ktorí sa starajú o popularizáciu tradičných piesní, tancov, tradícií a ľudovej slovesnosti regiónu, spolu s tradičným krojom. Piesne, tance a scénky popisujú tradičný spôsob života ľudí v regióne, ako aj významné miesta, či udalosti, ktoré sa k nemu viažu.

Folklórne skupiny sa sústreďujú na zbieranie pôvodných piesní a interpretáciu výskumov spôsobom čo možno najpresnejším. Nezameriavajú sa na popularitu a lúbivosť, ale etnologickú korektnosť.

Zlomok príbehov, atmosféry a charakteru krajiny, či života v rôznych regiónoch možno priblížiť prostredníctvom folklórnych festivalov. Na Slovensku patrí medzi najvýznamnejšie festival Východná.

V modelovom území pôsobia tieto folklórne súbory: ženský spevácky súbor Čečera, folklórny súbor Kopaničár, Gajdoši z Kopanic, dychová hudba Vlčovanka (Kopaničár © 2016, Ženský sbor Čečera ©2007, Gajdoši z Kopanic © 2009, Horná Súča © 2016)

Literatúra

Literatúra má nielen schopnosť fakticky alebo poeticky popísať existujúce duchovné hodnoty krajiny, beletrizáciou je však schopná krajine pridať nové hodnoty a zasiahnuť široké spektrum spoločnosti.

Krajina Bielych Karpát je významná z hľadiska zdroja vody, ktorá sa tu dostáva na povrch. Pramene a studničky boli odjakživa zviazané s legendami o ich vzniku alebo ich čarovných a liečivých schopnostiach. Príbehmi Bielych Karpát sprevádza kniha *Za studánkami Bílých Karpat* (Bartošíková 2006).

Život a pôvod žitkovských bohýň bol popísaný vo viacerých knihách, kronikách aj zápiskoch. Medzi najstaršie patria zápisky kňaza Josefa Hofera, ktorý považoval bohyně za podvodníčky a snažil sa ich presvedčiť, aby sa svojho umenia vzdali (Jilík 2013, s. 162-168). Zidealizovaný pohľad na Kopanice poskytla spisovateľka Amálie Kutinová, ktorá vo svojom štvrtom pokračovaní knihy pre deti o Gabre Málinke s názvom *Gabra a Málinka v čarovné zemi* popisuje život na Žitkovej tak, ako si ho pamätala vo svojich spomienkach z detstva (Kutinová 1991).

Najnovšie v literatúre faktu od Jiřího Jilíka – *Žitkovské bohyně* (Jilík 2005) a *Žitkovské čarování* (Jilík 2013), kde tento fenomén popisuje a uvádza príbehy, ktoré sa o nich zachovali. Beletrizované boli v knihe Kateřiny Tučkovéj (Tučková 2012), ktorá svojou knihou fenomén bohýň spopularizovala pre širšiu verejnosť.

Výtvarné umenie

Duchovný rozmer krajiny je možné zachytiť tiež v krajinomalbe. Na území Slovenska bol významným krajinársky maliar Ladislav Medňanský (1852-1919), ktorý bol známy svojimi expresívnymi zobrazeniami krajiny so súmravnou náladou. Celý život mu bola inšpiráciou krajina a prostý ľud horného Uhorska, tzn. územia dnešného Slovenska (Galéria Miloša Alexandra Bazovského v Trenčíne, 2010).



Obr. 1: Ladislav Medňanský: *Jesenné ráno* (Medňanský nedátované in Artnet 2016)

Zobrazovanie krajiny prostredníctvom výtvarného umenia je schopné zachytiť duchovno v krajine a zároveň má predpoklad byť k dispozícii ďalším generáciám ku štúdiu atmosféry života a krajiny v minulosti. Výstavy a galérie sú však miestom navštevovaným len zlomkom spoločnosti, a preto nemá potenciál byť hlavným prístupom k informovanosti verejnosti o konkrétnych duchovných hodnotách

krajiny. Z toho dôvodu je vhodné základnú formu prezentácie výtvarných diel – umiestnenie do zbierok a galérií – obohatiť o interaktívne workshopy a semináre výučby krajinomalby.

Sochárstvo

Možnosťou ako zvýrazniť určitý symbol je jeho zdôraznenie sochou. Pri umiestňovaní v krajine je však nutné dbať na to, aby dané socha neplotláčala iné hodnoty v území. V najbližšom okolí môže byť príkladom umiestňovanie sôch do krajiny v Hostetíne, podobným spôsobom sú rozmiestnené na Slovensku v dedinke Východná.

Pri umiestňovaní sôch do krajiny je nebezpečenstvo, že rovnako ako to bolo v minulosti v prípade stavby sakrálnych stavieb, začnú ľudia významnejšie vnímať samotný objekt sochy a nie symbol, ktorým v prvom rade je. Čiastočne tomuto problému predchádza abstrahovanosť formy diela, ktorá núti k zamysleniu nad umiestnením sochy a následnému prepojeniu objektu so symbolom. V iných prípadoch môže byť príbeh pripojený vo forme textu.

Landart

Zaujímavý spôsob, ako možno podporiť duchovné hodnoty v krajine je *landart*. Obzvlášť preto, že sa spravidla ponímaný ako dočasná intervencia, ktorá časom pomíne a neostane po ňom v krajine ani stopy, všetko bude len spomienkou. Jeho cieľom je na určité fakty, alebo javy v krajine poukázať, pričom nemá trvalý charakter. Do kategórie *landart* sa radia práce rôznych formátov, od kompozícií pripomínajúcich sochy alebo stavby, cez mandaly, alebo obrazy vytvorené na zemi z prírodných materiálov, až po jednoduchové aktivity ľudí.

V Českej republike bola priekopníčkou Zorka Ságlová, ktorej pripravované akcie na prelome 60. a 70. rokov stáli až na pomedzí s divadlom. Jej snahou bolo vťahnutie diváka do deja. V roku 1970 usporiadala akciu *Kladenie plienok u Sudoměře*, v ktorej rozložením plienok na lúke upozornila na dobu Husitských vojen. Jej zámer ale mohol byť aj iný. V inom projekte zapalovala vrecia s benzínom, čím chcela pripomenúť Gustava Obernama, ktorý za nemeckej okupácie pľul oheň po kopcoch (Centrum pro současné umění Praha, 2006-2015).

Niekoľkoročný landartový projekt vytvoril Ivan Kafka v Pražskej Stromovke Pod názvom *Lesné koberce pre náhodných hubárov*. Išlo o tvorenie obrazov z listov štyroch rôznych druhov stromov, ktoré tvorili geometrické obrazce. Každý rok bol vytvorený koberec na rovnakom mieste a odfotený, takže bolo možné sledovať zmenu prostredia v priebehu rokov, aktuálne počasie a dôsledky povodní.

Fotografia

Možnosti využitia fotografie pri sprostredkovaní duchovného rozmeru krajiny sú široké – od prísne dokumentačného prostriedku, ktorý zachytáva tradičný spôsob života, kroje, dominanty, zástavbu a iné, po vysoko umelecké sprostredkovanie atmosféry miesta – *genia loci*, či emócií ľudí a zachytenia prchavého momentu ich radosti zo života, alebo smútkom nad jeho trpkosťou.

V modelovom území sa venovala fotografii fotografka Marie Zavadilová. Do Žitkovej sa presťahovala v roku 1918, kde pôsobila ako učiteľka. Aj napriek tomu, že nebola vyškolená fotografka a články a moderné názory na fotografiu do Moravských Kopanic v tej dobe nedorazili, jej fotografie majú vysokú výtvarnú aj dokumentačnú hodnotu. Okrem portrétov ľudí fotografovala aj prírodu Žitkovej a Starého Hrozenkova (Pauer a Zavadilová 2001).



Obr. 2: Škola na Žitkovej (Zavadilová 1919 in Pauer a Zavadilová 2001)

Obr. 3: Dievčatko zo Žitkovej (Zavadilová 1920 in Pauer a Zavadilová 2001)

Audiovizuálna tvorba a divadlo

Audiovizuálna tvorba dokumentárnym, alebo beletrizujúcim spôsobom popísať charakter krajiny a ľudí v nej žijúcich. Problémom môže byť pokrivenie reality v snahe vložiť do príbehu, ktorý rozpráva, senzáciu a gradáciu. Divadlo a film majú silný vplyv na poli popularizácie.

V modelovom území boli divadelnou hrou spracované príbehy žitkovských bohýň. Predlohou bola Zlínske muzeum kniha Kateřiny Tučkovéj. Po uvedení hry v roku 2014 zažila novú vlnu návštevníkov (Městské divadlo Zlín, © 2016). V súčasnosti sa pripravuje podľa tejto

knihy aj film, ktorý predpokladá ešte väčší záujem turistov o oblasť Moravských Kopanic, Žitkovej obzvlášť.

Múzeá, výstavníctvo, skanzen

Určitým spôsobom o histórii a príbehoch, ktoré sa v nej odohrali rozprávajú múzeá a výstavy, avšak ich nevýhodou je určitá skostnatenosť expozícií a fakt, že múzeá nelákajú veľké množstvá ľudí. Na pomedzí múzea a divadla stojí skanzen. Je to jedinečná možnosť, ako sa prejsť po obci, ktorá vyzerá presne tak, ako pred stovkami rokov. Na Slovensku je významný Vlkolínec, ktorý bol zapísaný na listinu UNESCO (© UNESCO World Heritage Centre 1992-2016). Vo Vlkolínci dodnes žije staršia generácia obyvateľov, avšak turisti, ktorí bezostyšne vchádzajú aj do chalúp nevybraných pre expozíciu im občas znepríjemňujú život.

Naproti tomu skanzen z Strážnici žije, usporiada akcie, ktorými láka návštevníkov a približuje im život bielokarpatských dedín.

Do tejto kategórie je zaradený aj program Bielokarpatský ovocný poklad. V rámci programu boli identifikované a mapované pôvodných krajových odrôd ovocných stromov v slovenskej časti Bielych Karpát. Z kategorizovaných drevín zbierajú vzorky starých odrôd a zo štepov zakladajú sad pri Piešťanoch, ktorý má fungovať ako archív a zbierka vzácných odrôd ovocných stromov, ktoré boli vyšľachtené k odolnosti v drsných podmienkach Bielych Karpát a predpokladá sa aj ich rezistencia voči niektorým druhom v súčasnosti rozšírených škodcov ovocných drevín. Cieľom projektu je teda záchrana, uchovávanie a rozširovanie pôvodných krajových odrôd ovocných drevín (*Štátna ochrana prírody SR* 2016).

Prežitok

Aktivitami, ktoré poskytujú ľuďom prežitok sú slávnosti, ktoré sa odkazujú na históriu územia alebo tvoria novú identitu. Sú to napríklad tradičné jarmoky, kde je možnosť ukázať niečo z tradičného remesla alebo moštovacie slávnosti, ktoré sa konajú v Hostětíne. Čiastočne je možné prežiť krajinu prostredníctvom náučných chodníkov, ktoré návštevníka informujú o tom, čo sa v krajine odohralo. Problémom je, ak sa to v krajine s náučnými tabuľami preženie a návštevník cez ne nevidí krásy samotnej krajiny. Takýto problém rieši prístup komentovaných prechádzok. Zdrojom informácií je človek, často miestny obyvateľ, ktorý krajinu dobre pozná a je schopný do rozprávania o nej dať aj niečo so seba a svojich osobných skúseností. Tento prístup je však obmedzený na množstvo šudí, ktorým je možné ho poskytnúť. Aby komentovaná prechádzka bola prirodzená, ľudia sa navzájom nerušili a všetci počuli, je potrebné, aby bola sprevádzaná vždy menšia skupina. Príkladom organizovanej činnosti, kde ľudia ale

sami, alebo len v malých skupinkách objavujú krajinu sú kvesty. Je to veľmi pútavý spôsob, ako pritiahnúť do krajiny a k informáciám najmä deti, ktoré sa hravou formou dozvedajú nové poznatky.

Krajinná architektúra

Výhody podporenia duchovných hodnôt krajinnou architektúrou:

- Možnosť nevtieravého prepojenia krajiny a symbolu
- Podporenie vlastností krajiny a miesta, ktoré sa asociujú s príbehom

Cílek hovorí o tom, ako vznikajú duchovné hodnoty v krajine „*Tvorba posvätnej krajiny: aby niečo fungovalo na duchovnej úrovni, tak to najskôr musí fungovať na hmotnej úrovni. Na začiatku vždy ide o vodu, pôdu, les. Miesto samotné nás vedie – upravíme prameň a cítime, že to chce niečo ďalšie. Ide o účasť na podstate, ktorú ďalej rozvíjame.*“ (Cílek 2014)

Zaujímavým špecifikom je krajinná architektúra, ktorá symbolizuje pietne miesta prostredníctvom drobnej architektúry. Pekným príkladom je krížová cesta pozdĺž starej cesty u Šarov. Autorkou koncepcie je Pavla Kačírková. Samotné kríže sú tvorené voľným priestorom v betónovej škrupine, cez ktorú sa otvára výhľad do krajiny. Zastavenia sú pohľadovo prepojené, a kríže sú nadefinované tak, že sa môže človek postaviť do vnútra betónového objektu a sám sa stať krížom (Ambrúz a Kačírková, 2006).

4 MATERIÁLY A METODIKA

4.1 PRÍPRAVNÉ PRÁCE

- Štúdium literatúry pojednávajúcej o duchovnom rozmere krajiny, fenomenológii krajiny, percepcii a *genius loci* a spracovanie literárneho prehľadu k téme.
- Štúdium archívnych materiálov v štátnom okresnom archíve Uherské Hradišče
- Zhromaždenie dostupných mapových a informačných materiálov pre spracovanie krajinných analýz územia
- Príprava dotazníku, ktorý má za cieľ získať informácie o percepcii modelového územia domácim obyvateľstvom a návštevníkmi územia.

MAPOVÉ ZDROJE:

Základné mapy:

ZABAGED (© CENIA, 2010-2014)

ZM SR 10 (© Geodetický a kartografický ústav Bratislava, 2015)

Pre korekciu údajov v základných mapách boli použité aj nasledovné portály:

mapy.cz (© Seznam.cz, © OpenStreetMap, © NASA, © 1996–2016)

openstreetmap.org (© prispěvatelé OpenStreetMap)

Ortofotomapy:

Ortofotomapa SR (Pôdny portál, 2015)

Otofotomapa CZ (ČÚZK, © 2010)

Historické ortofotomapy:

Letecké snímky z roku 1950 a 1955 (VGHMÚř Dobruška, © MO ČR 2009)

Historické mapy:

Mapa I. vojenského mapovania (Austrian State Archives © 2008)

Mapa II. vojenského mapovania (Austrian State Archives © 2008)

Mapa III. vojenského mapovania (Austrian State Archives © 2008)

Ako zdroje informácií a tematických máp boli využité nasledovné mapové portály:

mapy.geology.cz

nasemokrady.cz

mapy.nature.cz/

ochranaprirody.cz/poskytovani-informaci-a-dat/

mapy.atlas.sk/

mapy.cz/

mapy.cz/turisticka

podnemapy.sk/lpis_verejnost/viewer.htm

globus.sazp.sk/atlassr/ (ŠOPSR © 2016)

geoportal.gov.cz/web/guest/map

mapserver.geology.sk/gm50js/

4.2 TERÉNNY PRIESKUM

Cieľom terénneho prieskumu bol zber informácií a upresnenie informácií získaných z mapových podkladov.

Pre zachytenie charakteru krajiny bolo dôležité zmapovať územie v priebehu celého roka. Fotodokumentácia modelového územia prebehla od roku 2013 do 2016 v uvedených častiach územia v týchto termínoch:

30. 8. 2013 – stráň V Hutiskách, Vlčí vrch (kopec)

19. 10. 2013 – Hudáky, centrum Žitkovej – Hodůlky, kopec Brodské, Bedové

16. 3. 2014 – Hodůlky, Bedové, šance na Bedovom, pohľadový horizont Vlčieho vrchu z kopca Brodské, panoramatické snímky zo Žitkovského kopca

22. 3. 2014 – výstup po hrebeni Grúňa, Pitínske paseky, Skaličí, Pod Lokovom, Žitkovský vrch, PR Pod Žitkovských vrchom, centrum Žitkovej, zostup do doliny Žitkovského potoka

23. 3. 2014 – Brodský potok, Hrozenkovský lom, PR Hutě

5. 4. 2014 – dolina s kaplnkou Panny Marie Kopanické nad osadou Hutiska

3. 5. 2014 – Bedové

3. 4. 2015 – dolina Mandaského potoka, PR Hutě

2. 5. 2015 – dolina Žitkovského potoka, centrum Žitkovej, Žitkovský kopec, Lokov, PR Hutě, Stehlíkovci, Vlčí vrch

14. 9. 2015 – Hrozenkovský lom, Hodůlky, Lokov, Skaličí, hrebeň Grúňa, Žitkovská priehrada

15. 9. 2015 – PR Hutě

4. 10. 2015 – Vlčí Vrch, Lipníkovci

10. 10. 2015 – stráň V Hutiskách, JZ stráň Vlčieho vrchu, Vlčí Vrch

25. 10. 2015 – stráň V Hutiskách, Stehlíkovci, Vlčí Vrch, JZ stráň Vlčieho vrchu

2. 2. 2016 – chrbát Vlčieho vrchu nad Závrskou, Hornozávrská mokrad', centrum Vlčieho Vrchu

20. 2. 2016 – dolina Mandaského potoka severne od Hutí

27. 3. 2016 – Chabová vrchol a severná stráň, zjazdovka, prameň pod Chabovou

4.3 SPRACOVANIE VÝSLEDKOV

Pre spracovanie mapových podkladov a vytvorenie kartogramov, máp a analýzy územia boli použité programy ArcMap 10.4 a Adobe Photoshop CS6. Pre vytvorenie grafickej časti návrhu bol použitý Adobe Photoshop CS6 a vlastná kresba. Na vymodelovanie výstupov z **Prílohy V** bol použitý program SketchUp 2015.

Samotné analýzy vychádzajú zo zhromaždených materiálov a mapových podkladov, z terénnych prieskumov a výstupov z dotazníkových šetrení.

Ako podkladová mapa pri výstupe samotných kartogramov a mapy bola použitá mapa z portálu mapy.cz, ktorá je aj na hraničnom území bezšvová.

Využitie krajiny človekom

Pre určovanie zmeny využitia krajiny bol porovnávaný stav v 50.-tych rokoch a v súčasnosti. Pre analýzu stavu v 50.-tych rokoch boli využité letecké snímky územia z rokov 1950 a 1955 a v programe ArcMap boli vyznačené plochy rozoznateľné podľa štruktúry a textúry. K vypracovaniu mapy súčasného využitia krajiny človekom boli podkladom letecké snímky z roku 2015, 2012, základné mapy a terénny prieskum.

Vzhľadom k vysokému stupňu degradácie a zanedbania sadov a TTP bolo možné rozoznávať prevažnú časť sadov, rozptýlenej vegetácie a lesných porastov výhradne na základe terénnych prieskumov.

V oboch mapách boli určené nasledovné kategórie využitia krajiny človekom:

- lesné porasty
- rozptýlená vegetácia pastvín
- sady
- pobrežná vegetácia potokov
- lúky a pastviny
- spojená zástavba
- vodná plocha

Pre grafické vyjadrenie zmeny percentuálneho zastúpenia plôch využitia krajiny človekom v 50.-tych rokoch a v súčasnosti bol použitý program Microsoft Excel 2013.

Historické štruktúry krajiny

Historické štruktúry krajiny som zisťovala porovnaním historických máp so súčasnou základnou mapou, ortofoto mapou a terénnym prieskumom. Najvýznamnejším podkladom bola mapa II. vojenského mapovania (Františkovho) z rokov 1836-1852. Mapa I. vojenského mapovania bola pre veľké skreslenie len orientačným údajom, mapa III. vojenského mapovania nemala pre modelové územie dostatočné rozlíšenie.

4.4 PRÁCA S VEREJNOSŤOU

V tejto práci som vyhodnotila a určila na základe analýz historických a súčasných zdrojov, čo je duchovným rozmerom krajiny Žitkovej a Vlčieho Vrchu. Z literárnej rešerše však vyplýva, že duchovný rozmer krajiny veľmi úzko súvisí práve s percepciou (vnímaním) krajiny ľuďmi. Preto výskum duchovného rozmeru krajiny v konkrétnom mieste nemôže byť kompletný bez informácie, ako duchovný rozmer krajiny vnímajú ľudia, ktorí ju obývajú, alebo ju niekedy navštívili.

Pre spresnenie už získaných poznatkov a informáciu, ako ľudia vnímajú duchovný rozmer krajiny boli informácie získavané dvoma spôsobmi – dotazníkmi a riadeným rozhovorom.

4.4.1 DOTAZNÍK

Dotazník bol vyhotovený v dvoch jazykových verziách – slovenskej a českej, aby bol ľahko pochopiteľný pre obyvateľov v oboch modelových územiach [Príloha AD.1 a AD.2 - Dotazník]. Pri respondentoch boli zapisované tieto údaje – pohlavie, vek a rozlíšenie, či sa jedná o domáceho obyvateľa v modelovom území, či blízkeho okolia, alebo o návštevníka.

Za domáceho obyvateľa boli považovaní respondenti bývajúcí nielen v modelovom území, ale aj najbližšom okolí, odkiaľ majú možnosť územia často navštevovať. Okrem obyvateľov obce Žitková a osady Vlčí Vrch boli považovaní za domácich obyvateľov aj respondenti obývajúci Liešnu a Hornú Súču.

Bol vyhotovený tak, aby v čo najmenšom počte zrozumiteľných a jednoduchých otázok zodpovedal nasledujúce informácie:

- typické znaky a charakter krajiny
- miesta duchovného významu
- významné krajinné fenomény (pozitívne aj negatívne)
- výskyt špecifických krajinných hodnôt – ústne predávaných príbehov, legiend a rozprávání o udalostiach, ktoré sa viažu na krajinu

Dotazník sa skladá prevažne z otvorených otázok, pretože zámerom bolo zbierať názory a informácie bez ovplyvnenia respondenta prednesením možností. Otázky (*písané kurzívou*) a zámer jednotlivých otázok sú popísané nižšie. Predchádza im úvod s ubezpečením o anonymite, rozsahu územia na ktoré sa otázky vzťahujú a definovanie pojmu „krajina“, ktorý by mohol byť pochopený rôznym spôsobom.

1. *Uvedte na stupnici od 1-10 nakoľko poznáte Vlčí Vrch, Žitkovú a ich okolie. (1 = skoro vôbec, 10 = dokonale)*

Vlčí vrch -

Žitková -

- Informácia o rozsahu vedomostí respondenta o modelovom území. Určí rozsah územia, ktoré je respondentovi známe a nakoľko.

2. *Čo si predstavíte pod pojmom duchovný rozmer krajiny?*

- Určuje vnímanie abstraktných hodnôt územia respondentom, zároveň napovedá k definovaniu pojmu duchovný rozmer krajiny v práci.

3. *Ako by ste charakterizovali krajinu Žitková/Vlčí Vrch?*

- Respondenti popisujú krajinu obvykle na základe tých črt a fenoménov krajiny, ktoré sú pre ňu typické, alebo z určitého dôvodu pre

respondenta významné. Cieľom je získať základný prehľad významných prvkov krajiny. V prípade, že sa niektoré z prvkov opakujú v odpovedi pravidelne, naznačuje to, že by sa prvok mal zaradiť medzi hodnoty, prípadne problémy krajiny.

4. *Napište prvých 5 slov, ktoré Vás napadnú, keď počujete Žitková/Vlčí Vrch.*

- Kontrolná a upresňujúca otázka k otázke č. 3. V prípade nepochopenia otázky č. 3 získa údaje o charaktere a typických znakoch krajiny, alebo upresní a potvrdí informácie z otázky č. 3.

5. *Áké miesta v krajine Žitkovej/Vlčieho Vrchu považujete za duchovne, alebo emocionálne silné?*

- Určenie miest, ktoré sú pre respondenta duchovne významné.

6. *Poznáte nejaké príbehy, legendy, alebo udalosti týkajúce sa krajiny Žitkovej/Vlčieho Vrchu? Ak áno, aké?*

- Určenie výskytu špecifického druhu duchovných hodnôt, určuje povedomie ľudí o nich.

7. *Kadiaľ v tomto území chodíte na prechádzku a prečo?*

- Určenie priestorov, ktoré sú atraktívne, no nie vhodné pre zastavenie. Podklad pre hľadanie vhodnej cesty pre prepájanie duchovne hodnotných miest. V návrhovej časti práce.

8. *Ktoré je podľa Vás vhodné miesto pre posedenie a rozjímanie v tomto území a prečo?*

- Kontrolná otázka k otázke č. 5, v prípade rozdielného pochopenia otázky. Potvrdenie miest, ktoré ľudia vnímajú ako duchovne významné.

9. *Kde sa v tomto území cítite neprijemne? Skúste vysvetliť prečo.*

- Respondent špecifikuje oblasti s negatívnou atmosférou, alebo skúsenosťami, či históriou, ktorá sa viaže ku konkrétnemu miestu. Predpokladá sa popísanie negatívne vplyvujúcich krajinných fenoménov.

Dotazník bol vystavaný spôsobom, ktorý vyžaduje, aby respondent aspoň zbežne poznal riešené územie. Z tohto dôvodu nebolo považované za vhodné využiť formu online dotazníkov, ako je napr. portál *Survio*. Respondenti boli preto získavaní dvoma spôsobmi:

- požiadanie kontaktných osôb zo Žitkovej a Vlčieho Vrchu o rozoslanie dotazníkových formulárov svojim kontaktom
- získavanie respondentov priamo v teréne

Pri osobnom kontakte pri vyplňaní dotazníkov bola využitá možnosť podať doplňujúce otázky, ktoré vysvetlia nejasné a nepresné odpovede.

4.4.2 RIADENÝ ROZHOVOR

Riadené rozhovory mali za úlohu získať informácie nad rámec dotazníkového šetrenia.

Vzhľadom k tomu, že práca sa zameriava na priblíženie hodnôt krajiny Žitkovej a Vlčieho Vrchu domácim obyvateľom a návštevníkom, rozhodla som sa získať informácie od osoby so skúsenosťami v tejto oblasti. Asistentka neziskovej organizácie Veronika Mgr. Kateřina Kohoutová má niekoľkoročné skúsenosti so sprevádzaním návštevníkov po oblasti Žitkovej. V riadenom rozhovore poskytla informácie o sprievodcovstve a ako domáca obyvateľka Žitkovej so záujmom o históriu obce odkázala na osobnosti, ktoré tento kraj ovplyvnili.

V modelovom území sú veľké plochy lesov, ktoré sú v súčasnosti vedené v katastri ako trvalé trávne porasty. Z tohto dôvodu bolo doplnením informácií o vývoji lesa v území rozhovor s Ing. Jozefom Podolákom, lesným hospodárom v území Liešnej a Vlčieho Vrchu.

5 VÝSLEDKY ANALYTICKEJ ČASTI

CHARAKTERISTIKA MODELOVÉHO ÚZEMIA

Ako modelové územie pre skúmanie duchovného rozmeru krajiny bola zvolená oblasť v Bielych Karpatoch, ktorá je a aj v minulosti bola známa tým, že tu žili žitkovské bohyně. Krajina, v ktorej sídlili takéto jedinečné osoby, v sebe musela mať niečo zvláštne a rovnako jedinečné. Po ďalšom skúmaní sa tento predpoklad potvrdil. Územie má veľmi bohatú históriu. Pôvodne neobývané lesy boli vytrhnuté z náručia prírody a krvopotne obrábané nevoľníkmi, utekajúcimi do kopcov pred uhorskými pánmi. Život v ťažkom teréne a ďaleko od civilizácie bol neľahký a zároveň územie ohrozovali vpády Tatárov, Turkov a Kurucov.

Špecifickosťou územia bolo a stále je jeho umiestnenie v hraničnom pohorí medzi ČR a SR (v minulosti medzi Uhorskom a Českým kráľovstvom, neskôr rakúskou monarchiou). Práve sem nedosiahla administratívna moc žiadneho zo štátov, rovnako pomaly sem prichádzalo vzdelanie a technologický pokrok. Do lesov v Bielych Karpatoch sa schovávali ľudia pred Turkami. Počas svetových vojen sa v rovnakých lesoch skrývali partizáni.

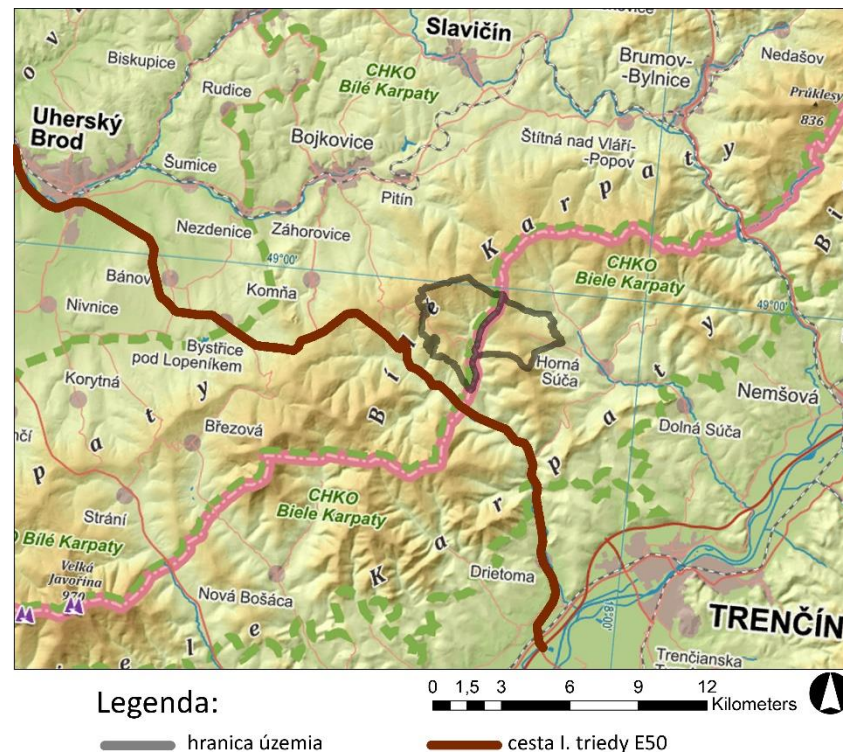
5.1 LOKALIZÁCIA MODELOVÉHO ÚZEMIA A ŠIRŠIE ÚZEMNÉ VZŤAHY



Obr. 4: Lokalizácia modelového územia na hranici medzi ČR a SR (Autorka práce, 2016)

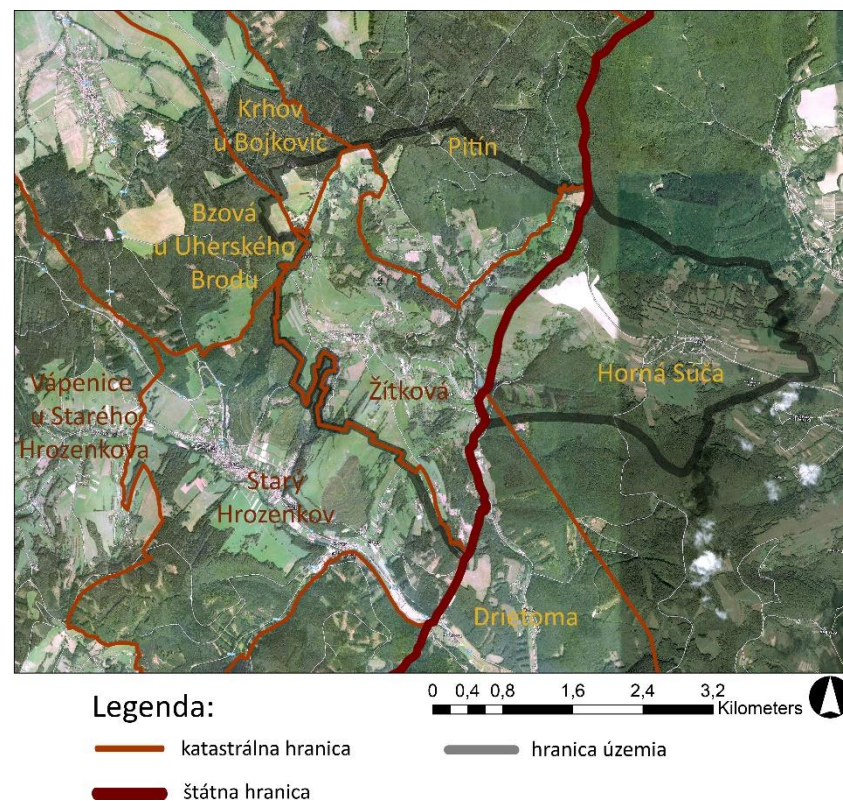
Modelové územie sa nachádza v Bielych Karpatoch na hranici medzi Slovenskou a Českou republikou. Hranice územia sú vymedzené predovšetkým na základe vizuálnych vzťahov v území, ale aj súčasného využitia krajiny človekom (*landuse*) a jeho histórie. Územie je prístupné z cesty E50 medzi slovenským Trenčínom a moravským Uherským Brodom, ktorá vedie z východu na západ na juh od územia.

Modelové územie tvorí obec Žitková v moravskej časti (Zlínsky kraj) a v slovenskej časti územia osada Vlčí Vrch, ktorá patrí do katastrálneho územia obce Horná Súča (Trenčiansky kraj). V juhovýchodnom smere prechádza územím štátna hranica.



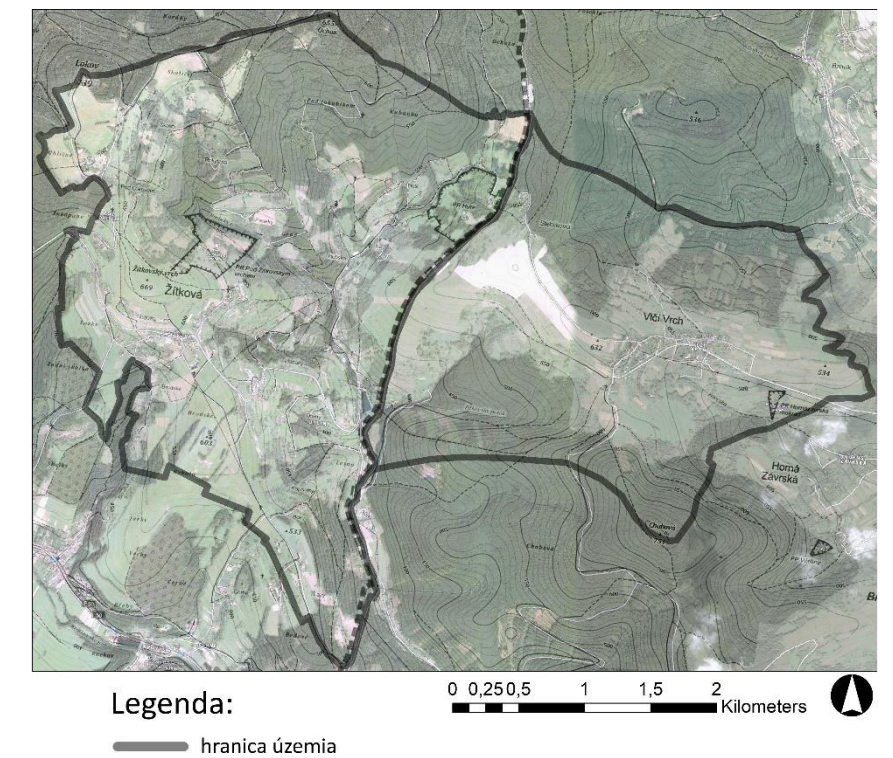
Kartogram 1: Mapa širších vzťahov (© Seznam.cz © 1996–2016)

Hranice územia sa nezhodujú s katastrálnymi hranicami. Okrem katastrov obcí Žitková a Horná Súča do územia zasahujú aj obce Pitín, Krhový, Bzová, Starý Hrozenkov a Drietoma.



Kartogram 2: Katastrálne hranice v území (© TopGis, s.r.o. © 1996–2016/Autorka práce)

Hranicu českej časti modelového územia tvorí z juhu katastrálna hranica so Starým Hrozenkovom, ktorý sa od krajiny Žitkovej odlišuje históriou aj využitím krajiny, teda aj krajinným rázom. Z katastrálneho územia Starého Hrozenkova je pridružená najvyššie položená časť osady Černé na kopci Bedové, kde sú usadlosti historicky aj vizuálne prepojené s Žitkovou a odjakživa fungovali ako jedno územie. Medzi nimi je aj dom Irmy Gabrhelovej, ktorá bola významnou osobnosťou v území. Ďalej je hranica vedená po hranici lesa k vrcholu Lokov a odtiaľ po hrebeňoch zalesnených kopcov, ktoré vizuálne uzatvárajú oblasť Žitkovej, cez vrchol Ochoz až ku štátnej hranici, ktorá územie uzatvára z východnej strany. Priradené boli na severe k územiu pripojené aj Pitínske paseky, ktoré spadajú pod kataster obce Pitín. Pitínske paseky sú od samotnej obce Pitín oddelené piatimi kilometrami hospodárskeho lesa, zatiaľ čo z hľadiska dopravných a vizuálnych vzťahov sú súčasťou obce Žitková. Na slovenskej strane územie zahŕňa samotnú osadu Vlčí vrch a jej pridružené usadlosti. Hranica nadväzuje na severe na hranicu českého modelového územia a ohraničuje kopec Vlčí vrch po pravostrannom prítoku Súčanky. Ďalej pokračuje pozdĺž zachovalých štruktúr remízov v časti Lipníkovi, po vrstevnici obchádza výbežok Vlčieho vrchu zahŕňa Hornozávorskú mokraď, ktorá sa nachádza medzi osadami Vlčí Vrch a Horná Závrská, a po spádnicí k územiu pridružuje dominantu územia – vrchol Chabovú. Rovnako po spádnicí hranica pokračuje od vrcholu Chabovej k usadlosti Paseky, ktorá sa nachádza na moravsko-slovenskej hranici.



Kartogram 3: Hranice územia (© TopGis, s.r.o. © 1996–2016/Autorka práce)

5.2 PRIMÁRNA KRAJINNÁ ŠTRUKTÚRA – PRÍRODNÉ PODMIENKY V ÚZEMÍ

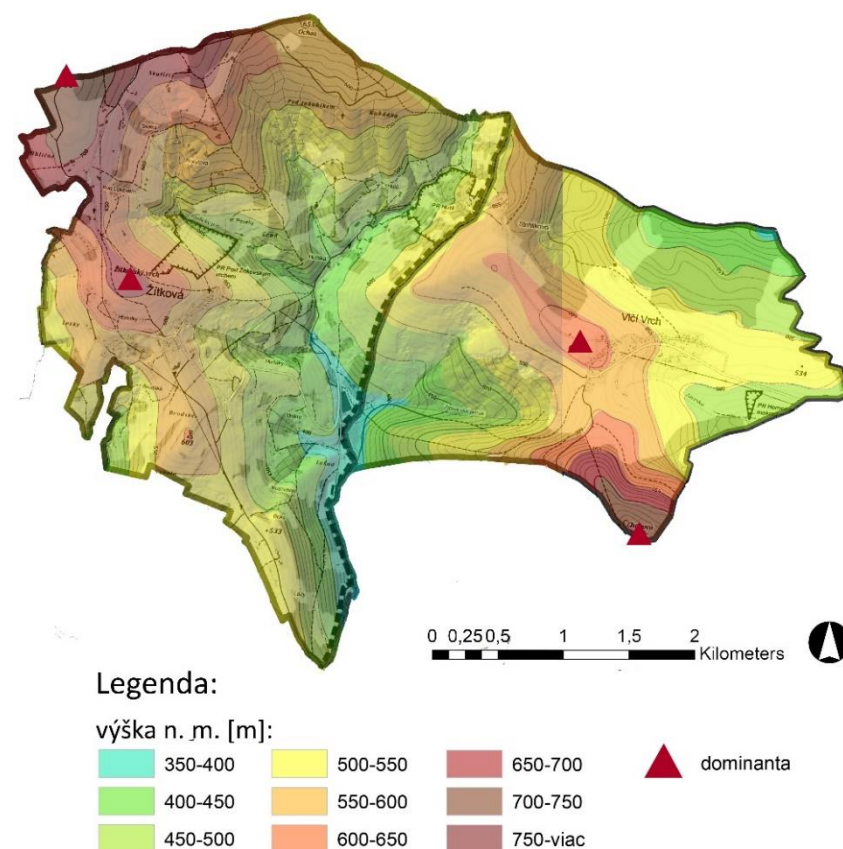
5.2.1 GEOMORFOLOGICKÉ CHARAKTERISTIKY ÚZEMIA

Modelové územie je veľmi členité, preto jeho geomorfológia patrí k významným krajnotvorným činiteľom. Územie sa nachádza v pohorí Biele Karpaty, ktoré sú z hľadiska geomorfologického členenia zaradené do Alpsko-himalájskej sústavy, podsústava Karpaty, provincia Západné Karpaty, subprovincia Vonkajšie Západné Karpaty, oblasť Slovensko-moravské Karpaty (zdroj: mapové podklady: Kočický a Ivanič 2011).

V modelovom území Žitková je prevýšenie 389 m, s najnižšou nadmorskou výškou 350 m n. m. v bode, kde sa stretáva katastrálna hranica Starého Hrozenkova, Žitkovej a štátna hranica so Slovenskou republikou a najvyšším bodom na severe na vrchole Lokov s nadmorskou výškou 739 m n. m. V modelovom území Vlčí Vrch je prevýšenie 376 m, s najnižšou nadmorskou výškou 375 m n. m. v osade Paseky a najvyšším bodom na vrchole Chabová s nadmorskou výškou 751 m n. m. Obe oblasti sa podľa členenia morfometrických typov georeliéfu označujú podľa českého systému delenia ako plochá hornatina, podľa slovenského ako nižšia hornatina (zdroj: mapové podklady: ZABAGED, ZM SR 10).

Významnými geomorfologickými tvarmi sú tu dolina Drietomice v južnej časti územia a dolina Mandaského potoka pretekajúceho cez Hutě vo východnej časti pozdĺž štátnej hranice. Významné vrchy sú Lokov (739 m n. m.) na severozápade, Bedové (533 m n. m.), Brodské (603 m n. m.) a Žitkovský vrch (669 m n. m.), na ktorých sa rozprestierajú jednotlivé osady Žitkovej, ďalej Chabová (751 m n. m.), tiež ľudovo nazývaná „horenka“ Chabová nad osadou Vlčí Vrch a samotný kopec Vlčí vrch (632 m n. m.), na ktorého stráni sa rozkladá rovnomenná obec.

Reliéf územia silne vplyva na vizuálne vzťahy v krajine aj na špecifické meteorologické javy. Premennivosť terénu, ktorá zapríčiňuje rozdielne vnímanie krajiny v rôznych miestach a striedanie uzavretých a otvorených priestorov a výhľadov, je popísaná ďalej v kapitole Estetické hodnoty krajiny. Veľká výšková členitosť terénu a lokalizácia územia v pohorí Biele Karpaty spôsobuje typické krajinné fenomény - inverziu a hmlu - a na vrcholových otvorených priestranstvách umožňuje výraznejšie vnímanie aj ďalších meteorologických javov. Tieto fenomény sú popísané v kapitole krajinné hodnoty.



Kartogram 4: Geomorfologické charakteristiky územia (© Seznam.cz, ZABAGED, ZM SR 10 © 1996–2016/Autorka práce 2016)

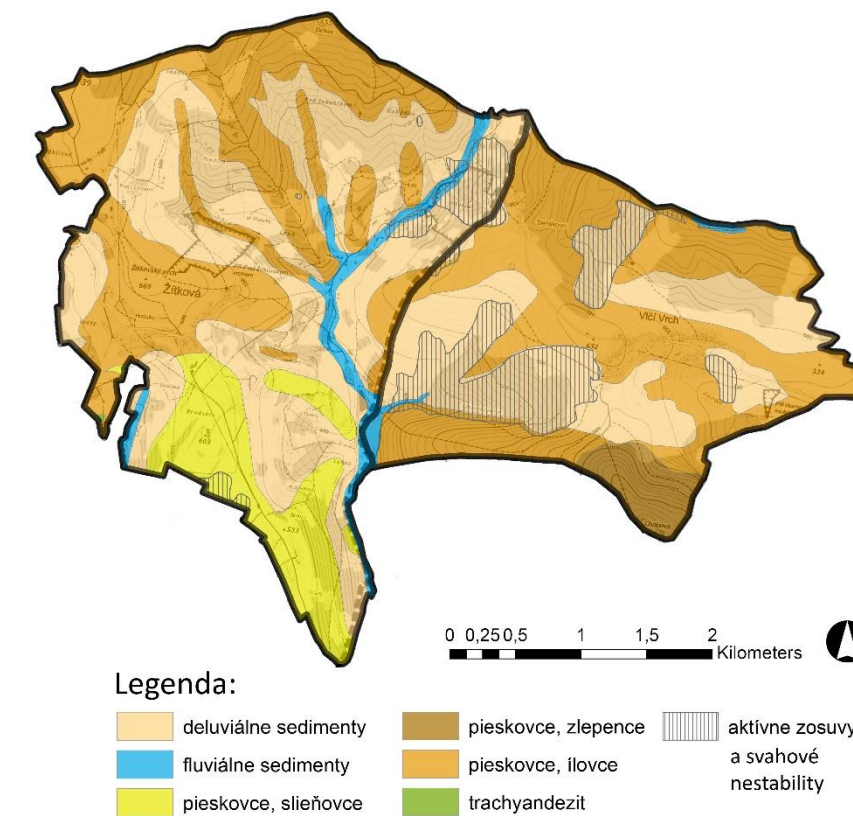
5.2.2 GEOLOGICKÁ STAVBA ÚZEMIA

Biele Karpaty sú flyšové pásmo so vznikom v mezozoiku. Prevažne je geologický podklad územia tvorený vrstvami ílovcov, pieskovcov a slieňovcov. Územie bolo následne silne pretvorené kvartérnou fluvialnou činnosťou. Veľké plochy svahov sú dnes pokryté hlinitými až hlinito-kamenitými deluviálnymi sedimentmi. Dná širších dolín sú vyplnené fluvialnymi sedimentmi – hlinami, pieskami a štrkami. Zvláštnosťou oblasti sú malé ostrovčeky travertínu, ktorý sa dostal k povrchu výverom prameňov. V svahu medzi Žitkovou a Starým Hrozenkovom vystupuje na povrch čadičová vrstva, ktorá sa tu kedysi ťažila v lome (zdroj: mapové podklady: Česká geologická služba © 2014, ŠGÚDŠ © 2016).

Súvrstvia pieskovcov, ílovitých bridlíc, pieskov a kalov sú na seba vo flyšovom pásme nasunuté pod určitým uhlom, ktoré vplyvom rýchlej erózie mäkkých flyšových hornín spôsobujú typickú členitú morfologickú štruktúru povrchu s mäkkými tvarmi vrcholov kopcov a hlboko zarezanými potočnými údoliami.

Deluviálne sedimenty tvoria nestabilný geologický podklad a v kombinácii so strmými svahmi kopcov môžu na svahoch v území vzniknúť zosuvy pôd. Nebezpečenstvo zosuvu sa zvyšuje so sklonitosťou, s intenzitou využitia územia človekom a so znižujúcou sa mierou drevinného vegetačného pokryvu daného svahu.

Priepustné geologické vrstvy určujú prevahu priepustného typu kolektora v území¹.



Kartogram 5: Geologická stavba územia (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/Česká geologická služba © 2014, ŠGÚDŠ V 2016, Autorka práce 2016)

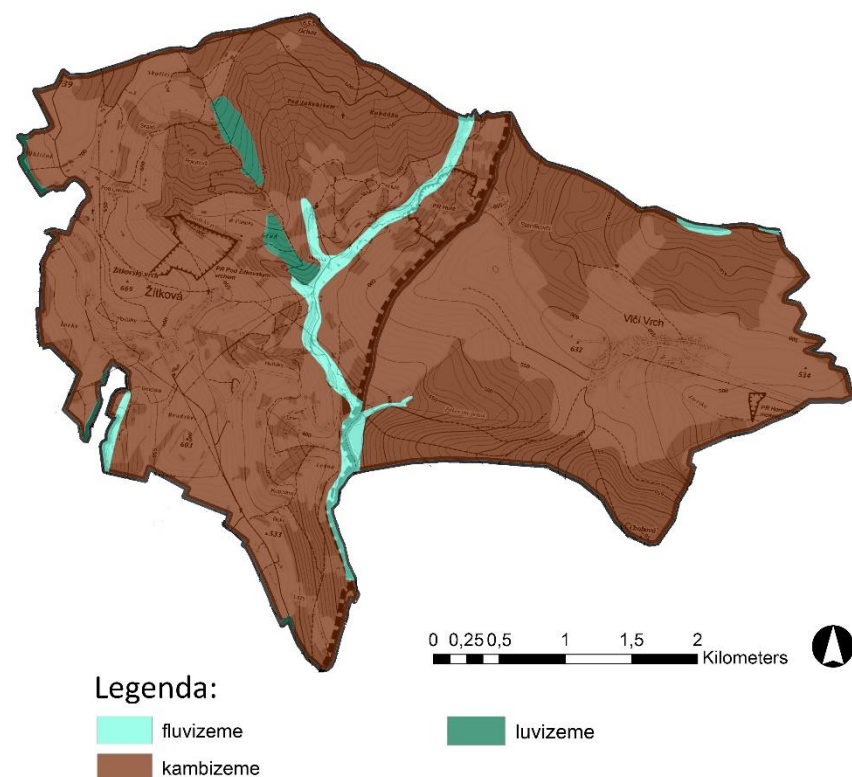
5.2.3 PEDOLOGICKÉ CHARAKTERISTIKY ÚZEMIA

Na flyšovom podloží sa vytvorili prevažne kambizeme, v potočných údoliach na fluvialných sedimentoch vznikli fluvizeme. Miestami tu vznikli luvizeme, ktoré sú v malých fragmentoch a nie sú dostatočne zmapované. (zdroj: mapové podklady: Česká geologická služba © 2014, Pôdny portál 2016).

Z daných pôd patria medzi poľnohospodársky využiteľné len kambizeme, no ich využitie je obmedzené vzhľadom na príkre svahy v oblasti. Oranie polí ťažkou technikou vo veľkých plochách by mohlo viesť k erózii pôdy.

¹ Vid' kapitola 5.2.4 Hydrologické pomery – Podpovrchové vody

Poľnohospodárske využitie fluvizemí je riskantné vzhľadom na ich tesný kontakt s vodou, ktorá by mohla byť touto činnosťou kontaminovaná. Luvizeme sú kvôli svojmu kontaktu s povrchovou vodou silne nestabilné pôdy. V slovenskej časti územia nie sú v mapových podkladoch vyznačené vôbec, napriek tomu, že sa tu tiež nachádzajú prameniská, ktoré vznikajú tohto typu pôd podmieňujú.



Kartogram 6: Pedologické charakteristiky územia (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/Česká geologická služba © 2014, Pôdny portál 2016, Autorka práce 2016)

5.2.4 HYDROLOGICKÉ POMERY

Povrchové vody

Územie je silno ovplyvnené skrytými prameniskami a malými potokmi, ktoré sa v niektorých prípadoch objavujú len po silnejších zrážkach. Zo severu priteká do územia Mandaský potok s množstvom bezmenných pravostranných aj ľavostranných prítokov. Po prítoku Rudického potoku z časti Skaličí sa z neho stáva Žitkovský potok, ktorý na štátnej hranici získava názov Liešňanský potok a za hranicami modelového územia na konci obce Liešňa (SR) vteká do Drietomice. Cez časť Paseky steká z kopca Chabová ľavostranný prítok, ktorý sa pripája k Žitkovskému potoku za priehradou. Severnú hranicu slovenského modelového územia tvorí bezmenný pravostranný prítok potoka Súčanka. Žitkovská priehrada sa nachádza pod obcou Žitková

a poskytuje rekreačné vyžitie miestnych obyvateľov aj turistov v teplých mesiacoch [Obr. C.1].

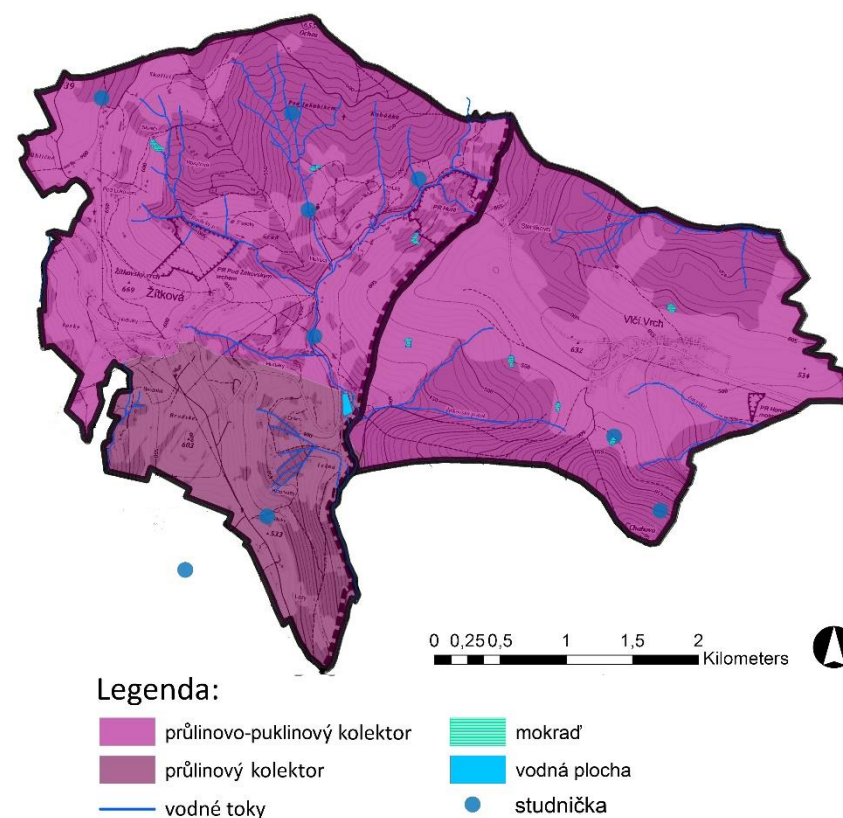
Územie patrí do povodia Váhu a Dunaja a do úmoria Čierneho mora.

Podpovrchové vody

Biele Karpaty sú územia bohaté na zdroje vody. Rovnako v modelovom území sa nachádza niekoľko prameňov: prameň Nad Starou školou, Jabloňová studnička, studnička *U kapličky*, Lokovská studnička, prameň *U hájenky* a Tomanova studnička. Pod vrchom Chabová sa nachádza nepomenovaný prameň [viď Katalóg prameňov a studničiek v území v **Prílohe A**].

Hydrogeologické charakteristiky

Na juhu českej časti územia s prevahou pieskovcovoslíeňovcových vrstiev je medzizrnový kolektor. V severnej časti českého územia a v slovenskej časti modelového územia, kde sa striedajú vrstvy pieskocov a ílovcov je kolektor medzizrnovo-puklinový. Územie je teda priepustné a akékoľvek nebezpečné látky, ktoré prídu v tekutom stave do kontaktu s povrchom, sa dostávajú do podzemných vôd. Z tohto hľadiska sa jedná o citlivé územie.



Kartogram 7: Hydrologické pomery (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/ČÚZK © 2010, Autorka práce 2016)

5.2.5 KLIMATOLOGICKÉ CHARAKTERISTIKY

Prevažná časť územia leží v mierne teplej oblasti s krátkym mierne suchým letom a miernou zimou. Zima je mierne chladná, s kratšou trvajúcou snehovou pokrývkou. Teplotné pomery okrem geografickej polohy ovplyvňuje hlavne nadmorská výška a orografické pomery. Územie patrí do mierne teplej oblasti s krátkym mierne suchým letom (16 - 18 °C), miernou jarou (6 - 7 °C) a miernou jeseňou (6 - 7 °C). Zima je normálne dlhá, mierne chladná so snehovou pokrývkou kratšou (60 - 100 dní, -3 až -4 °C). Priemerná ročná teplota sa uvádza 8,1 °C a priemerný úhrn ročných zrážok je 752 mm. Pre členitý terén je typické tvorenie miestnych inverzií. Celodenné inverzie sa vyskytujú v zimnom období počas krátkeho dňa. Nočné inverzie sa vyskytujú po celý rok (AOPK ČR © 2016).

5.2.6 BIOTA V ÚZEMÍ

Potenciálna prirodzená vegetácia

Potenciálna prirodzená vegetácia podľa zdroja geoportálu INSIPRE je na modelovom území ostricová dubohrabina (zdroj: mapové podklady: ČÚZK © 2010).

Biochory

3SC – Svahy na vápnom flyši 3. v. s.

Táto biochora sa viaže na okrajové svahy vyšších karpatských chrbtov. Svahy tohto typu sú pomerne vysoké a spravidla ležia v dolnej časti kopcov. Sú členené mnohými hlbokými zárezmi pramenných úsekov vodných tokov. V horných častiach svahov bývajú prameniská. Veľké plochy svahov sú postihnuté svahovými zosuvmi. Kostru potenciálnej vegetácie tvoria ostricové dubohrabiny s bukom. Prevažujú lesné porasty, menej sa vyskytujú aj malé lesíky s enklávami lúk a pastvín s veľkým výskytom rozptýlených solitérnych drevín a remízok. Je tu veľa sadov. Typické je rozptýlené kopaničiarske osídlenie.

4HC – Horniny na vápnom flyši 4. v. s.

Reliéf tejto biochory je výrazne členitý. Prevažujú horské chrby s oblým temenom a relatívne príkre svahy. Svahy sú členené zárezmi pramenných úsekov vodných tokov. Svahy sú postihnuté zosuvmi, najmä okolo pramenísk. Prirodzenú potenciálnu vegetáciu tvoria ostricové bučiny, okolo lesných potôčikov doplnené ostricovými jaseninami. Na odlesnených miestach prepásavané lúky zväz *Cynosurion*, pozdĺž potokov vegetáciu zväz *Cathion*. Prevažujú lesné komplexy s enklávami lúk a pastvín, solitérnych drevín a medzí.

4VC – Vrchoviny na vápnom flyši 4. v. s.

Typický je tu reliéf s veľkými výškovými rozdielmi, so svahmi delenými nehlbokými, ale úzkymi údoliami s bohatou riečnou sieťou. Sú tu hojné svahové zosuvy. Potenciálnu vegetáciu tvoria kvetnaté bučiny (*kyčelnicové bučiny*), ostricové bučiny takmer chýbajú. Na južných svahoch sú potenciálnou vegetáciou ostricové dubohrabiny, u pramenísk ostricové jaseniny (Culek 2005).

Biotopy

Prírodné podmienky územia dali základ pre vznik týchto druhov prírodných biotopov v krajine:

Západo-karpatské dubohrabiny (L3.3B)

Lesy s prevahou hrabu (*Carpinus betulus*) alebo dubu zimného (*Quercus petraea*) a s prímiesou buku lesného (*Fagus sylvatica*). V bylinnom podraze dominuje *Crex pilosa*, *Euphorbia amygdaloides*, *Gallium schultesii* a *Hacquetia epipactis*. Vyskytujú sa aj *Carex digitata*, *Fragaria vesca*, *Lathyrus vernus* a. i.

Lúčne a travertínové prameniská (R1.1)

Vegetácia na prameniskových výveroch a pramenných stružkách, prevažne machová a ostricovomachová. (*Carex davalliana*, *C. flava*, *C. panicea*, *Juncus subnodulosus*, *Epipactis palustris*, *Molinia arundinacea*)

Pobrežná vegetácia potokov (M1.5)

Porasty s prevažujúcimi trávami, alebo s vytrvalými širokolistými bylinami, ktoré sú vystúpavé a plazivé, s výškou 0,3 až 1,5 m rastúce na piesčito hlinitých náplavách potokov a podmáčaných brehov. (*Epilobium hirsutum*, *Glyceria declinata*, *Myosotis palustris*, *Nasturium sterile*, *Stellaria uliginosa*)

(Chytrý, Kučera a Kočí 2001, s. 33-186)

Aktuálna vegetácia v území

Aktuálna vegetácia bola silno ovplyvnená príchodom človeka do územia. Prví osadníci v členitom teréne klčovali malé paseky, kde si v tesnej blízkosti obydli zakladali obrábané políčka. Neskôr vo svojom okolí vysádzali sady a na vyklčovaných plochách prebiehala pastva dobytká.

Klčovanie lesa v okolí usadlostí vytvorilo v krajine postupne sa rozširujúce a spájajúce sa plôšky TTP, ktoré boli využívané pre pastvu oviec a hovädzieho dobytká. V plochách, kde bola pôda podmáčaná vodou vyvierajúcou z pramenísk vznikla pravidelným spásaním týchto plôch vegetácia typických kopaničiarskych orchideových lúk². Veľké plochy sadov, ktoré boli vysádzané v 50.-tych rokoch čiastočne zarástli náletovou drevinnou vegetáciou, čím sa opäť rozšírila plocha lesných porastov a sady ponechané ladom v počiatočných štádiách sukcesie fungujú ako refúgiá pre drobnú zver. V plochách, kde došlo k zanedbaniu sadov, ale pretrvalo spásanie TTP, ostali ako pripomienka bývalých sadov solitérne ovocné stromy.

Živočíšstvo v území

Vzhľadom na pestrosť biotopov, ktoré sa v území nachádzajú, živočíšstvo je rovnako bohaté. Základné pre územie je to, že poskytuje refúgium pre mnoho vzácných druhov hmyzu ako modlivka nábožná, modráčik horcový, komôrkár. Mokrade a pastviny sú domovom bohatého zastúpenia drobných plazov, jako jašterica živorodá, užovka hladká a ropucha zelená. Z vtákov má zastúpenie holub plúžik, prhlaviar červenkastý, strnádka lúčna a bocian čierny. Z drobných cicavcov tu žije napríklad piskor vrchovcový, vzácne sa severne od územia môže zatúlať medveď hnedý (AOPK ČR © 2016).

5.3 SEKUNDÁRNA KRAJINNÁ ŠTRUKTÚRA – VYUŽITIE KRAJINY ČLOVEKOM (LAND USE)

5.3.1 HISTÓRIA VYUŽITIA KRAJINY

Osídľovanie v oblasti Žitkovej, Vápeníc a Vyškovca (dnes sú práve tieto obce centrom etnografickej oblasti Moravské kopanice) sa začalo s bezzemkami, ktorí sem utekali z Uhorska od svojich pánov. Moravským pánom to vyhovovalo, keďže ľahko získali nových platcov daní, ktorí sa usídľovali na pôvodne nevyužívanom území. V 16.-17. storočí bolo územie poznamenané nájazdmi Tatárov, Turkov a Kurucov. V roku 1919 sa kolónia Starého Hrozenkova stala samostatnou obcou (Starý Hrozenkov © 2016, Žitková © 2015, kronika Žitková 1928).

Vlčí Vrch sa síce oddeľuje od Žitkovej jedno údolie, no jeho história bola odlišná. Štátna hranica, ktorá dnes medzi obcami prebieha, sa nemenila už od čias Rakúskej monarchie a obyvatelia Vlčieho Vrchu boli teda uhorskí poddaní, spadajúci pod správu Súčanského hradu stojaceho na kopci Krasín. Vlčí vrch vznikol pod názvom Čepeľov ako

najvyššie položená osada obce Horná Súča. Prvými obyvateľmi boli strážnici zo Súčanského hradu. Ich úlohou bolo na kopci Chabová a v Dolných Drážkach zapáliť oheň a upozorniť tak pánov na Súčanskom a Trenčianskom hrade na blížiaci sa nepriateľ. Za túto službu mohli strážnici využívať okolité pozemky. Neskôr bola osada Čepeľov a kopec, na ktorom stojí, premenované na Vlčí Vrch (Bohálová 2014, s. 33-35).

Kopanice – vzhľadom na ťažko dostupný terén bolo poľnohospodársky využívané len najbližšie okolie každej usadlosti, čím vznikla typická plátová oráčina (po česky *úseková plužina*). Do tohto terénu bolo ťažké dostať ťažšie stroje, a miestni obyvatelia, ktorí pochádzali z nižšie položených miest, nepoznali iné vhodné technológie, preto svoje pozemky mohli obrábať iba motykami – okopávaním. Z toho vzniklo pomenovanie oblasti „kopanice“.

Žitková vznikla v pôvodne zalesnenej oblasti Bielych Karpát počas kopaničiarskeho osídľovania ako rozptýlená obec. Z domácich zvierat sa choval hovädzí dobytok, ovce, ošípané aj hydina. Niektorí hospodári vlastnili pár koní nepoužívaných pre prácu na poliach, ale ako ťažná sila pre prácu v lese (archív Žitková). V osade Hutě stávala skláraň, ktorá však v 18. storočí vyhorela (Žitková © 2015).

Vzhľadom na zlú kvalitu pôdy, z ktorej sa počas dažďov vymývajú živiny, a drsné podnebie v území, bolo možné pestovať len otužilejšie druhy rastlín: žito, jačmeň, ovos, v menšom zastúpení pšenicu, ďalej pohanku, strukoviny, krmnu repu, konope, kapustu a neskoré zemiaky. Boli tu hojne vysádzované ovocné dreviny, až sa sady nachádzali na väčšine svahov. Najčastejšie to boli jablone, hrušky a slivky (*kronika Žitková 1928*).

Obyvatelia Hornej Súče, a teda aj Vlčieho Vrchu, sa zaoberali pestovaním predovšetkým plodín nevyhnutných k životu - chlebových obilovín, a to raže, ovsu a jačmeňa, ďalej strukovín a konope pre výrobu plátna. Od 19. storočia pribudli zemiaky a ďatelina. Pestovali ovocné stromy. Choval sa najmä hovädzí dobytok, ale aj kone, kozy a ovce. V Pasekách stával mlyn, ktorý pre svoju polohu v doline, ktorou prechádzala štátna hranica, slúžil nielen pre obyvateľov Súče, ale aj Žitkovej na moravskej strane. (Bohálová 2014).

5.3.2 SÚČASNÉ VYUŽITIE KRAJINY

Dnešné využitie krajiny bolo silne ovplyvnené príchodom mechanizácie do poľnohospodárstva po roku 1950, kedy pozemky nedostupné pre ťažké stroje zostali opustené a postupne zarástli náletovými drevinami a nakoniec lesom [Príloha B – Zmena využitia krajiny človekom](AOPK ČR © 2016).

² Vegetácia kopaničiarskych orchideových lúk je podrobnejšie popísaná v kapitole 5.1.4.1 Ochrana prírody a krajiny

Sídelná štruktúra

V území Žitkovej sa zachovala pôvodná kopaničiarska štruktúra osídlenia najmä v odľahlejších častiach. Pôvodná sídelná štruktúra je charakterizovaná ako horské dvorcové osídlenie [Obr. D.1] s roztrúsenými usadlosťami obklopenými obrábanou pôdou a lúkami s fragmentami lesa (Šimša a Kalábová, 2006, s. 22), ktorý zostal ako pripomienka pôvodne zalesnených kopcov.

V súčasnej dobe obec Žitkovú tvorí predovšetkým zástavba jednotlivých domov, alebo malých skupín domov (2-8), rozptýlených v krajine. Hustejšiu zástavbu možno nájsť len v centre obce pod Žitkovským vrchom okolo obecného úradu a na kopanici Hodúľky. Ďalej Žitkovú tvoria na stráňach roztrúsené osady, medzi ktorými sa nie vždy dajú presne určiť hranice: Skaličí, Pod Lokovom, Rokytová, Dolany, Doliny, Hutě, Hutiska, Hudáky, Hodúľky, Koprvasy, Boky, Lazy a Černé.

Vlčí Vrch tvorí centrálna osada s ulicovým pôdorysom, ku ktorej patrilo niekoľko vzdialených usadlostí pozostávajúcich z jedného, alebo niekoľkých domov, obvykle pomenovaných po rodine, ktorá tu žila. Dodnes sa zachovali usadlosti U Stehlíkov (Stehlíkovci/Stehlíci), V Pasekách, U Orsákov a U Lipníkov (Lipníkovci/Lipníci). Ďalšie usadlosti už zanikli, alebo splynuli s centrálnou osadou, avšak ich názvy sa zachovali dodnes. Pôvodné štyri časti centrálnej osady sa nazývali Švajdáci, Malýšáci, Habánici a Bulejčáci, zaniknuté usadlosti sú U Kakišov, U Švančarov, U Káčera a U Vaškov (Bohálová 2014, s. 33-35).

Zmena sídelnej štruktúry a postupné zahustenie zástavby je viditeľné na historických mapách v **Prílohe D**.

Architektonické a urbanistické znaky územia

Pôvodná architektúra v Žitkovej boli domy hlinené s valbovou slamenou strechou (po česky *došková střecha*). Strechy nemali komín, preto dym vychádzajúci z ohniska prechádzal celou šírkou strechy (Mencl 1980) [Obr. D.2 a Obr. D.3].

V priebehu 50.-60. rokov 20. storočia sa v centre Žitkovej na vizuálne exponovanom svahu začali v malom zastúpení stavať domy modernejšieho charakteru, takže pôsobia skôr nevhodne a narúšajú krajinný ráz. Všeobecne však väčšina domov nepresahuje 1 poschodie, majú sedlovú strechu a obdĺžnikový pôdorys. Zastavaná plocha obvykle výrazne neprekračuje 200 m². Nová zástavba vzniká len výnimočne, a to v miestach pôvodnej zástavby, alebo dochádza len k opravám pôvodných domov.

Oblasť Hornej Súče sa (rovnako ako ďalšie obce na sever od Trenčína) nachádza na hranici medzi územiami z rôznymi postupmi pri

stavbe domu. Z juhu tu bol vplyv hlineného domu s valbovou slamenou strechou (rovnako ako sa vyskytoval v Žitkovej), zo severu dreveného domu horského severného Slovenska so štítovou strechou s drevenými šindľami. Nachádzali sa tu teda domy oboch typov, avšak drevený dom na Trenčiansku sa stále podobal južnému domu hlinenému: často bol krytý slamou a vždy bol zvonku natretý vápnom, takže sa podobal hlinenej stavbe (Mencl 1980).



Obr. 5: Usadlosť z Moravských Kopaníc, Skanzen NÚLK Strážnice (© gajdosi.eu, 2009)

Poľnohospodárstvo a oráčina

Žitková aj Vlčí Vrch majú v súčasnosti obrábanú pôdu len v tesnej blízkosti domov, okolo centra Vlčieho Vrchu, pri jednotlivých osadách a pri samostatných usadlostiach. Úroda sa pestuje len pre domácu spotrebu. Na stráňach v okolí sú prevažne trvalé trávne porasty. Ovocné dreviny sa vyskytujú v porastoch pri cestách, ako aleje, alebo v remízoch. Sady sú naďalej pri jednotlivých usadlostiach, záhradách a na svahu Vlčieho Vrchu privrátenom k moravskej strane.

Veľkú časť plochy územia dnes zaberajú lúky a pastviny (32%) a plochy s rozptýlenou drevinnou vegetáciou (17%) [Graf B.2 – Využitie krajiny človekom v súčasnosti]. Lúky sú kosené buď s pomocou techniky, alebo ručne kosou, ako to vyžaduje ochrana druhov kopaničiarskych lúk³. Pastviny sú spásané hovädzím dobytkom alebo ovcami. Malé stáda oviec vlastní v území niekoľko miestnych malých hospodárov. Na niekoľkých pastvinách sa pasú kone. Časť ovocných sádov je ponechaných bez starostlivosti a postupne zarastajú

náletovými drevinami a planými druhmi ovocných drevín, niektoré už nahradil les. Hranice medzi jednotlivými kategóriami využitia územia sú difúzne, je ťažko rozlíšiteľné, kde jeden typ končí a druhý začína. Z toho dôvodu nemožno považovať plochy vyznačené *Kartograme B.2 - Využitie krajiny človekom v súčasnosti* za jednoznačné. Kontrastnejšie hranice nachádzame až na hranici s katastrálnym územím Starého Hrozenkova.

Lesné hospodárstvo

V území sa nachádzajú fragmenty listnatého a zmiešaného lesa plynule prechádzajúceho do kosených sádov, remízok a solitérnych stromov. Lesy oproti 50. rokom značne pribudli takmer o 270 ha [**Príloha B** – Zmena využitia krajiny človekom], na niektorých miestach sa jedná o smrekové monokultúry.

Lesy v modelovom území sú hospodárske (Správa CHKO Bílé Karpaty 2010). Pretože sa však nachádzajú na území CHKO, pre výrub je nutné získať povolenie od CHKO Biele Karpaty/Bíle Karpaty.

Prevažne ide o lesy štátne a urbárske. Z druhového zastúpenia je dominantný buk lesný, významne zastúpené sú smrekovec opadavý, smrek obyčajný, javor horský a jaseň štíhly. Doplnkové dreviny sú dub zimný, hrab obyčajný, douglaska tisolistá a borovica lesná. Na zarastajúcich TTP sa vyskytuje borovica čierna a breza bradavičnatá. Na moravskej strane územia má smrek v lesných porastoch vyššie percentuálne zastúpenie. Zvláštnosťou v území sú douglasky, ktoré tu rastú prirodzene a semená z nich sú odosielané na Technickú univerzitu vo Zvolene na výskum a výskyt jedle bielej, ktorá sa v lesných porastoch územia prirodzene obnovuje. Populácia jaseňa sa v posledných rokoch znižuje vplyvom hubového ochorenia (Podolák 2016).

Hospodársky tvar lesa v celom území je vysoký les, so zakmenením hodnoty 7-10. V druhovej skladbe na hranici s katastrálnym územím Starého Hrozenkova na Pitína prevažuje smrek a smrekovec s doplnkovým zastúpením buku, javora a čerešne. Vo fragmentoch lesa v katastrálnom území Žitkovej prevažujú buky, javory a čerešne, s doplnením dubom, brestom a lipou. V potočných údoliach sa nachádzajú topole, vrby a jelše (UHÚL 2014).

Doprava

Najvýznamnejšia cestná komunikácia je cesta E50, prebiehajúca z východu na západ medzi Slovenskou a Českou republikou. Spája mestá Trenčín a Uherský Brod a v obci Starý Hrozenkov, ktorá s modelovým územím hraničí, sa na ceste E50 nachádza hraničný

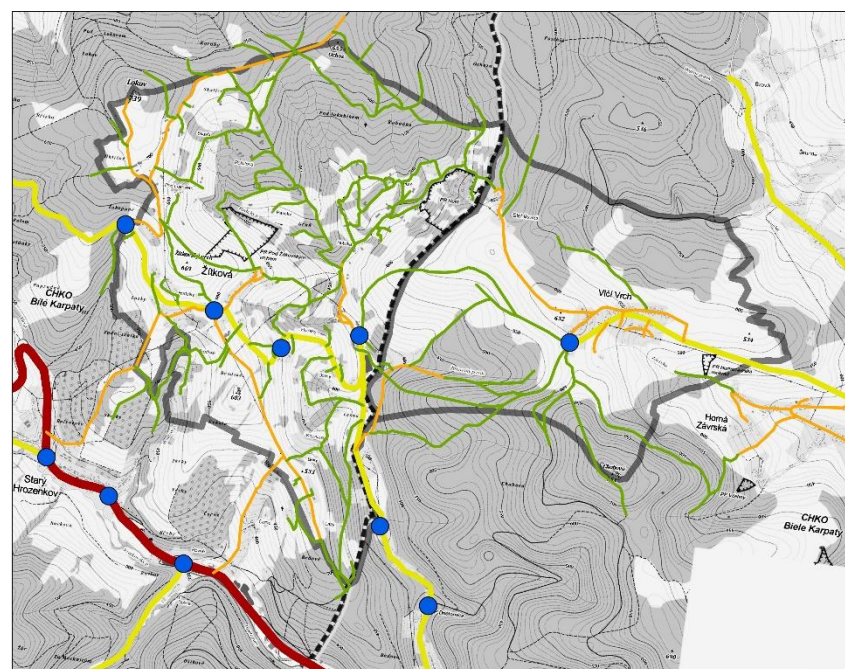
³ Vid' kapitola 5.4.1 Ochrana prírody a krajiny

priechod. Ďalšie cestné spojenie do Žitkovej je zo severo-západu z obce Bojkovice, a do osady Vlčí Vrch vedie cesta z obce Horná Súča.

Medzinárodné autobusové spojenie prebieha na trase Trenčín – Uherský Brod so zastávkou v Starom Hrozenkove. Miestnu autobusovú dopravu predstavuje linka vedúca z Bojkovic cez Žitkovú, ďalej do Liešnej na slovenskej strane a končí v Starom Hrozenkove. Druhou je linka vedúca z Trenčína cez Hornú Súču na Vlčí Vrch, kde končí. Zaujímavosťou je, že autobus jazdí do Žitkovej až od roku 1950 (Žitková © 2015).

Železničná doprava prepája Brno s obcami na českej strane Bielych Karpát, s najbližšou zastávkou k modelovému územiu v Bojkoviciach.

V oblasti sa nachádza hustá sieť turistických trás, ktoré sú využívané aj pre cykloturistiku. Cez územie vedie z obce Pitín cez Žitkovú do Starého Hrozenkova cyklotrasa č. 46 Bílé-Biele Karpaty.



Legenda:

- cesta I. triedy
- miestna komunikácia
- miestna komunikácia
- cesta III. triedy
- hranice uzemia
- zastávky autobusu

Kartogram 8: Štruktúra a hierarchia cestnej siete (Podkladové dáta: © Seznam.cz © 1996–2016/ ČÚZK © 2010, Slovenská správa ciest © 2016, Autorka práce 2016)

Rekreácia a cestovný ruch

Keďže územie poskytuje možnosti rekreácie [Príloha C – Rekreácia a cestovný ruch], je atraktívne pre turistov. Pre jednodenných, ale aj pre niekoľkodňových návštevníkov je v oblasti

dostatočné zázemie. Na území Žitkovej ho tvorí hotel Kopanice [Obr. C.5], penzión Žitková [Obr. C.7] v mieste bývalej dolnej školy a Centrum voľného času pod Lokovom [Obr. C.6]. Na Vlčom vrchu je možnosť ubytovania v budove bývalej materskej školy, kde sa usporadúvajú letné tábory. Hotel Kopanice vznikol na mieste bývalej hornej školy a okrem ubytovania poskytuje aj wellness. Penzión v doline pod Žitkovou funguje okrem ubytovne aj ako reštaurácia a miesto pre letné detské tábory. Centrum voľného času pod Lokovom sa nachádza v budove bývalých vojenských kasární s cvičnou dráhou a areálom pre tréning jazdy bojových vozidiel, preto ponúka možnosť detských vojenských táborov (Penzion Žitková © 2014).

V oblasti sa nachádza hustá sieť turistických trás, ktoré sú využívané aj pre cykloturistiku. Ľudia, ktorí sa chcú dozvedieť viac o prírodných podmienkach v území a pôvodnej architektúre, môžu využiť Náučný chodník Moravské kopanice [Kartogram C: Turistické a náučné chodníky a cyklistické trasy].

Iný druh rekreácie - kúpanie ponúka priehrada v doline pod Žitkovou susediaca so slovenskou kopanicou Paseky [Obr. C.1].

Na stráni vrchu Chabová nad Vlčím Vrchom je lyžiarska zjazdovka, ktorá poskytuje možnosť zimnej rekreácie.

Územie je zaujímavé nie len svojou prírodou, možnosťou turistiky a rekreácie, ale priťahuje aj návštevníkov, ktorí sa o kraj zaujímajú po prečítaní kníh, venujúcich sa miestnemu fenoménu bohýň. Práve popularizácia tohto fenoménu k turistickému ruchu v súčasnej dobe významne prispieva. Nie vždy sa popularita kraja stretne s pochopením na strane miestnych.

5.3.3 HISTORICKÉ KRAJINNÉ ŠTRUKTÚRY (HKŠ)

Medzi HKŠ sa radia historická cestná sieť, drobné sakrálné objekty, historické drevinné štruktúry – sady a aleje a pozostatky palisádových pevností. Fotografická dokumentácia a porovnanie s historickými mapami sú v Prílohe D – Historické mapy a historické krajinné štruktúry.

Historická cestná sieť

Z mapy II. vojenského mapovania z 1. polovice 19. storočia je ľahko poznateľné, že z tohto obdobia ostalo v krajine veľké množstvo cestných sietí prepájajúcich už vtedy existujúce usadlosti a drobné sakrálné objekty. V mnohých vidieckych oblastiach vyriešilo problém s dostupnosťou autom do územia vystavenie hlavnej spevnenej cesty, ktorá zároveň potlačila význam peších prepojení v krajine a znížila jej pešiu priechodnosť. V modelovom území tento trend nemal taký obrovský dopad. Hlavným dôvodom je fakt, že zástavba významne

nezmenila svoj charakter obydli roztrúsených v krajine v strmých svahoch a vrcholoch kopcov, preto by výstavba cesty mala význam vždy len pre malú skupinu miestnych obyvateľov, čo je ekonomicky nevýhodné a stále by nebolo možné prepojiť všetky obydli.

Drobné sakrálné objekty (DSO)

DSO sa v území objavujú v niekoľkých formách [Príloha E – Katalóg drobných sakrálnych objektov].

Je potrebné zmieniť, že v modelovom území sa nenachádza žiadny kostol, obyvatelia kopaníc pôvodne dochádzali na bohoslužby do kostola v Starom Hrozenkove, Pitína, alebo do Hornej Súče. Až na konci 20. storočia bola vystavaná kaplnka *Panny Marie Kopanické* [Obr. E.7] na Pitínskych pasekách, ku ktorej sa dostali obyvatelia vzdialenejších častí Žitkovej aj v zimnom období. Obyvatelia Vlčieho Vrchu majú vlastnú kaplnku až od roku 2005 [Obr. E.9], keď si svojpomocne prestavali bývalú hasičskú zbrojnicu (Bohálková 2014, s. 35). Táto kaplnka už má moderný charakter, rovnako ako vedľa nej vystavaná jednoduchá drevená zvonička [Obr. E.12]. Novodobo je vystavaná aj kaplnka na kopci Bedové [Obr. E.8].

V časti Žitkovej Hodúľky sa nachádza pôvodná drevená zvonička so šindľovou strechou, ktorá je pamiatkovo chránená [Obr. E.10]. Nová zvonička [Obr. E.11] a kaplnka na Bedovom boli vystavané až v posledných rokoch.

Najčastejšou formou drobných sakrálnych objektov sú kamenné alebo betónové kríže. Vždy sú umiestnené na kamennom alebo betónovom podstavci stĺpovitého tvaru, na ktorom sa niekedy nachádza reliéf.

Ďalšou formou sú novodobé liatinové kríže so soškou ukrižovania Ježiša Krista [Obr. E.13 – Obr. E.15]. Z toho kríž na stráni kopca Kykula tu podľa mapy Müllerovho mapovania na rovnakom mieste stál už v roku 1716 (zdroj: mapové podklady: Austrian State Archives © 2008).

Zvláštnosťou v území sú ďalšie typy drobných sakrálnych objektov s mariánskou tematikou. Nachádza sa tu jeden exemplár „sakrálného obrazu“ [Obr. E.1], ktorý je podľa Metodiky kultúrnych artefaktov v krajine vedený pod č. kategórie 161 (Dohnalová a kol. 2015, s.34). Obraz Panny Márie, ktorý nepresahuje 25 cm na výšku, je pripnutý na strome na kraji lesnej cesty oproti samostatne stojacemu obydliu. V slovenskej časti modelového územia a v údolí, ktorým prechádza štátna hranica, sa nachádzajú štyri „schránky so sakrálnym objektom“ [Obr. E.2 – E.4], konkrétne soškou Panny Márie, podľa rovnakej metodiky radené pod č. kategórie 162 (Dohnalová a kol. 2015, s.34). Krytá drevená schránka so strieškou je umiestnená na drevenom stĺpe a ohraničená nízkym plotom.

Sady

Územie Bielych Karpát je typické ovocnými sady. Zakladali ich už prví osadníci po vyklčovaní lesov, v 50. rokoch pokrývali veľkú časť modelového územia [viď **Príloha B**].

Na tejto mape sú ľahko rozoznateľné plochy, ktoré fungovali ako sady. Veľká časť z nich je dodnes zachovaná alebo sa tu nachádzajú stopy po nich – ovocné stromy v zarastenom svahu, niekoľko ovocných stromov na pastvine.

Aleje a stromoradia

V území možno nájsť niektoré historické stopy alejí a stromoradií. Napriek tomu, že aleje nie sú takým významným drevinným vegetačným prvkom v území, ako sú sady, mali aj tu svoju funkciu. Aleje boli obvykle v krajine vysádzané pozdĺž hierarchicky významnejších ciest. Aleje ako historická štruktúra poukazujú na pôvodnú významnosť cesty, alebo dôležitosť prepojenia s miestom, kam smeruje. Taktiež aleje alebo stromoradia vyznačovali hranicu pozemkov – vysádzali sa do medzí.

Šance

Mapa I. vojenského mapovania 2. polovici 18. storočia nie je veľmi výstižná, no jednoznačne zakresľuje palisádovú pevnosť nazývanú **šance** (v mape označená ako „*alte Schanze*“, slovensky Staré Šance), ktorá tu bola postavená na kopci Bedové v snahe ubrániť sa nájzdom Turkov, ktorí sa pokúšali dostať z Uhorska na Moravu po starej ceste priesmykmi Bielych Karpát. Šancí sa údajne nachádzalo na Bedovom osem. Najväčšia stavba stála v doline Drietomice a od nej stúpala val s jednotlivými stavbami opevnenia až na vrchol Bedového. Pozostatky hlinených valov, ktoré vznikli ako základ pre palisádovú konštrukciu, je možné nájsť dodnes.

5.4 TERCIÁRNA KRAJINNÁ ŠTRUKTÚRA – SOCIOEKONOMICKÁ A HUMÁNNÁ SFÉRA

5.4.1 OCHRANA PRÍRODY A KRAJINY

V oboch modelových územiach prebieha niekoľko typov ochrany prírody a krajiny. Sú to chránená krajinná oblasť (CHKO), prírodná rezervácia (PR), prírodná pamiatka (PP), územie európskeho významu (ÚEV) a územný systém ekologickej stability (ÚSES). Všetky

typy ochrany krajiny sú limitom z hľadiska využitia územia [viď Kartogram K.1].

Chránená krajinná oblasť (CHKO)

Charakter CHKO Biele Karpaty sa líši od iných CHKO tým, že nejde o ochranu nepoškvrnenej prírodnej krajiny, ale práve krajiny silne kultúrne ovplyvnenej človekom a jeho hospodárskou činnosťou, ktorá rešpektovala ekologickú únosnosť územia a jeho prírodných podmienok. Výsledkom tohto procesu sú kvetnate karpatské lúky s jedinečným zastúpením ohrozených druhov rastlín a na nich naviazaných druhov živočíchov (AOPK ČR © 2016).

Prírodné rezervácie (PR)

V modelovom území Žitková sa nachádzajú dve prírodné rezervácie – Hute (20,96 ha) a Pod Žitkovským vrchom (16,58 ha), ktoré ochraňujú pôvodné rastlinné druhy zloženie kopaničiarskych lúk, pastvín a pramenísk. Pod korunou starých ovocných sádov tu rastú nasledujúce vzácne a ohrozené druhy: *Antennaria dioica*, *Blysmus compressus*, *Botrychium lunaria*, *Carex distans*, *Centaurea pulchellum*, *Cephalanthera rubra*, *Crepis praemorsa*, *Dactylorhiza x aschersoniana*, *Dactylorhiza majalis*, *Dactylorhiza sambucina*, *Epipactis palustris*, *Epipactis purpurata*, *Epipactis muelleri*, *Eriophorum latifolium*, *Gentiana ciliata*, *Gentianella lutescens subsp. lutescens*, *Gentianella lutescens subsp. carpatica*, *Gymnadenia conopsea s.s.*, *Ophioglossum vulgatum*, *Orchis militaris*, *Orchis morio*, *Orchis mascula*, *Parnasia palustris*, *Taraxacum paucilobum*, *Traunsteinera globosa*, *Triglochin palustre*, *Valeriana dioica*, *Valeriana simplicifolia*, *Valerianella ramosa*. Okrem zmienených druhov cievnatých rastlín sa tu vyskytuje aj množstvo vzácnych lišajníkov a machov (AOPK ČR © 2016, ŠOPSR © 2016)

Na hranici územia Vlčieho Vrchu sa nachádza PR Hornozávrská mokraď (1,5 ha). PR chráni zachované spoločenstvá prameniskových mokradí Bielych Karpát s bohatým zastúpením viacerých ohrozených druhov rastlín i živočíchov. Podľa základných údajov uvedených v dokumentoch v Štátnom zozname osobitne chránených častí prírody SR, bola PR vyhlásená v roku 1983 ako pasienkové pramenisko s porastami rodu *Phragmites*, *Eriophorum* a *Epipactis palustris*. Vyskytujú sa tu obojživelníky, konkrétne kunky, skokany, larvy mlokov, čo dokazuje čistotu vody a neprítomnosť znečistenia. (SAŽP © 2007).

Územia európskeho významu (ÚEV)

Celé modelové územie Žitkovej spadá do ochrany Natura 2000 ako „*Evropsky významná lokalita Bílé Karpaty*“ (ekvivalent slovenského územia európskeho významu). Územie je chránené pre zachovalé a druhovo bohaté lesné porasty, a taktiež druhovo bohaté lúky a maloplošné vlhké stanovištia, ktoré sú útočiskom mnohých vzácnych živočíchov (©AOPK ČR, ©CUZK, 2015).

Na území Vlčieho Vrchu sú vyhlásené ako územia európskeho významu vyhlásené lokality Stehlíkovské a Lipníkovské. Stehlíkovské (9,92 ha) je pomenované podľa dodnes existujúcej usadlosti Vlčieho Vrchu Stehlíkovci, ležiacej pri hranici s Českou republikou. Predmetom ochrany sú suchomilné travinnobylinné a krovinné porasty na vápnom podloží s výskytom rastlín v čeľade Orchideaceae, nížinné a podhorské kosné lúky a penovcové prameniská. V lokalite sa vyskytuje chránený modráčik bahňákový a modráčik krvavcový. Neďaleko Stehlíkovcov, severne od centra Vlčieho Vrchu je ÚEV Lipníkovské (79,73 ha). Nazýva sa podľa prvého osadníka Lipníckeho, ktorý vlastnil všetky okolité lúky a venoval sa pastve oviec (kniha Horná Súča). Na tejto lokalite sú podobne predmetom ochrany suchomilné travinnobylinné a krovinné porasty na vápnom podloží a nížinné a podhorské kosné lúky. Okrem vzácnych modráčikov sa tu vyskytuje aj žltáček a drobná žabka kunka červenobruchá (ŠOPSR © 2016).

Ekologické siete

Severozápadne od územia prechádza ECONET koridor a nadregionálny biokoridor, napojujúci sa na nadregionálne biocentrum. Malou časťou územia prechádza regionálny biokoridor. Celé územie sa skladá z prepojenej štruktúry lesov, remízok a zarastajúcich sádov, ktorá je pre zver dobre prístupná, má sa kde schovávať a môže voľne prechádzať cez celé územie bez ohľadu na regionálny biokoridor (zdroj: mapové podklady: ©AOPK ČR, ©CUZK, 2015)

Územie je významné z hľadiska Národnej ekologickej siete Slovenska (NECONET). Celé modelové územie Vlčieho Vrchu patrí do jadrového územia európskeho významu a zároveň ním zo severozápadu na juhovýchod prechádza ekologický koridor európskeho významu so západokarpatskými prvkami. (zdroj: mapové podklady: SAŽP © 2009-2013)

Z hľadiska Územného systému ekologickej stability (ÚSES) je celá slovenská časť modelového územia bufferovou zónou biocentra, samotné biocentrum je zhodné s územím PR Hornozávrská mokraď. V českej časti bufferová zóna nadregionálneho biokoridoru po západnej časti územia, obsahujúca Žitkovský kopec, Lokov, západnú časť Pitínskych pasienkov až k vrcholu Ochoz, kde postihuje celú severnú časť územia. Regionálny biokoridor vedie po štátnej hranici na východnej

stráni Bedového a z údolia stúpa ku kopcu Chabová, severnejšie schádza opäť do doliny Žitkovského potoka vystupuje po chrbte Grúňa do lesov na severe územia, kde sa za hranicou modelového územia napája na regionálne biocentrum medzi Mandaským potokom a štátnou hranicou (SAŽP © 2009-2013, ©AOPK ČR, ©CUZK, 2015)

Významné krajinné prvky (VKP)

Medzi VKP zo zákona patria lesy, vodné toky a pobrežná drevinná vegetácia. Mokrade na území PR Hutě a na jeho hranici pozdĺž toku Mandaského potoka sú registrované ako mokrade národného významu (zdroj: mapové podklady: AOPK ČR 2015).

Ďalšie typy ochrany

Celé územie modelového územia Žitková spadá ešte pod ďalšie typy ochrany a to sú: UNESCO – Biosférická rezervácia, Rada Európy – Európsky diplom, ECONET – územie, Karpatský dohovor o krajine (zdroj: mapové podklady: SAŽP © 2009-2013, ©AOPK ČR, ©CUZK, 2015).

5.4.2 DEMOGRAFICKÉ A ETNOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY

Filozofia a náboženstvo

Ťažký život odrezaný od civilizácie vchoval na kopaniciach ľudí silne veriacich v boha i prírodné sily. Obyvateľstvo v tomto kraji patrilo vždy medzi silne nábožensky založené – vyznávajú katolícku vieru a dokladom toho sú aj DSO v krajine. Okrem tejto viery však vždy silne verili v silu prírody a vyznávali pohanské zvyky. František Bartoš, ako bol citovaný v knihe Žitkovské čarování (Jilík, 2013, s. 29) sa vyjadril nasledovne: „*Naši Kopaničáři jsou sice již několik set let křesťany, a to křesťany jako lid moravský vůbec a Slováci zvláště vroucími a nábožnými, ale jejich křesťanství je namnoze vnější rouškou, zpod níž sa na povrch tlačí nejméně dvě třetiny starobylého pohanství po dávných předcích zděděného. Nikde na Moravě nenajdeme pospolu tolik rozmanitých pověr, tolik starobylých zvyků a obyčejů jako v tomto odlahlém zákoutí horském.*“

Z týchto dvoch navonok odlišných zdrojov čerpali svoju silu aj Žitkovské bohyně. Aj keď sa mágia radí medzi pohanské praktiky, pri

svojich zariekaniach a rituáloch vyzývali pomoc boha a kresťanských svätých.

Kopanice ako asociatívna krajina – Žitkovské bohyně

Krajina Moravských kopanic je neodmysliteľne spojená s fenoménom bohýň. Bohyňami boli ženy⁴, ktoré poznali liečivé rastliny, fyzioterapiu, ľudskú psychiku a vedeli ľuďom poradiť a riešili ich spory. Ich umenie a rituály sú podrobnejšie popísané literárnom prehľade⁵.

Demografické charakteristiky

Hoci osídlenie tejto oblasti je pomerne mladé (približne 300 rokov), ľudia, ktorí tu žili a vyrastali tu zostávali celý život, silno spätí s pôdou, na ktorej hospodárili.

Zlomom pre územie bol rok 1993, keď po rozdelení Československa prišlo veľa miestnych ľudí o prácu v Trenčíne a muselo sa odsťahovať. V dnešnej dobe v Žitkovej žije 210 obyvateľov (Starý Hrozenkov © 2016, Žitková © 2015).

V súčasnosti počet obyvateľov v území stagnuje, obyvateľstvo starne a veľa kopanic začína byť obývaných víkendovými návštevníkmi. Rovnako to platí aj pre usadlosti Vlčieho vrchu. Prichádzajú sem však aj noví obyvatelia, ktorí túžia žiť v objatí s prírodou – tzv. „prírodní ľudia“, alebo sa do oblasti prisťahujú v snahe žiť ďalej od pretechnizovanej spoločnosti. Za prácou však ľudia zo Žitkovej chodia väčšinou až do Uhorského Brodu, z Vlčieho Vrchu do Trenčína. Novousadlíkov možno nájsť aj na Vlčom Vrchu, Vlčí Vrch sa stáva exkluzívnym stavebným pozemkom v prírode s krátkou dojazdovou vzdialenosťou do Trenčína.

Sociálne väzby, behaviorálne znaky

Podľa historických textov bývali obyvatelia na Žitkovej ľudia tvrdo pracujúci na svojich poličkach, často negramotní a inklinovali k pálenke. Región bol silno ovplyvnený tým, že bol vždy odrezaný od okolitého sveta. Vravelo sa, že je 50 rokov pozadu za zvyškom republiky. Kopanice boli pôvodne oblasť, kam cudzinci často nechodili, kraj žil sám pre seba a ľudia sa tu nemohli spoľahnúť na pomoc z miest v nížinách. Toto viedlo k tomu, že sa miestni ľudia vždy pozerali na cudzincov s nedôverou (Zpráva učitelů o poměrech na Kopanicích 1941).

Napriek týmto negatívam sú obyvatelia kopanic veľmi súdržní a srdeční ľudia. Na Vlčom Vrchu sa im práve vďaka spoločnej práci

a finančného príspevia podarilo vystavať prvú spevnenú cestu, kaplnku, školu aj materskú školu (Bohálová 2014).

Vzdelanie

Vzdelanie sa do oblasti kopanic dostávalo veľmi pomaly. Až do roku 1845 nebola v Žitkovej škola, deti navštevovali školu v Starom Hrozenkove, postavanú v roku 1780 (kronika Žitková, s.10)

V Správe učiteľov o pomeroch v Žitkovej z roku 1941 sa píše o tom, ako aj po založení dolnej školy mali učitelia problém s vyučovaním. Rodičia považovali za dôležitejšiu pomoc doma, než posilať deti do školy. Okrem toho vo väčšine domácností neboli hodiny, preto deti prichádzali do školy v čase medzi ôsmou ráno až druhou hodinou poobede. Voľný čas miestni trávili s pálenkou v krčme a pre ich deti to bol jediný vzor. Malé deti boli uspávané takzvaným „šidítkom“, uzlíkom v plátne namočeným v pálenke, alebo v odvare z makovic (Zpráva učitelů o poměrech na Kopanicích 1941). Podrobnejšie informácie o vyučovaní možno nájsť v školských kronikách Žitkovej (Kronika školní 1890-1920, Školní kronika 1940).

Na Vlčom Vrchu bola škola postavaná až v roku 1938. Po opätovnom znížení počtov detí na osade bola škola roku 1984 opäť uzavretá a jej prevádzka sa nikdy neobnovila (Bohálová 2014, s. 182).

Folklor a zvyky

Vďaka svojej odlahlosti sa v území zachovala tradičná kultúra a zvyky. Kopaničiarsky kroj patrí medzi najzachovalejšie na Morave, pretože obsahujú krojové súčasti, ktoré v iných oblastiach už zanikli. Z ľudových tancov sa v oblasti zachoval točený tanec nazývaný „hrozenký“, zo slovenskej strany má vplyv čardáš (Gregorovičová a Žůrek 2005).

Kopaničiarsky a Súčanský kraji sú zachytené na fotografiách v prílohe F

Nárečie

Obyvatelia Kopanic boli z veľkej časti práve pôvodní obyvatelia Uhorska. Po usadení na „moravskej strane“ vníkol miestny dialekt, ktorý nesie znaky slovenského aj českého jazyka. Takto vznikol etnografický názov regiónu „Slovácko“.

⁴ aj keď sa vyskytujú záznamy aj o mužoch, ktorí boli nazývaní „vědomci“ (Jilík 2013, s. 20)

⁵ Vid' kapitola 3.5 Typy duchovných hodnôt krajiny – Asociatívna krajina

Od češtiny sa nárečie líši nahradzovaním hlásky „ř“ za „r“, využívaním hlásky „dz“ a ukončovaním slovies písmenom „ť“ a „c“ (Šimša a Kalábová 2006). Bežné je zmäkčovanie slabík „de“, „te“, „ne“ a časté je aj používanie prechodníkov. Kronikár Žitkovej, v tej dobe učiteľ na Žitkovskej škole, uvádza príklad, keď za ním prišiel žalovať žiak:

„Prosím, paně učitel, Juro išol hore Houdáky zpivající a s Janom sa bijující.“ (kronika Žitková 1928, s. 5-6)

Miestne legendy, príbehy

Niektoré z legiend a príbehov oblasť preslávili, iné zostali zabudnuté a tradujú sa už len medzi miestnymi obyvateľmi.

Hrad na Lokove

Podľa miestnej legendy na vrchole Lokov kedysi stával hrad. Ten sa však jedného dňa bez stopy prepadol do močiarov. Ďalší hrad, drevený Kubáň, vyhorel (Žitková © 2015). Existenciu hradu nie je možné z historických podkladov potvrdiť, poloha hradu na tomto vrchole by však bola strategicky výhodná a v okolí vrcholu sa naozaj vyskytuje veľké množstvo pramenísk s podmáčanou pôdou.

Legenda o vzniku Vlčieho Vrchu

Obec Vlčí Vrch sa pôvodne nazývala Čepeľov. Vlčí Vrch sa začala nazývať až po udalosti popísanej v legende:

„Do okolitých lesov radi a často chodievali loviť panskí poľovníci zo Súčanskej doliny i zo vzdialenejšieho okolia. Raz za mrazivého jesenného počasia sa poľovníci zdržali v horách dlhšie. Keď sa vracali domov, niekde nad osadou Lipníci narazili na svorku vlkov. Pretože mali málo streľiva, museli sa zachrániť iným spôsobom. Hanba-nehamba, v strachu sa vyškriabali na mohutný buk. Vlci sa k nim pokúšali dostať, skákali, rýpali do kmeňa, no buk bol našťastie dosť silný, aby to vydržal. Keď unavení vlci za svitanja odtiahli, zliezli zo stromu aj prestrašení a uzímení poľovníci. O tomto svojom nepeknom, no pamätnom zážitku veľa rozprávali, až sa celej lokalite začalo hovoriť Vlčí Vrch (Horná Súča © 2016).“

Legendy o bohyniach

Mnoho príbehov sa ústnym podaním, alebo zápiskami miestnych farárov či učiteľov zachovalo o bohyniach. Zozbierané príbehy o bohyniach sa vyskytli v knihe *Žitkovské čarování* (Jilík 2013), beletrizované boli v knihách *Žitkovské bohyně* (Tučková 2012) a *Gabra a Málenka* (Kutinová 1991)

Svetlonosi v lese u Stehlíkovcov

Z rozprávania miestnych obyvateľov údajne v lesoch za usadlosťou Stehlíkovci žili strašidlá svetlonosi⁶.

Miestne názvy

Vlčí Vrch – okrem toho, že názov osady a kopca je úzko spätý s legendou o jeho vzniku, samotný názov „vlčí“ poukazuje na výskyt vlkov v oblasti. Vlčí vrch nie je v tejto oblasti výnimkou. V neďalekom Vyškovci sa nachádzajú Vlčie pramene, z Lokova steká po jeho západnej strane Vlčí potok.

Žitková – názov vznikol zo slováckeho výrazu „žitek“, ktorý znamená „život“. V čase nájazdov Kurucov, Turkov a Tatárov sa ľud schovával v lesoch, no napriek tomu počas nich zomrelo veľké množstvo ľudí a život na Žitkovej musel byť opakovane obnovovaný. Na počesť obnovy života získala obec svoje meno (Žitková © 2015).

Hute a Hutiska – názvy častí Žitkovej Hute a Hutiska pravdepodobne vznikli na základe toho, že sa v týchto miestach kedysi nachádzala skláraň, teda sklárska huta.

Lokov – v starých mapách písaný „Lukov“ zrejme popisuje lúky, ktoré sa nachádzajú na plochom vrchole aj dnes.

Väzba na rodiny – usadlosti Vlčieho Vrchu sú pomenované podľa rodín, ktoré usadlosti založili. Dodnes sa zachovali názvy Stehlíkovci, Lipníkovci a Orságovci, pričom v oblasti naďalej žijú rodiny s týmito priezviskami. Zachovanie týchto názvov do súčasnosti poukazuje na silnú väzbu ľudí z tejto oblasti na rodinné putá. Možno porovnať s názvami geomorfologických tvarov a osád v českej časti modelového územia, ktoré sú odvodené prevažne od polohy, kde sa nachádzajú, alebo činnosti, ktorá sa tu vykonávala (napr. Brodské, Hutiská, Boky, Hodůlky, Lokov, a. i.)

5.4.3 LIMITY V ÚZEMÍ

Vzhľadom na možnosti využitia územia sú limitami v území sú všetky typy ochrany popísané v kapitole Ochrana prírody a krajiny.

Z interpretácie a dôsledkov primárnej krajinej štruktúry sú limitom územia strmé svahy s aktívnym zosuvom, alebo svahovou nestabilitou. V týchto plochách je nutné dbať zvláštnu pozornosť na intenzitu ďalšieho využitia krajiny. Množstvo drevinnej vegetácie má

schopnosť pravdepodobnosť zosuvov znížiť, výskyt prameňov v danom svahu riziko naopak zvyšuje.

Územie ako celok je limitované aj štátnou hranicou, ktorá ním prechádza. Vzhľadom k tomu, že hranica delí územie na dva rozdielne správne celky, je náročné dosiahnuť toho, aby v oboch fungoval rovnaký prístup k využitiu krajiny a zachovávaniu krajinných hodnôt.

Všetky limity ovplyvňujúce ďalší vývoj územia a využitie krajiny sú zobrazené na mape limitov [Príloha K – Limity a problémy územia].

5.4.4 VIZUÁLNE VZŤAHY V KRAJINE

Vizuálne vzťahy v krajine sú podmienené primárnou a sekundárnou krajinnou štruktúrou – morfológiou, zložením podložia, činnosťou vody a klimatických činiteľov a činnosťou človeka v krajine. Vizuálne vzťahy určujú, ako ľudia vnímajú krajinu na základe štruktúry vegetačného pokryvu krajiny, dominant, miest výhľadov a morfológie krajiny.

Štruktúra vegetačného pokryvu krajiny určuje schopnosť rozhľadu po krajine. Krajina Žitkovej a Vlčieho Vrchu má veľmi členitú štruktúru vegetácie. Prelínajú sa tu hranice medzi malými pozemkami s trvalými trávnyimi porastami, lúkami a pastvinami, ktoré sú od seba oddelené fragmentmi lesa, sadmi, remízami, krovinami a solitérnymi stromami. To spôsobuje premenlivé a opakovane miznúce výhľady.

Morfológia nižšej hornatiny Bielych Karpát spôsobuje vznik dominant – výrazných bodov (vrcholov), ktoré sú viditeľné z väčšiny územia. V modelovom území sú to Lokov, Žitkovský vrch a Chabová. Okrem dominant členitý terén umožňuje ďalší typ vizuálneho vzťahu v krajine, a to sú miesta významných výhľadov. Sem okrem dominant patria vyššie položené stránne lúk a pastvín a holé chrbty kopcov. Členitý terén rozdeľuje krajinu po stránke vizuálnych vzťahov na dva základné typy. Krajinu ďalekých výhľadov z holých chrbtov a vrcholov Bielych Karpát a krajinu hlbokých potočných údolí skrytých v lesoch a krovinách.

5.4.5 HODNOTY KRAJINY

Hodnotami sa chápu tie prvky krajiny, ktoré sú pre ňu charakteristické alebo špecifické, svojou prítomnosťou krajinu obohacujú. Pre jednoduchšie uchopenie hodnôt krajiny boli rozčlenené do štyroch kategórií – prírodné hodnoty, kultúrno-historické hodnoty, estetické a duchovné hodnoty.

⁶ Vid' kapitola 6 – Výsledky – Vnímanie duchovného rozmeru krajiny obyvateľmi a návštevníkmi

Prírodné hodnoty územia sú prvky, ktoré zabezpečujú druhovú diverzitu územia, alebo poskytujú možnosť migrácie či útočiska pre zver. Kultúrno-historické hodnoty sú prvky, ktoré priamo odkazujú na historický a kultúrny vývoj krajiny. Estetické hodnoty sú prvky, ktoré sprostredkovávajú najtypickejšie vizuálne vzťahy v krajine. Duchovnými hodnotami sú nemateriálne, abstraktné prvky, ktoré viažu ku konkrétnym miestam, či typu krajiny určitú udalosť, alebo špecifický charakter atmosféry, pričom môže pôsobiť pozitívne aj negatívne.

Pre jednoduchšiu orientáciu v hodnotách krajiny boli vytvorené tabuľky, v ktorej sú rozdelené hodnoty krajiny do kategórií prírodné hodnoty⁷, kultúrno-historické hodnoty⁸, estetické hodnoty⁹ a duchovné hodnoty krajiny¹⁰. Prírodné, kultúrno-historické a estetické hodnoty vychádzajú z primárnej a sekundárnej štruktúry krajiny. Toto členenie zámerne generalizované, zjednodušený pohľad, ktorý pomáha k ďalšej práci s hodnotami krajiny. Rozdelenie je v tabuľkách doplnené o vyhodnotenie faktorov ohrozujúcich konkrétnu hodnotu a o možnosti ich zachovania. Vďaka tomu tabuľky fungujú ako predstupeň k vyhodnoteniu problémov územia a k návrhovej časti práce.

Tabuľka duchovných hodnôt bola rozšírená o rozčlenenie hodnôt do kategórií, ktoré boli uvedené v literárnom prehľade a o zhodnotenie aktuálneho stavu.

Prírodné hodnoty krajiny

Prírodnou krajinnou hodnotou je celé územie z toho hľadiska, že spadá pod ochranu CHKO, ktorá chráni prírodný ráz krajiny a prírodné rezervácie, chrániace konkrétne druhy ohrozených rastlín. Obzvlášť hodnotné sú významné krajinné prvky – lesy a pobrežná drevinná vegetácia pozdĺž drobných vodných tokov. Taktiež sú do prírodných hodnôt zaradené typické kopaničiarske lúky v starých sadoch ako domov vzácnych druhov rastlín a živočíchov, zarastajúce opustené sady poskytujú útočisko pre drobnú zver [Príloha G – Prírodné hodnoty územia].

Kultúrno-historické hodnoty







Kultúrno-historickou hodnotou sú v krajine pretrvávajúce historické krajinné štruktúry – sady a staré cesty, pozostatok pevnosti Staré Šance, typická rozptýlená zástavba a samostatne stojace usadlosti [Príloha I – Kultúrno-historické hodnoty územia].

Estetické hodnoty krajiny

Modelové územie je charakteristické výrazným kontrastom medzi uzavretými a otvorenými priestormi v krajine, ktorý výrazne vplýva na percepciu krajiny. Tieto kontrastné priestory vytvárajú prekvapivé miesta výhľadov po vystúpení z uzavretého priestoru – medzi významné miesta výhľadov patria Vlčí Vrch, Bedové, Skaličí, stráne nad Pasekami, a taktiež panoramatické výhľady z dominant územia – Žitkovský kopec a Vlčí vrch. Estetickou hodnotou v území sú tiež dominanty územia Lokov, Žitkovský kopec, Vlčí vrch a Chabová spolu s ďalšími miestami výhľadov [Príloha H – Vizuálne vzťahy a estetické hodnoty územia].

Duchovné hodnoty krajiny

Medzi duchovnými hodnotami územia sa objavujú aj niektoré hodnoty prírodné, kultúrno-historické a estetické. Je to dané tým, že určitý prvok v krajine môže pri rôznych uhloch pohľadu môže patriť postupne do všetkých kategórií hodnôt krajiny.

TYP HODNOTY	PRÍRODNÉ HODNOTY					
FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA (Obr. G.1-G.6, foto: autorka práce)						
HODNOTA KRAJINY	Lesy	Kopaničiarske lúky	Zarastajúce sady a rozptýlená vegetácia	Solitérne stromy	Potoky a pobrežná vegetácia	Pramene a mokrade
OHRODZUJÚCE FAKTORY	znečisťovanie lesa a vody, holorub, drevokazný hmyz	zmena režimu kosenia, použitie mechanizácie pri kosení, stavebné zásahy, umelé odvodňovanie terénu	ponechanie ladom a dosiahnutie finálneho štádia sukcesie	zanedbanie managementu a obnovy	znečisťovania vody a nepovolené skládky v riečisku potoka	rozorávanie svahov pramenísk, použitie chemických hnojív na PPF nad prameniskami, <i>Calamagrostis</i>
SPÔSOBY ZACHOVANIA HODNOTY	regulácia výrubu, asanácia nepovolených skládok, brigády	zachovanie tradičného spôsobu údržby plôch	zabránenie zarastaniu expanzívnymi druhmi bylín a drevín	vysádzanie pôvodných druhov po odumretí jedinca, management pri ohrození zdravotného stavu jedinca	asanácia nepovolených skládok	čistenie zanášaných prameňov

Tabuľka 1: Prírodné hodnoty územia

⁷ Tabuľka č. 1 – Prírodné hodnoty







⁸ Tabuľka č. 2 a 3 – Kultúrno-historické hodnoty

⁹ Tabuľka č. 3 – Estetické hodnoty

¹⁰ Tabuľka č. 4 a 5 – Duchovné hodnoty

TYP HODNOTY	KULTÚRNO-HISTORICKÉ HODNOTY					
FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA (Obr. I.1-I.6, foto: autorka práce)						
HODNOTA KRAJINY	HŠK – sady a kopaničiarske lúky	HŠK - cestná sieť	HŠK – aleje	HŠK – pozostatky šancí	DSO	Studničky
OHRODZUJÚCE FAKTORY	zarastanie súkromných pozemkov ponechaných ladom, zanedbaná starostlivosť a obnova sadov	zarastanie náletovými drevinami, strata významu ciest a hodnôt ku ktorým cesty vedú	strata funkcie cesty, pozdĺž kt. aleja vedie, zanedbanie starostlivosti	rozloženie valov náletovými a lesnými drevinami, nepovolená skládka	zanedbanie, strata záujmu, noví obyvatelia bez väzieb	strata funkcie, odchod stálych obyvateľov z okolia, zanedbanie údržby
SPÔSOBY ZACHOVANIA HODNOTY	zapojenie miestneho obyvateľstva aj externých organizácií do údržby a kosenia lúk	zachovávanie funkcie ciest a obnova miest, kam smerujú	obnova zanedbaných alejí, vytvorenie nového cieľa cesty	sprístupnenie verejnosti, asanácia nepovolenej skládky, odstránenie náletových drevín	obnova, pútnická cesta	sprístupnenie studničiek, oprava zanedbaných

Tabuľka 2: Kultúrno-historické hodnoty územia

TYP HODNOTY	KULTÚRNO-HISTORICKÉ HODNOTY		ESTETICKÉ HODNOTY			
FOTOGRAFICKÁ DOKUMENTÁCIA (Obr. I.7-I.8 a Obr. H.1, H.3, H.4, H.6 (foto: autorka práce)						
HODNOTA KRAJINY	Charakter zástavby rozptýlenej v krajine	Stavby s väzbou na históriu – dom Irmy, budova Starej školy	Dominanty	Výhľady	Otvorené priestory	Uzavreté priestory
OHRODZUJÚCE FAKTORY	zvýšenie intenzity výstavby, stavba atypického charakteru, výstavba na vizuálne exponovaných miestach	funkcia popierajúca pôvodný význam, komercializácia	potlačenie novodobými kultúrnymi dominantami	zarastanie pohľadových väzieb, esteticky nevhodné stavby vo výhľadoch	zarastanie náletovými drevinami a lesom, zintenzívnenie zástavby	holorub, zmena lesného hospodárstva, zmena na TTP
SPÔSOBY ZACHOVANIA HODNOTY	regulácie a odporúčania charakteru zástavby a stavieb, vymedzenie zastaviteľného územia	odkaz na pôvodnú funkciu, výstavníctvo	zachovanie prístupu na vrcholy, regulácia novej výstavby	zhodnotenie vizuálnych vzťahov a hodnôt pri novej výstavbe a výsadbe	zhodnotenie vizuálnych vzťahov a hodnôt pri novej výstavbe a výsadbe a jej obmedzenie	ponechanie vlastnému vývoju

Tabuľka 3: Kultúrno-historické a estetické hodnoty územia

TYP HODNOTY	DUCHOVNÉ HODNOTY							
KATEGÓRIA	HISTORICKÉ UDALOSTI		LEGENDY, PRÍBEHY A ROZPRÁVKY			SOCIÁLNE JAVY, FILOZOFIA, ČINNOSŤ OBYVATEĽOV		
HODNOTA KRAJINY	Stráž na Chabovej	Bitka na Starých Šanciach	Legenda o Vlčom vrchu	Legenda o hrade na Lokove	Svetlonosi	Náboženstvo	Spracovanie ovocinárskych produktov	Viera v bohyne
MATERIÁLNA REPREZENTÁCIA /LOKALIZÁCIA	vrchol Chabovej	pozostatky šancí	vrchol Vlčieho vrchu	vrchol Lokova, prameniská	les s trúchnivejším drevom/les usadlosti Stehlíkovci	kaplnky a DSO	ovocné sady, ovocné aleje, pálenka	-
AKTUÁLNY STAV	súvislý lesný vysoko kmenný porast, bez výhľadu do krajiny	zarastanie smrekovou monokultúrou, strata vizuálne väzieb, chýba označenie	holý vrchol kopca, v pohľadovom horizonte nevýrazný	nezachovali sa žiadne pozostatky hradu, známky podmáčania v stráni	vysoko kmenný prevažne smrekový les, nepovolená skládka	DSO udržiavané domácim obyvateľstvom	zarastanie sadov náletovými drevinami, prerastanie lesom, zanedbanie	negatívny postoj domácich k vydaným knihám a bádateľom
OHRODZUJÚCE FAKTORY	strata ciest na vrchol, strata výhľadov do krajiny	nepovolená skládka, neprístupnosť, rozloženie valov koreňmi stromov	zmena názvu obce	-	skládka, obmedzenie prirodzenej obnovy lesa	zničenie a zanedbanie DSO, strata významu	prerastenie sadov lesom a odumretie stávajúcich stromov	úplná zmena obyvateľstva
SPÔSOBY ZACHOVANIA HODNOTY	symbol ohňa, <i>landart</i> , umožnenie výhľadu-rozhľadňa, alebo len symbol, výrub stromov	sprístupnenie, odstránenie drevín, výsadba symbolických bylín	výsadba stromu, symbol/socha vlkov, miesto na sedenie a zastavenie	symbol, <i>landart</i> , aktivita hľadania hradu	cesta cez les, svetielka v diaľke, príbeh o svetlonosoch	literatúra, omše, kázania, pútnické cesty	propagácia domácich ovocinárskych produktov, skupovanie jabĺk	zapojenie fenoménu bohýň do rozprávania o krajine

Tabuľka 4: Duchovné hodnoty územia - 1. časť

TYP HODNOTY	DUCHOVNÉ HODNOTY						
KATEGÓRIA	CHARAKTER ATMOSFÉRY VIAZANÝ NA KRAJINNÉ FENOMÉNY			VÄZBA KRAJINY NA OSOBNOSTI			
HODNOTA KRAJINY	Tajomno	Strach, nebezpečenstvo	Bázeň pred silou prírody	Miesta, kde žili bohyne	Miesta spojené s činnosťou bohýň	Legendy o bohyniach	
MATERIÁLNA REPREZENTÁCIA /LOKALIZÁCIA	staré sady, les, uzavretosť priestoru	mokrade, les s trúchnivejším drevom, divá zver v lesoch	holé chrbty kopcov, kde je silné vnímanie meteorologických fenoménov	dom Irmy Gabrhelovej	pramene, miesta výskytu liečivých bylín	v modelovom území neobjavené konkrétne lokality	
AKTUÁLNY STAV	zarastanie sadov náletovými drevinami a lesom, staré uschnuté stromy	mechanizácia, zvýšenie intenzity využitia PPF, úplné zarastenie mokrade	neobmedzené vnímanie z holých chrbtov, tvorba inverzií v dolinách	obnovený v pôvodnej forme, funguje ako múzeum	neoznačené ťažko prístupné pramene, Väčšia intenzita pastvy než v minulosti, zmena lúk na pastviny	zachované v historických dokumentoch	
OHRODZUJÚCE FAKTORY	mechanizácia údržby sadov a TTP, holoruby, veľkoplošné pravidelné výsadby drevín	zásah človeka, zmena v intenzite využitia, zjednotenie druhového zloženia porastu	porušenie vizuálnych vzťahov, znemožnenie prístupu na vrchol, zatienenie vegetáciou, elektrické vedenie	prestavba domu a okolia s nerešpektovaním krajinného rázu, nová zástavba v blízkosti	znečistenie, zanesenie, prirodzený zánik, zmena hydrologického režimu v okolí	-	
SPÔSOBY ZACHOVANIA HODNOTY	vloženie a pripomenutie príbehu, kt. sa tu viaže, úloha niečo hľadať	zapojenie príbehu, ktorý sa tu odohral, inštalácie, aktivita (hľadanie, rátanie, sledovanie lesnej zvery)	<i>landart</i> /inštalácia, kt. sa zmení pod vplyvom vetra, teploty, vlhkosti, úloha sústrediť sa na vnímanie fenoménov	múzeum Žitkovských bohýň a Moravských kopianíc, informačné centrum, konania stretnutí a workshopov	úloha, aktivita – napiť sa z prameňa, ukážka bohovania, nasmerovanie k prameňom a úprava okolia, zber bylín	spracované literárne ako Žitkovské čarování, Žitkovské bohyne, Gabra a Málinka a spisy učiteľov a kňazov	

Tabuľka 5: Duchovné hodnoty územia - 2. časť

5.4.6 KRAJINNÝ RÁZ A ZNAKY KRAJINY

Krajina kopaníc je typická historickou činnosťou človeka, ktorá rešpektovala ekologickú únosnosť územia. Vďaka súhrnu faktorov – odľahlosti územia od veľkých miest, ťažkou dostupnosťou, členitosťou terénu a najmä umiestneniu na hraniciach¹¹ – bol tento krajinný ráz do určitej miery zachovaný dodnes.

Krajinný ráz modelového územia je ďalej popísaný na základe znakov krajiny¹². Z krajinných znakov podmienených prírodnými podmienkami je pre územie typický mäkký tvar reliéfu, množstvo prameňov a mokradí, veľmi premenlivé a extrémne počasie, ako sú inverzie, hmly, búrky a vietor a uzavreté priestory v hlbokých potočných údoliach.

Ďalšie znaky krajiny vznikli ako súhra prírodných podmienok a činnosti človeka v území. V kontraste k uzavretým priestorom v údoliach po príchode ľudí do oblasti vnikli otvorené priestory na chrbtoch kopcov s výraznými výhľadmi do krajiny. Vplyvom osídľovania tu vznikli kopaničiarske orchidejové lúky a kľčováním lesa a výsadbou sadov členitá drevinná vegetácia, ktorá je tvorená sadmi, solitérnymi stromami, alejami a pobrežnej drevinnej vegetácie potokov. Zástavba je typicky jednotlivo roztrúsená po krajine a silnú vieru tu dokladá množstvo drobných sakrálnych objektov. Dodnes tu prebieha pastva koní a oviec, v krajine možno nájsť množstvo studničiek.

5.4.7 PROBLÉMY V ÚZEMÍ

Problémy územia sú zanesené v mape a zobrazené na fotografiách v prílohe [Príloha K – Limity a problémy územia].

Zástavba

- Charakter budov
- Index zastavanosti
- Lokalizácia

Veľkým problémom v území je nevhodný charakter zástavby, predovšetkým na vizuálne exponovaných miestach, v pohľadových horizontoch a vo výhľadoch.

Nevhodný charakter zástavby sa v súčasnosti vyskytuje v území len bodovo [zachytené na fotografiách v Prílohe L – Návrh – Regulácia

zástavby], je však hrozbou a varovaním do budúcnosti, upozorňuje na možné následky v prípade, že nebudú prijaté protipopatrenia.

Zmena štruktúry drevinnej vegetácie

Významným problémom je tiež zmena historickej štruktúry vegetácie. V menšej miere je problémom aj zanedbanie sadov a narušenie starých alejí.

- Zarastanie lesom

Z hľadiska zmeny štruktúry vegetácie je najväčším problémom postupné zarastanie rozptýlenej vegetácie, lúk, mokradí a sadov náletovou drevinnou vegetáciou a ich pohltenie lesmi [Obr. K.1 a K.2]. Členitá drevinná štruktúra typická pre kopaničiarsku krajinu a významná aj z hľadiska výskytu vzácnych druhov rastlín a živočíchov takto zaniká.

- Zarastanie a zanedbanie sadov [Obr. K.3]
- Narušenie starých alejí
- Narušenie vegetačného tunela

Strata historických stôp v krajine

- Šance na Bedovom

Pozostatky šancí na stráňach kopca Bedové sú odkazom na boje v kraji moravských kopaníc a mali by byť preto chránené ako kultúrna pamiatka. Súčasná drevinná vegetácia (smrekový hospodársky les a náletové dreviny) koreňmi rozrušuje pozostatky valov [Obr. K.4]. Ďalším problémom je neinformovanosť ľudí o existencii a lokalizácii valov. Tabuľa náučného chodníka síce naznačuje, že zvyšky šancí sa v okolí nachádzajú, no nevedie k nim návštevníkov, napriek tomu, že sú ľahko dostupné.

- Zarastenie vrchu Chabová

Vrchol, z ktorého mali byť viditeľné ohne strážcov je momentálne súvisle porastený lesným porastom. Historická stopa sa už stratila.

- Zanedbanie studničiek

Mnohé z prameňov v území nie sú udržiavané, hrozí im zarastanie vegetáciou, alebo sa v ich blízkosti nachádza nepovolená skládka. Časť

prameňov je napojená na vodovodné potrubie, pričom na pôvodnom mieste studničky zostáva nevzhľadný betónový kryt [Obr. K.5].

Negatívny vizuálny impakt

Pod negatívnym vizuálnym impaktom sa rozumie taký typ zástavby alebo využitia krajiny, ktorý významne narúša typický znak krajiny.

- Nevhodná zástavba na vizuálne exponovaných miestach

Zástavba považovaná za nevhodnú je taká, ktorá je výrazne odlišná od charakteru zástavby v území a púta pozornosť pozorovateľa nadmernou výškou [Obr. L.10], veľkosťou zastavanej plochy [Obr. L.9], farbou [Obr. L.7 a Obr. L.8], leskom, alebo použitým materiálom. Obzvlášť veľkým problémom je, ak sa takéto typ zástavby nachádza na pohľadových horizontoch, miestach výhľadov, alebo v nadväznosti na frekventované trasy v území. Jedná sa o obytné budovy a budovy družstva, dnes spadajúce do súkromného vlastníctva. Tieto budovy sú zanedbané, s neporiadkom vo dvore, ktorý je ľahko viditeľný z autobusovej zastávky v Žitkovej.

- Výsadby monokultúr v otvorených priestoroch namiesto TTP

V území bol spozorovaný trend vysádzania smrekových monokultúr na miestach TTP. Toto sa stáva problémom predovšetkým v prípade, že je daná výsadba lokalizovaná v otvorených priestoroch krajiny, ktoré sú voči zmenám vizuálnych väzieb citlivé.

- Elektrické vedenie na pohľadových horizontoch

Vo vizuálne exponovaných miestach je problémom okrem nevhodnej zástavby aj elektrické vedenie trasované po pohľadových horizontoch [Obr. K.7].

Ekologické problémy

- Nepovolené skládky

V území sa nachádzajú na viacerých miestach čierne skládky. Z terénnych prieskumov a z rozhovorov s miestnymi obyvateľmi vyplýva, že sa jedná o skládky, ktoré súčasní obyvatelia viac nerozširujú. Niektoré zo skládok vznikli v čase, kedy sa nedbalo na životné

¹¹ prvé sídlo v okolí bolo Starý Hrozenkov, založené v priesmyku pohoria Biele Karpaty, ktoré tvorilo prirodzenú hranicu medzi Rakúskom a Uhorskom - neskôr medzi Českou a Slovenskou republikou

¹² Viď príloha č. ?? – Katalóg krajinných znakov

prostredie tak, ako v dnešnej dobe. Čiernej skládke stavebného odpadu sa nevyhli ani pozostatky šancí na Bedovom [Obr. K.4].

- Zarastanie mokrade trstinou

Hornozávrská mokraď bola vyhlásená za PR ako lúčne pramenisko, ktoré vzniklo v dôsledku odlesnenia a porasty na ňom sú v obdobiach sucha extenzívne spásané (SAŽP © 2007). V súčasnej dobe je centrálna časť mokrade porastená smlzom kroviskovým (*Calamagrostis epigejos*, česky *třtina křovištní*), okolo nej je porast hlohu (*Crataegus monogyna*) [Obr. K.6]. Smlz je vysoko invazívna a expanzívna rastlina, ktorá z porastov mokradí vytláča pôvodné a prirodzené druhy rastlín, na ktoré sú viazané rôzne druhy obojživelníkov.

- Vstup motoriek a štvorkoliek do CHKO

Odfahlé územie a členitý terén bez spevnených ciest láka do územia motorkárov, ktorí spôsobujú poškodzovanie nespevnených ciest, ale predovšetkým ich motory spôsobujú veľký hluk [Obr. K.8]. Ten v území CHKO ruší nielen miestnych obyvateľov a turistov túžiacich po výlete v tichu prírody, ale aj zver.

Neprístupnosť miestneho obyvateľstva a neohľadupnosť turistov

Problémom sú predovšetkým starousadlíci, ktorí sa nevedia vysporiadať s prísunom turistov do tohto pôvodne zabudnutého kraja. Po vydaní knihy *Žitkovské bohyně* (Tučková 2012) popularita kraja ešte stúpila a zvýšilo sa aj množstvo turistov v kraji. Vzťah turisti kontra starousadlíci sa vystupňoval, pretože medzi nadšencami sa vyskytli aj neohľadupní návštevníci, ktorí sa na základe knihy vydali bohyně hľadať, bez ohľadu na súkromné pozemky prechádzali miestnym obyvateľom po záhradách a obťažovali ich otázkami o bohyniach [Obr. K.9].

Krásu krajinného rázu, ktorý tu návštevníci obdivujú, v niektorých prípadoch narúšajú miestni obyvatelia, ktorí si neuvedomujú ako neesteticky môžu pôsobiť hromady neporiadku, ktoré sú v tejto krajine bez plotov ľahko viditeľné.

Podľa slov miestnych obyvateľov sa do oblasti Vlčieho vrchu prisťahovalo niekoľko rodín, ktoré nemajú záujem o zapojenie sa do života v obci a sú nepriateľskí¹³. Prevažná časť Vlčieho vrchu sa nachádza na vrcholoch kopcov, kde sú jednotlivé domy dobre viditeľné. Nová výstavba v okrajových častiach osady, ktorá sa vymyká celkovému charakteru kopaníc znehodnocuje pohľadové väzby v krajine.

¹³ Viď kapitola 6 Výsledky – Vnímanie duchovného rozmeru krajiny obyvateľmi a návštevníkmi

Hrozba komercializácie

V súvislosti s popularizáciou fenoménu bohýň prostredníctvom populárnej literatúry v súčasnosti hrozí komercializácia územia. Tá sa prejavuje v uvedení divadelnej hry o žitkovských bohyniach, ktorú predstavilo Mestské divadlo v Zlíne v marci roku 2014 a uviedlo predstavenia už aj v Brne a Prahe (Městské divadlo Zlín © 2016). V súčasnosti sa pripravuje podľa knihy *Žitkovské bohyně* aj film.

6 VÝSLEDKY – VNÍMANIE DUCHOVNÉHO ROZMERU KRAJINY OBYVATEĽMI A NÁVŠTEVNÍKMI

Dotazníkových šetrení sa zúčastnilo 23 respondentov. Táto vzorka nie je dostatočne reprezentatívna, preto výsledky dotazníkových šetrení mali len informatívnu funkciu a boli použité ako doplnujúca a potvrdzujúca informácia k samotným krajinárskym analýzám modelového územia.

Počet respondentov: 23 / z toho mužov 6, žien 17

Vekový rozptyl respondentov: 24 – 72 rokov

Priemerný vek: 43

Domácich obyvateľov: 13

Návštevníkov: 10

Z jednotlivých odpovedí boli vybrané prevažujúce odpovede a zaujímavosti zistené od respondentov.

Čo ľudia považujú za duchovný rozmer krajiny (otázka č. 2):

V odpovediach prevažoval názor, že duchovný rozmer krajiny je spojený s percepciou krajiny človekom. Konkrétne sa vyjadrovali o vplyve krajiny na človeka (ako sa v prostredí cíti). Rovnako za duchovnú krajinu považujú miesta, kde dokážu „načerpať energiu“.

Časť respondentov chápala ako duchovný rozmer vzťah krajiny ku spomienkam na minulé udalosti, tato krajina bola nazvaná ako „krajina plná spomienok a tajomstiev o ľuďoch tam žijúcich“.

Medzi odpoveďami bol len v malom zastúpení názor, že sa jedná o vzťah ľudí žijúcich v danej krajine k náboženstvu (3 respondenti).

Typické znaky (charakteristika) krajiny (otázka č. 5, 8 a 9):

(zoradené podľa frekvencie výskytu v odpovediach)

- zástavba rozptýlená v krajine (najmä po kopcoch)

- výhľady

- lúky, orchidey

- lesy

- kopce

- ticho, klud

- premenlivosť medzi krajinnými štruktúrami:

„... krajina prekvapujúca svojou variabilitou, údolie, kde to človek nečaká, potom nejaký les.“

- kone a ovce - pastva

Negatívne fenomény v krajine (otázka č. 9, tiež 3 a 4)

Boli zisťované miesta, kde sa ľudia cítia neprijemne kvôli atmosfére miesta, alebo určitému krajinnému fenoménu. Taktiež v niektorých prípadoch boli charakterizovaný konkrétny problém v území.

Stiesnenosť/negatívna atmosféra miesta:

- lesy (všeobecne)

- u Stehlíkovcov

- na šanciach na Bedovom

- lesy severne od Hutí

- miesta, kde bývajú problémoví ľudia (charakterizované miestnym obyvateľmi)

- údolie Mandaského potoka

Konkrétne negatívne vnímané fenomény, alebo problémy v území:

- staré drôtené ploty
- opustené domy
- nevkusné veľké domy nevhodne začlenené do krajiny
- široká asfaltová cesta na križovatke pod Žitkovou – smer Liešna

Miesta s duchovným významom / emocionálne silné miesta (otázka č. 5 a č. 8):

V prvom rade boli menované miesta kaplniek – na Bedovom, nad Hutiskami aj v centre Vlčieho vrchu.

Rovnako často boli spomínané miesta výhľadov do krajiny a na vzdialené pohoria (75% respondentov).

Z ďalších významných miest to sú:

- na Bedovom u domu Irmy Gabrhelovej (25% respondentov)
- u Stehlíkovcov
- miesta hrobov

Príbehy, legendy a udalosti, ktoré ľudia poznajú v území:

- žitkovské bohyne (70%)
- legenda o vzniku Vlčieho Vrchu (20%)
- boje s Turkami na Bedovom
- svetlonosi v lesoch u Stehlíkovcov

Kadiaľ v krajine ľudia prechádzajú:

Z odpovedí bolo vyhodnotených, že krajina Žitkovej je veľmi prístupná a nie je možné vyhodnotiť jednu trasu, ktorej by sa prevažná časť ľudí držala. Naproti tomu výlety podnikané z Vlčieho Vrchu smerujú prevažne dvoma trasami: cez Stehlíkovcom k Hutiam a cez starú ovocnú aleja k Žitkovskej priehrade.

Zaujímavé charakteristiky a poznatky respondentov:

- domácimi obyvateľmi Vlčieho Vrchu boli popísané problémy s novými rodinami, ktoré sa tam prisťahovali.
- návštevník popísal negatívny zážitok s neprijemným domácim obyvateľom
- „Je (krajina) takým zvláštnym spôsobom krásna, možno až tragicky krásna vzhľadom na ten pohnutý osud, ktorý mala.“

Zhodnotenie

Dotazníkové šetrenia v prevažnej miere potvrdili výstupy z krajinárskych analýz územia. Charakteristické znaky územia sú v modelovom území dobre viditeľné a vnímané domácim obyvateľstvom aj návštevníkmi.

Dôvodom malej vzorky dotazníkových šetrení je aj nedôvera domácich obyvateľov, ktorí v niekoľkých prípadoch odmietli odpovedať na akékoľvek otázky. Odôvodnením bolo „už tu všetko zistila Tučková“. Je to reakcia na to, ako pred napísaním knihy o žitkovských bohyniach zbierala v území informácie.

Vlastné vnímanie duchovného rozmeru krajiny domácim obyvateľstvom je podchytené aj na fotografii respondentky [Obr. 6].



Obr. 6: Hmla pod Vlčím Vrchom (foto: Gugová, 2015)

7 VÝSLEDKY – NÁVRH

Východiská návrhu

Duchovné hodnoty v území sa strácajú predovšetkým tým, že ľudia zabúdajú na súvislosti, ktoré spájajú samotné duchovné hodnoty s krajinou a význam a symboliku prvkov v krajine. Prevažná časť duchovných hodnôt krajiny je úzko naviazaná na krajinu, v ktorej sa nachádzajú¹⁴. Zmenou alebo znehodnotením krajinného rázu, ktorý je charakterizovaný súhrnom krajinných znakov, sú duchovné hodnoty významne potlačené, alebo sa úplne strácajú.

Samotná návrhová časť práce je na úrovni krajinárskej štúdie a skladá sa z dvoch častí – z návrhu opatrení a zmien využitia územia a z návrhu cesty za duchovnými hodnotami krajiny.

7.1 NÁVRH OPATRENÍ A ZMIEN VYUŽITIA ÚZEMIA

Východiskom pre územnú štúdiu sú ekologické a vizuálne problémy v území. Štúdia navrhuje spôsob riešenia konkrétnych problémov, ktoré krajinný ráz v území narúšajú a regulácie možných hrozieb, ktoré by krajinný ráz mohli poškodiť v budúcnosti.

7.1.1 REGULATÍVY

Pre zachovanie duchovných hodnôt krajiny je najdôležitejším faktorom zachovanie krajinného rázu územia. Návrh opatrení a zmien využitia územia predkladá regulatívy, ktoré je vhodné dodržiavať pri ďalšom rozvoji územia, ako aj riešenia aktuálnych problémov v území.

Regulatívy sú určené pre ďalšiu zástavbu v území a pre reguláciu lesných porastov.

ZÁSTAVBA

Regulatívy týkajúce sa zástavby sú vzhľadom na citlivosť územia a ochranu kultúrneho dedičstva navrhované pre celé územie a skladá sa z dvoch častí:

- zachovanie vizuálnych vzťahov v území
- zachovanie charakteru zástavby

¹⁴ Výnimku tvoria krajinné fenomény, ktoré určujú charakter atmosféry krajiny a sú opakovateľné v rôznych krajinných typoch

Zachovanie vizuálnych vzťahov v území

Pre zachovanie vizuálnych vzťahov v území boli vymedzené plochy zastaviteľného územia a plochy s najvyššou citlivosťou, kde zmeny využitia krajiny budú prípustné len v odôvodnených prípadoch. Zastaviteľné plochy sú vymedzené v miestach, ktoré krajinný ráz výrazne neovplyvnia a nenarušia vizuálne vzťahy, alebo v miestach, ktoré by práve obnovením využívania plochy získali hodnotu. Vymedzenie týchto plôch je zobrazené na Kartograme L.

Zastaviteľné územie v nadväznosti na plochy intenzívnej zástavby má za úlohu využiť k ďalšej novej zástavbe nevyužívané plochy v území, ktoré je už v súčasnosti vizuálne vnímané ako súvislá zástavba a stratilo charakter rozptýlenej zástavby. Z toho dôvodu ďalšia výstavba v týchto plochách ovplyvní krajinný ráz minimálne. V modelovom území sa jedná o plochy v centre Žitkovej a časť Hodúľky, v slovenskej časti územia sú to plochy usadlosti Paseky a centrálna časť Vlčieho Vrchu. Zástavba v týchto plochách je možná v území osady, alebo v jej tesnej nadväznosti, s rešpektovaním súčasnej intenzity zástavby v osade.

Zastaviteľné územie vymedzené na plochách TTP – toto zastaviteľné územie je vymedzené na pozemkoch, ktoré sú v súčasnosti v súkromnom vlastníctve, alebo patria do PPF. Prevažne sú vedené v katastre nehnuteľností ako TTP, ale ich zanedbaním TTP zarastajú a v súčasnosti majú charakter drevinných porastov, alebo lesa. V týchto plochách je možná nová výstavba s rešpektovaním charakteru zástavby a koeficientu zastaviteľnosti. Vymedzenie týchto plôch ako zastaviteľné je opatrením v boji s rozrastajúcimi sa lesmi, ktoré postupne územie pohlcujú a menia krajinný ráz územia. K tomuto územiu sa pripája aj odporúčanie k opätovnému využívaniu pozemkov ako TTP.

Nezastaviteľné, vizuálne citlivé územie sú otvorené priestory na chrbtoch kopcov, významné z hľadiska výhľadov, viditeľnosti dominant územia a pohľadových horizontov v území – znaku krajiny, ktorý je pre jej charakter veľmi významný, a preto jeho prípadné porušenie by narušilo krajinný ráz. V týchto plochách je navrhované zachovanie existujúcej štruktúry zástavby bez možnosti jej doplnenia a prestavba pôvodnej stavby je možná iba v prípade zachovania charakteru zástavby a architektonického výrazu, ktorý korešponduje s pôvodnou architektúrou územia.

Koeficient zastavanosti pozemku na nových zastavaných plochách nesmie prekročiť hodnotu 0,25 (tzn. zastavaná plocha nesmie prekročiť ¼ pozemku).

Zachovanie charakteru zástavby

Celé modelové územie spadá pod správu CHKO, preto sa na všetky nové stavby v tomto území vzťahuje zákon č. 114/1992 Sb., podľa ktorého sú CHKO povoľované len také stavby, ktoré neznížia hodnotu krajinného rázu.

Regulatívy navrhované v tomto území definujú charakter zástavby a jednotlivých prvkov stavieb tak, aby pri splnení regulatívov nebol krajinný ráz v území novou stavbou narušený. Regulatívy sa zaoberajú pôdorysom a výškou stavby, charakterom strechy a použitými materiálmi.

Pôdorys stavby

Obdĺžnikový pôdorys stavby, prípadne doplnený na hákový pôdorys tvaru „L“, alebo „U“. Lomené tvary sú vylúčené, pôdorys musí byť ortogonálny.

- veľkosť pôdorysu

Výška stavby

Výška stavby je určená výškou odkvapovej hrany. Hrana nesmie byť nasadená vyššie než 3,5 m nad terénom.

Strecha

Strecha môže byť valbová, polovalbová, sedlová aj pultová, so sklonom 35-48°, v prípade pultovej strechy 30-40°.

Štít domu

Prvky štítu musia byť symetrické, v prípade použitia drevených obkladov musia byť uložené vertikálne.

Vikiere, balkóny, lodžie

Tieto doplnkové a ozdobné prvky nesmú na stavbe pôsobiť dominante, ich počet a výraznosť je nutné minimalizovať.

Materiály

V prípade použitia neomietaného kameňa je preferovaný miestny pieskovec. Ak to nie je možné, je potrebné použiť kameň tomuto podobný.

Omietanie stavby výhradne svetlými tlmenými farbami.

Strecha nesmie byť spracovaná lesklým materiálom. Vhodné je použitie pálenej, alebo betónovej krytiny, prípadne matného plechu.

Oplotenie

Oplotenie minimalizovať na najbližšie okolie stavby s použitím dreva na výstavbu.

Pri definovaní regulatívov pre zástavbu v území boli využité informácie z dokumentu *Preventivní hodnocení krajinného rázu (ARVITA P 2008)*, dokument *Jak stavět v CHKO Bílé Karpaty (Správa CHKO Bílé Karpaty 2009)* a *Lidová architektura CHKO Bílé Karpaty (Šácha 2009)*.

LESNÉ PORASTY

Regulatívy zamerané na spravovanie lesných porastov sa vyjadruje k správe už existujúcich lesných porastov a k zakladaniu nových porastov.

Spravovanie existujúcich lesných porastov

- využívanie osiva materských stromov z rovnakého výškového stupňa a klimatického pásma ako v miestach, kde budú semená vysiate
- pri obnove porastov preferovať listnaté dreviny pred ihličnatými (výnimku tvorí vzácna jedľa biela, ktorá sa území prirodzene obnovuje)

Zalesňovane nelesných pozemkov

Pri zalesňovaní týchto pozemkov je nutné:

- posúdenie vizuálnych vzťahov v mieste potenciálneho zalesnenia vzhľadom na miesta vyhládok, pohľady na krajinné dominanty a diaľkové pohľady (zvláštnu pozornosť venovať vizuálnym väzbám na turistické trasy a náučné chodníky)
- použitie druhov drevín geograficky a klimaticky zodpovedajúcich ploche, ktorá má byť zalesnená
- maximálne percentuálne zastúpenie ihličnatých druhov drevín v novom poraste nesmie presahovať súčasný stav v porastných skupinách v okolí plochy nového porastu.

7.1.2 ASANAČNÉ OPATRENIA

Asanácia nepovolených skládok

Podľa slov miestnej obyvateľky je v dnešnej dobe správny čas na čistenie krajiny, pretože ľudia majú povedomie o ekologických programoch a považujú svoje životné prostredie za dôležité (Kohoutová 2016). Čistenie čiernych skládok by malo prebiehať v prvom rade v spolupráci s miestnymi obyvateľmi. Tí by takto mali možnosť porovnať, ako poškodené miesto v krajine vyzerá pred a po vyčistení a vytvoria si tým k miestu a ku krajine vzťah, ako hospodári, ktorí sa starajú o svoje poľíčko. Tento vzťah ich potom ďalej motivuje ku ochrane a starostlivosti o krajinu, v ktorej žijú.

7.1.3 REVITALIZAČNÉ OPATRENIA

Revitalizácia Hornozávrskiej mokrade

Obnova zarastenej PR Hornozávrská mokrad' by si žiadala samostatný projekt. V rámci územnej štúdie som vyčlenila plochy k revitalizácii pôvodných spoločenstiev [Obr. M.1], zabránenie ďalšiemu rozrastaniu hlohového hája, ktorý slúži ako ochranná zóna pred inváziou smlzu (*Calamagrostis epigejos*) a plocha intenzívneho kosenia a rozrušenia drnu [Kartogram M].

Hlohový porast [Obr. M.2], ktorý za iných okolností býva odstránený navrhujem ponechať, ale zabezpečiť management starostlivosti, ktorý zabráni jeho ďalšiemu šíreniu. Okrem špecifickej atmosféry miesta, ktorú hlohový porast poskytuje, poskytuje porast tieň, ktorý bráni šíreniu smlzu. Preto po revitalizácii vnútornej časti mokrade tento porast zabráni opätovnému návratu smlzu.

V okrajových častiach mokrade je nutné intenzívne odstraňovanie smlzu, a to v niekoľkých fázach. Prvou je riadené vypaľovanie porastu smlzu v zimných mesiacoch za mínusových teplôt. Druhou fázou je rozrušenie trávneho drnu. Posledná fáza sa týka neskoršej údržby. V území je overený prístup extenzívnej pastvy oviec v PR Pod Žitkovským vrchom [Obr. M.4]. Nedávne výskumy ukazujú výsledky z boji so smlzom výsevom poloparazitických rastlín rodu *Rhinanthus* (Mládek 2013). Tradičným prístupom je údržba plôch kosením, a to minimálne trikrát ročne (Zásady péče o mokradly 2016).

7.1.4 OBNOVNÉ OPATRENIA

Obnovné opatrenia sa zameriavajú na obnovu prvkov tradičného obrazu krajiny.

Obnova ovocnej aleje

Na Vlčom Vrchu navrhujem obnovenie starej jablonovej aleje, ktorá viedla po hranici hospodárskych pozemkov. Výber vhodných krajových odrôd prebehne v spolupráci s programom Ovocný poklad Bielych Karpát.

Opatrenia pre zachovanie charakteru pohľadových horizontov

- Zmena trasovania elektrického vedenia v pohľadových horizontoch

V citlivejších miestach je navrhované finančne nákladnejšie zavedenie elektrického vedenia pod zem, v menej extrémnych prípadoch je

navrhované zmena trasovania cez zastavanú oblasť, alebo zmena trasy mimo pohľadový horizont.

- Výsadba drevinnej vegetácie pred esteticky nevhodnú stavbu

Hlavná cesta prechádzajúca cez Žitkovú sa obtáča okolo bývalých družstevných stavieb, dnes využívaných súkromníkom pre chov hovädzieho dobytku. Vyhlídky na Kopanice z cesty sú narušené veľkými poľnohospodárskymi budovami, ktoré vyžadujú obnovu. Na pastvinu bez drevinnej vegetácie, ktorá obklopuje budovu navrhujem výsadbu skupín miestnych druhov drevín – javor horský, jaseň štíhly, hrab obyčajný, lipa malolistá.

Obnova strácajúcej sa historickej stopy

- Odstránenie drevinnej vegetácie z pozostatku šancí

Odstránenie náletovej drevinnej vegetácie, ktorá koreňmi rozrušuje valy a zabránenie ďalšieho vrastania lesného porastu do objektu šancí pomocou pravidelnej údržby.

- Obnova studničiek

Úprava studničiek podľa typu, ktorý sa vyskytuje v území s použitím miestneho kameňa.

7.1.5 ODPORÚČANIA

V návrhu sú charakterizované odporúčania, ktoré boli vymedzené s dôrazom na zvyšovanie povedomia o duchovných hodnotách krajiny u návštevníkov aj domácich obyvateľov. Odporúčania vychádzajú z predpokladu, že osвета a vytvorenie vzťahu k duchovným hodnotám povedie k tomu, že ich budú domáci obyvatelia aj návštevníci sami chrániť a uchovávať v pamäti pre ďalšie generácie.

Obnova využívania TTP

Pre pozemky, na ktorých sa v súčasnosti nachádzajú lesné porasty a sú vymedzené ako zastaviteľné plochy je odporúčané vyklčovanie lesného porastu na ploche pozemku a jeho ďalšie využívanie a údržba ako TTP a sady.

Sprostredkovanie informácií

Pretože duchovné hodnoty sa prechovávajú predovšetkým v pamäti ľudí, je nevyhnutné, aby pre ich zachovanie vznikali možnosti, ako sa o týchto hodnotách môžu ľudia dozvedieť. Možnosťou je vytvorenie informačných centier alebo spracovanie brožúrok o území.

Sprístupenie a obnova miest s väzbou na duchovné hodnoty

Obnova nie je vhodná bezvýhradne vo všetkých prípadoch, pretože každé miesto je špecifické. Preto je v niektorých prípadoch pre priblíženie hodnoty len jeho sprístupenie – umožnenie návštevníkovi vstúpiť na miesta, kde sa určitá udalosť odohrala a dýchať jeho atmosféru.

Zapojenie miestnych obyvateľov

Miestni obyvatelia sú duchovným hodnotám modelového územia najbližšie, sú vlastne ich dedičstvom. Z toho dôvodu je dôležité, aby práve oni prevzali správu týchto hodnôt vo svojom území. V tomto prípade slovo „správa“ má široký význam – od odstraňovania drevinnej vegetácie a nepovolených skládok, po jednoduché pamätanie si príbehov, legiend a udalostí, ktoré sa v krajine odohrali a predávali ich ďalej svojim deťom, priateľom a návštevníkom. Aby bolo možné s týmito hodnotami oboznámiť aj ľudí, ktorí z územia nepochádzajú, je potrebné, aby k tomu miestni obyvatelia dali súhlas. Najlepšia možnosť však je, ak sa sami zapoja a nájdu v tom vlastný úžitok. Zapojenie „miestnych“ tiež poskytuje možnosť domácemu obyvateľstvu rozhodnúť o tom, či je zvolený spôsob prezentácie hodnôt správny a vyhovujúci všetkým zúčastneným stranám.

Zapojenie organizácií

Miestne aj externé organizácie sú schopné podporiť projekty v území svojimi skúsenosťami, kontaktmi na odborníkov a základňou dobrovoľníkov, ktorí sú ochotní pomôcť pri tvorbe projektu.

Zapojenie umelcov

Pre vcítenie sa do duchovných hodnôt a príbehov krajiny je vhodná umelecká interpretácia ich symbolov. Takúto činnosť je možné vykonávať na verejných workshopoch, pri ktorých pre udanie smeru a určitého cítenia dôležité vedenie, alebo do určitej miery ovplyvnenie profesionálnym umelcom.

7.2 NÁVRH CESTY ZA DUCHOVNÝMI HODNOTAMI KRAJINY

Cesta krajinou Žitkovej a Vlčieho Vrchu je návrhom pre sprostredkovanie duchovných hodnôt krajiny návštevníkom aj domácim obyvateľom. Je prvoradé si uvedomiť, že tento typ návrhu nemôže fungovať bez podpory domácim obyvateľstvom, keďže vyžaduje údržbu, prípadne neskôr aj obnovu.

Návrh je zároveň určitým zmierňovacím opatrením v súvislosti s očakávaným zvýšením množstva návštevníkov v území, vzhľadom na ďalšiu popularizáciu fenoménu bohých prostredníctvom divadelnej hry

a pripravovaného filmu. Je predpokladom do budúcnosti, že komentované prechádzky krajinou Žitkovej vo forme, v akej prebiehajú v súčasnosti nebudú kapacitne dostačovať. Zvýšenie počtu ľudí v sprevádzaných skupinách by bolo pre sprievodcu neúnosné a potlačilo by charakter osobného rozprávania, ktorý majú komentované prechádzky v súčasnej dobe. Strata tohto atribútu by mohla viesť k neosobnému vnímaniu krajiny ako vystavenému predmetu, a nie živej a stále fungujúcej krajiny.

Duchovné hodnoty sú úzko späté s príbehmi, ktoré sa v krajine odohrali. Navrhovaná cesta sprevádza návštevníkov po jednotlivých príbehoch a sprostredkováva ich sprístupnením miest viazaných na duchovné hodnoty, alebo ich materiálnych reprezentácií formou symbolov, sprievodným slovom alebo úlohou [Príloha T].

Zhrnutie východísk návrhu cesty za duchovnými hodnotami krajiny:

- zvýšenie povedomia miestnych obyvateľov aj návštevníkov o duchovných hodnotách v krajine
- spoznávanie duchovných hodnôt krajiny v ľubovoľnom čase a bez viazanosti na sprievodcu, či otváracie hodiny
- zmiernenie náporu na domácich obyvateľov – menej otázok turistov
- spolupráca miestnych obyvateľov a akčných skupín, prehĺbenie vzťahu ku krajine, kde žijú
- umožnenie návštevníkov spoznávať krajinu inak než po estetickú stránku (bežná turistika), alebo prostredníctvom faktov menovaných na náučných tabuliach
- sprostredkovanie hodnôt bez zaplnenia krajiny ďalšími náučnými tabuľami
- prepojenie moravskej a slovenskej časti kopaníc, ktoré odjakživa fungovali ako celok a administratívna hranica by nemala brániť vo vnímaní prepojenia týchto oblastí

Základná kostra cesty

Cesta je vytvorená prepojením nasledovných prvkov:

- DSO v krajine,
- studničky a pramene, ktoré majú väzbu na čarovné obrady pri bohovaní,
- miesta významných výhľadov,
- miesta s väzbou na duchovné hodnoty krajiny,
- miesta významné z hľadiska krajinného rázu.

Pri trasovaní boli zohľadnené nielen uvedené body, ale aj trasy, ktoré uviedli obyvatelia v dotazníkovom šetrení ako preferované

vzhľadom k atraktivnosti trasy. Vedenie trasy zobrazuje Kartogram T. Dĺžka celej trasy je približne 23 km, odhadovaný čas na prejdienie trasy je 7,5 h. Vzhľadom k tomu, že trasa prechádza okolo niekoľkých verejných ubytovacích zariadení, je tu možnosť víkendového výletu, pri ktorom si môžu návštevníci rozdeliť prehliadku trasy do dvoch dní.

7.2.1 ZOSTAVENIE BROŽÚRKY

Po trase návštevníkov sprevádza brožúrka [Príloha AF – Brožúrka – Cesta za duchovnými hodnotami krajiny], v ktorej sa nachádza mapa s trasou a popisom jednotlivých zastavení. Nachádzajú sa tu popisy jednotlivých zastavení a vysvetlenia, prečo je ktoré zastavenie významné pre krajinu a jej históriu a charakter. V určitých vybraných miestach sú návštevníci vyzvaní k splneniu úlohy, alebo upozornení na významný fenomén krajiny.

Rozsah brožúrky neumožňuje podrobný popis jednotlivých miest, vytvára ale základný prehľad o ich význame s naznačením príbehov, ktoré sa k miestam viažu. Taktiež odkazuje na internetové stránky oboch obcí, cez ktoré trasa prechádza, kde bude umiestnená plná forma textu s mapou.

7.2.2 INFORMÁCIE O CESTE A DOSTUPNOSŤ

Pre fungovanie návrhu cesty je dôležitá informovanosť. Trasa vychádza zo štyroch informačných bodov, kde bude návštevníkov poskytnutá informácia o trase a brožúrka s jej popisom.

Tri z informačných bodov sú zároveň možné „štartovacie“ body – miesta, odkiaľ obvykle vychádzajú pri turistike a majú dobrú dostupnosť – nachádzajú sa do piatich minút chôdze od zastávok autobusu, zároveň sú v ich blízkosti možnosti parkovania osobných áut. Centrum Žitkovej reprezentuje obecný úrad na Žitkovej, na Vlčom Vrchu je informačným bodom budova knižnice. Tretím informačným bodom je penzión Žitková, ktorý sa nachádza v údolí medzi obcou Žitková a osadou Vlčí Vrch. Penzión sa nachádza v budove prvej školy na Žitkovej, nazývanej aj stará škola, alebo dolná škola. Vďaka možnosti ubytovania a reštaurácii je penzión častým východiskovým bodom pre turistov, taktiež poskytuje priestory pre školenia, či ubytovanie pre školské tábory. Vďaka tomu je kľúčovým miestom pre rozšírenie myšlienky Cesty za duchovnými hodnotami krajiny. V penzióne sa nachádzajú historické fotografie Kopaníc, na ktorých majú návštevníci možnosť porovnať krajinu, ktorú práve navštívili s jej pôvodným charakterom (Penzión Žitková © 2014).

Štvrtým bodom je dom Irmy Gabrhelovej, ktorý bol novými majiteľmi zrekonštruovaný a funguje v súčasnosti ako múzeum. Veľká časť turistov, ktorí sa zaujímajú o fenomén bohýň tento dom navštíví.

7.2.3 NÁVRH INTERVENCIÍ PRE ZACHOVANIE A OBNOVU DUCHOVNÝCH HODNÔT

Obnova vegetačného tunelu

Formou pestovateľských opatrení a dosadenia obnovujem narušený vegetačný tunel na Lokove, ktorý prehlbuje tajomnosť tejto časti cesty za duchovnými hodnotami [Príloha U]. V súčasnej dobe je „tunel“ tvorený rôznymi druhmi stromov – lipy, javory, hraby, jasene a brezy. Pre obnovu je navrhovaný hrab, ktorý je prirodzeným dominantným druhom dreviny v území, a pre tento druh vegetačného prvku je vhodný svojím rýchlym rastom.

Slávnosti na Chabovej

Pred založením Vlčieho Vrchu (vtedy osady Čepeľov) boli na vrchole Chabovej umiestnení strážnici, ktorí hliadkovali bielokarpatské priesmyky a mali za úlohu zapáliť na vrchole oheň v prípade, že sa blížil nepriateľ. Týmto upozornili Súčanský a Trenčiansky hrad, čím sa informácia dostala do systému považských strážnych hradov.

Návrhom je odstránenie stromov vo vrcholovej partii Chabovej. Obnovenie výhľadu z Chabovej, ktorý tu v minulosti z dôvodu signalizácie musel byť, by vyžadovalo rozsiahle odstránenie lesného porastu, preto návrh pracuje len z odstránením takej plochy, aby umožnila zhromažďovanie ľudí a bezpečné zapaľovanie ohňov v dostatočnej vzdialenosti od porastov na plochom vrchole kopca [Príloha V].

Odstránením časti lesného porastu vznikne na vrchole plocha TTP, ktorá môže byť spásaná extenzívnou pastvou [Obr. V.1]. Obnovenie pastvy oviec je príležitosťou pre miestnych podnikateľov Vlčieho Vrchu, kde sa pôvodné využitie krajiny postupne stráca.

Priestor na vrchole je navrhovaný pre každoročné slávnosti obce so zapaľovaním ohňov, ktorým si obyvatelia Vlčieho Vrchu pripomenú prvých osadníkov [Obr. V.3]. Slávnosti sa musia konať pod dozorom hasičov. Chabová je zároveň jedno z miest v území, ktoré by bolo vhodné podtrhnúť symbolicky *landartom* v prípade zapojenia miestnych obyvateľov, či umelcov do projektu.

Hrad na Lokove

Na kopci Lokov kedysi stál hrad, ktorý sa prepadol do močiarov a dnes po ňom neostalo ani stopy [Obr. V.3]. Možnú existenciu močiarov dokazujú luvizeme a prameniská na stráňach kopca. Samotný

vrchol tvoria rozsiahle ploché lúky, v najvyššom bode sa nachádza tankodrom, skrytý lesom a náletovou vegetáciou.

Uprostred lúk navrhujem umiestnenie dočasnej stavby symbolizujúcej starý hrad [Obr. V.4], v rozoberateľnej drevenej konštrukcii, ktorá by bola čiastočne priehľadná [Obr. V.1] a tým umožňovala výhľad do krajiny. Z diaľky takéto stavba pôsobí, akoby na tomto mieste bola a zároveň nebola, rovnako ako je neisté, či je príbeh o hrade skutočný, alebo nie, akoby hrad, ktorý zmizol sa mohol kedykoľvek znova objaviť.

Táto stavba by mohla byť v ďalších rokoch nahradená a každoročne obnovovaná *landartom* symbolizujúcim hradom.

Grafické zobrazenie návrhu je v **Prílohe V**.

Staré šance

Návrh pracuje s asanáciou nepovolenej skládky stavebného odpadu a drevinnej náletovej vegetácie na valoch. Dreviny koreňmi rozrušujú valy, ktoré sú pozostatkom systému opevnení [Obr. R.1-R.4]. Sprístupnenie šancí pre ľudí a nasmerovanie od ceduľe náučného chodníka, kde je história bojov na šanciach popisovaná, je opatrením, ktoré pracuje so zachovaním duchovných hodnôt prostredníctvom zvyšovania povedomia, nie konzervácie a zabudnutia [Príloha R].

Vlci na Vlčom vrchu

Vrchol Vlčieho vrchu sa viaže k povesti o poľovníkoch, ktorí sa zachránili pred vlkami, tak, že v týchto miestach vyliezli na vysoký dub. Ako symbol tejto udalosti a zdôraznenie takmer holého vrcholu, po ktorom bola pomenovaná osada, navrhujem výsadbu dubu zimného (*Quercus petraea*) [Obr. Y.2]. Rozložitý strom vizuálne odliší mierny vrchol kopca, ktorý aj keď je pohľadovo exponovaný z väčšiny miest výhľadov v území, je pod masívom Chabovej ťažko rozoznateľný [Obr. Y.1, Y.2]. Pod korunou dubu je vhodné umiestnenie drevených sôch vlkov od miestneho drevorezbára v abstrahovanej forme.

Grafické zobrazenie návrhu je v **Prílohe Y**.

Les svetlonosov

Svetlonosi sú rozprávkové bytosti, ktoré nosili v noci po lesoch malé lampášiky, čím zviadli pocestných z cesty a týchto zblúdcov zjedli. Súčasťou zachovania legendy je aj snaha o pochopenie, ako vznikla, pretože to vysvetľuje aj niečo o krajine, či prírodných fenoménoch, ktoré tu boli v čase vzniku legendy. Predpokladom je, že pôvodom týchto bytostí boli neidentifikovateľné svetielka, ktoré

pocestní videli v lese. Vysvetlenie existencie svetielok je niekoľko. V prvom rade mohlo ísť o svätajánske mušky, čo by znamenalo výskyt svetlonosov len na začiatku leta, kedy sa svätajánske mušky roja. Druhou možnosťou plameň samovoľne vznieteného metánu nad močiarnymi oblasťami. Tento jav je nazývaný v Británii pod pojmom „Will-of-the-Wisp“, kde „svetielko“, ktoré cestovateľ vidí zmizne, keď sa priblíži a objaví sa na inom mieste (Dictionary.com © 2016). Tretím prípadom, z ktorého pre návrh vychádzam, je vlastnosť trúchnivejúceho dreva, ktoré za určitých podmienok fosforeskuje. Výskyt tohto javu sa preto predpokladá len v type lesa, ktorý je ponechaný samovoľnej obnove a nie sú z neho odstraňované staré a popadané stromy.

Lesom, kde sa údaje vyskytovali svetlonosi navrhujem kľukatý štrkový chodníček. V rôznych vzdialenostiach od neho budú vertikálne umiestnené drevené koly rôznych výšok a hrúbky, čo vychádza z architektúry trúchnivejúcich kmeňov stromov. Koly budú nepravidelne postriekané fluorescenčnou farbou. Farba bude v šere lesa žiaríť, čím bude pripomínať svetielkovanie trúchnivejúceho dreva, ktoré ľudia v minulosti pravdepodobne za svetlonosov považovali. Pri ceste po chodníku sa budú tieto koly priebežne schovávať za kmene stromov a opäť objavovať a lákať k bližšiemu preskúmaniu. Pri prístupení k najbližšiemu kolu sa medzi stromami objaví ďalší a ďalší zdroj svetielkovania. Nasledovanie týchto svetiel by spôsobilo, že návštevník zide z cesty a stratí sa, tak ako to zapríčinili svetlonosi v rozprávkach [Príloha Z].

Návrh nových ciest:

Na prepojenie jednotlivých navrhovaných zastavení na ceste bez nutnosti vracaa sa po rovnakej ceste boli vytvorené nasledovné nové cesty [Príloha AA].

Cesta cez okrajovú časť Hornozávrskiej mokrade

Hornozávrská mokrad' pre ľudí predstavuje tajomstvo. V súčasnosti je to neprístupné miesto, o ktorom sa dozvedia návštevníci len z náučnej tabule. Ochrany zo strany domácich obyvateľov, alebo návštevníkov je však náročné dosiahnuť bez toho, aby vedeli, čo vlastne chránia. Preto je cez háj, ktorý tvorí bufferovú zónu samotnej mokrade navrhnutý drevený chodník. Ide o konštrukciu na nízkych koloch, ktorá zabráni zošliapaniu vlhkej pôdy v okolí prameniska.

Cesta cez les svetlonosov

Cesta lesom svetlonosov je vedená kľukatým štrkovým chodníkom. Vhodné je použitie svetlého štrku, ktorý prehĺbi kontrast medzi šerom smrekového lesa a chodníkom, ktorý v lese predstavuje bezpečie.

Prepojenie Chabovej a Hornozávrskiej mokrade

V rámci cesty navrhujem prepojenie medzi Chabovou a centrom Vlčieho Vrchu cez okrajovú časť Hornozávrskiej mokrade. K mokradi z Chabovej v súčasnosti vedú lesné chodníky, ktoré nie sú prepojené a často sú slepé. Návrhom je prepojenie existujúcich cestičiek a vedenie cesty zalesneným svahom Chabovej a pozdĺž koryta potoka k mokradi prostredníctvom štrkového chodníka. Strmšie časti cesty budú prekonané schodmi z drevených trávov a serpentínami.

7.2.4 ORGANIZÁCIE VHODNÉ K SPOLUPRÁCI

Pre úspešnosť projektu je dôležité osloviť k spolupráci a zainteresovať organizácie, ktoré sú schopné zorganizovať skupiny miestnych aj externých nadšencov, ktoré by sa zapojili do odstraňovania čiernych skládok a invazívnych druhov rastlín a pomohli pri údržbe navrhovaných zmien v krajine.

Externé organizácie s dosahom na projekt

MAS Vršatec má skúsenosti s projektami propagujúcimi kultúrne hodnoty regiónu a pracovala aj so zahraničnými skupinami. Obec Horná Súča bola zapojená do mnohých projektov tejto skupiny (MAS Vršatec © 2014-2016).

MAS Bojkovice v neďalekých Bojkoviciach môže poskytnúť zázemie pre spoluprácu so slovenským MAS Vršatec.

Nadácia Veronica sídliaca v Hostětíne sa sústreďuje mimo iné aj na osvetu. Krajina Hostětína nesie veľa spoločných charakteristík ako krajina Žitkovej a Vlčieho Vrchu, preto spolupráca s touto organizáciou by odhalila mnohé úskalia pri práci s verejnosťou alebo prezentáciou hodnôt krajiny v tomto území.

Vzdelávacie, rodinné a dobrovoľnícke centrum Akropolis v Uherskom Hradišti

Skautské stredisko Junák v Bojkoviciach

Brontosaurus – táto organizácia v súčasnosti organizuje kosenie lúk v PR Hute. (Hnutí Brontosaurus, ©1974-2015)

Miestne fungujúce organizácie:

skautský oddiel z Hornej Súče

Centrum kresťanskej mládeže Vlčí Vrch

Centrum branných aktivít na Lokove

Turistické informačné centrum Starý Hrozenkov

8 DISKUSIA

Dá sa určiť jednoznačne správny prístup k zachovávaniu duchovných hodnôt? Pravdepodobne by bolo namyslené tvrdiť, že áno. Každá krajina je špecifická a jej duchovné hodnoty sú jedinečné. Rovnako bude špecifický aj spôsob uchopenia týchto hodnôt.

Identita krajiny a jej väzba medzi človekom a krajinou, ktorá vzniká prostredníctvom príbehov je neoddiskutovateľná. Je náročné nájsť vhodný prístup k podporení duchovných hodnôt. Duchovné hodnoty sú veľmi krehké a ľahko sa fabulujú. Cesta od zvýraznenia významných miest v krajine ku komercializácii celého územia je rýchla a pôvodný zámer môže ľahko sklúzať do formy, ktorá bola na začiatku projektu neprípustná. V takom prípade sa do krajiny dostanú návštevníci, ktorí chcú zažiť strhujúci, bombastický zážitok, ktorí im je ponúknutý na striebornom podnose. Smutnou skutočnosťou ostáva, že pre prežitie duchovných hodnôt by bolo potrebné odlišné rozpoloženie mysle. Radšej než vzrušenie - meditácia, radšej než náučná tabuľa - vlastná predstavivosť, radšej než náučný film - stať sa súčasťou príbehu.

Zachovanie duchovných hodnôt predpokladá zapojenie verejnosti, a to predovšetkým miestnych obyvateľov, do samotného príbehu. Nemali by byť len pozorovateľmi predloženého návrhu, ale sami sa zapojiť do jeho tvorby. Pretože kto by mal mať v ďalšom vývoji krajiny vyššie slovo než domáci obyvatelia? Ich vzťah k hodnotám v krajine, kde žijú, je najdôležitejší. Vedenie projektu laikmi však so sebou nesie hrozbu nesprávne zvoleného prístupu, ktorý by hodnoty územia ešte viac ohrozil. Z toho dôvodu sú potrebné konzultácie s umelcami, krajinými architektmi a organizáciami, ktoré majú s podobnými projektmi skúsenosti, v prípade neistoty či problémov by mohli inšpirovať a pomôcť nasmerovať na správnu cestu.

Hrozbou pri projektoch, ktoré podporujú duchovný rozmer krajiny, je aj doslovné zobrazenie hodnôt v krajine alebo použitie tak výrazného symbolu, že miesto postupne stratí svoj pôvodný význam. Dôvod umiestnenia symbolu by mohol byť zabudnutý a miesto by bolo navštevované výhradne kvôli samotnému novo vloženému objektu. Rovnako sa to už v histórii stalo, keď nové kresťanské sakrálné objekty boli umiestňované na miesta pôvodných pohrebísk alebo rituálov starších pohanských náboženstiev.

Je otázkou, či je vôbec nutné duchovné hodnoty nejakým spôsobom zdôrazňovať. Ich postupná strata by mohla byť považovaná za prirodzený vývoj v území, kde sú staré krajinné štruktúry postupne prepisované novými. Bez intervencie by sa ľudia o hodnotách krajiny mohli dozvedieť prostredníctvom sprostredkovaných informácií – súboru fotografií, filmu alebo literatúry, bez nutnosti vstúpiť priamo do krajiny, ktorej sa týkajú. Samotná krajina by vtedy mohla byť ponechaná

svojmu prirodzenému vývoju, kde sú hodnoty postupne zabúdané, alebo by prešla do systému konzervácie.

Prístup konzervácie však popiera samotnú podstatu duchovných hodnôt. Ich dôležitou charakteristikou je fakt, že prežívajú v pamäti ľudí vo forme príbehov. Ich podstatou je, že sú predávané z človeka na človeka, po generácie postupne rozširované, alebo ochudobnené o niektoré fakty, meniace sa a žijúce.

9 ZÁVER

Krajina Žitkovej a Vlčieho Vrchu je plná protikladov. Je krásna a desivá, je otvorená výhľadom do diaľok a zároveň stále tajomná. Návštevníci inštinktívne cítia, že je to krajina plná príbehov. Je známa svojimi bohyňami, ktoré ju preslávili a priviedli sem množstvo návštevníkov. Je však otázkou, či je krajina tajomná, pretože tu žili bohyne, alebo tu žili preto, že bola táto krajina niečím výnimočná? Možno je odpoveďou, ktorú návštevníci hľadajú, práve odhalenie ďalších vrstiev príbehov, ktoré sa ku tejto krajine viažu a sú bohyňami zakryté.

Zámerom navrhovaných zmien a opatrení v krajine a samotnej cesty po duchovných hodnotách krajiny je poodhalenie niektorých príbehov, ktoré krajinu charakterizujú a prepojenie území v Českej a Slovenskej republike. Je potrebné poukázať na to, že aj keď štátna hranica územím prechádzala odjakživa, nebola prvkom, ktorý rozdeľuje, ale naopak spája tieto krajiny do jedného súdržného a funkčného celku. Ľudia, ktorí tu žili, hranicu nevnímali. Využívali spoločný mlyn, žiadny plot ani múr medzi nimi nestál. Až do rozdelenia Československa veľa ľudí z moravskej strany územia pracovalo v Trenčíne. Územia na oboch stranách hranice patrili k zabudnutým kopaničiarskym oblastiam, kde technológie aj vzdelanie putovali pomaly, a preto si boli schopné zachovať mnoho zo svojej kultúry. Preto je dôležitým faktorom, aby sa s nimi pracovalo ako s jedným celkom so spoločným prístupom k ďalšiemu rozvoju územia.

Návrh opatrení a zmien využitia územia a návrh samotnej cesty za duchovnými hodnotami územia pracuje s hodnotami krajiny, ktoré určujú jej krajinný ráz. Krajinný ráz modelového územia je veľmi krehký a niektoré zásahy do krajiny by ho mohli narušiť. Z toho dôvodu je potrebné dôkladné vyhodnotenie situácie a vzťahov na konkrétnom mieste pred návrhom akejkoľvek intervencie, aj keď je jej zámerom podporenie jednej z hodnôt krajiny.

Návrh zároveň vychádza z predpokladu, že osвета a vytvorenie vzťahu k duchovným hodnotám povedie k tomu, že ich budú domáci

obyvatelia aj návštevníci sami chrániť a uchovávať v pamäti pre ďalšie generácie. Preto v návrhu predkladám možné prístupy zachovania duchovných hodnôt v konkrétnej krajine spolu s možným prepojením na miestnych obyvateľov a organizácie, ktoré pri ich podporení a zachovaní môžu pomôcť.

Návrh bol koncipovaný tak, aby z uspokojil niekoľko cieľových skupín. V prvom rade sú to turisti prichádzajúci kvôli bohyniam, a ktorí budú mať takto možnosť dozvedieť sa viac o krajine bez nutnosti držať sa skupiny a obmedziť sa na termíny prehlíadok. To by malo pozitívne vplývať na vzťah starousadlíkov k cudzincom, keďže časť otázok, po ktorých návštevníci prahnú, bude zodpovedaná už počas cesty. Vytráca sa tým dôvod obťažovať miestne obyvateľstvo otázkami. Cez územie prechádza aj množstvo cyklistov, pre ktorý zastavenia trasy môžu byť zaujímavým miestom odpočinku alebo cieľom. Poslednou skupinou sú domáci obyvatelia, a to predovšetkým novousadlíci, ktorí prostredníctvom návrhu majú možnosť zistiť viac o území, kde žijú a prehĺbiť tak svoj vzťah k nemu, vrásť do zeme ako generácie Kopaničiárov pred nimi.

Aj keď je každá krajina špecifická, prístupy zhrnuté v tejto práci môžu slúžiť byť príkladom či inšpiráciou pre projekty podporenia duchovných hodnôt v iných krajinách.

Navrhovaná cesta za duchovnými hodnotami krajiny je jedným z mnohých prístupov, ktorými je možné oboznámiť miestnych obyvateľov a návštevníkov o skrytých tajomstvách krajiny. Navracia sa však k prapôvodnému spôsobu predávania duchovných hodnôt – rozprávaním príbehu krajiny.

10 ABSTRAKT

Diplomová práca sa zaoberá duchovným rozmerom krajiny. Definuje ho a vyčleňuje rôzne typy duchovných hodnôt, ktoré ho tvoria. Práca následne stanovuje, čím sú tieto hodnoty reprezentované v krajine.

V modelovom území, ktoré je izolovanou lokalitou Kopaníc na hranici medzi Českou a Slovenskou republikou, boli prevedené podrobné krajinárske analýzy. Na základe nich boli určené hodnoty územia, problémy a znaky krajiny.

Hodnoty a problémy územia sú východiskom pre prvú časť krajinárskej štúdie – návrh opatrení a zmien využitia územia, ktorého cieľom je zachovanie a obnova krajinného rázu v území.

Druhú časť návrhovej štúdie tvorí návrh cesty za duchovnými hodnotami krajiny. Jej úlohou je prostredníctvom symbolov, úloh a sprievodného slova podporiť vnímanie duchovného rozmeru krajiny návštevníkmi aj domácim obyvateľstvom, a tým zachovať duchovné hodnoty tejto krajiny pre ďalšie generácie v ich pamäti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: krajina, duchovný rozmer krajiny, duchovné hodnoty, genius loci, fenomenológia, Moravské Kopanice

ABSTRACT

The diploma thesis engages in spiritual dimension of landscape. It defines, what the spiritual dimension of landscape is and which kinds of spiritual values it consist of. The thesis also concerns the material representation of these values in the landscape.

The region, where the practical part of the thesis held place is an isolated location on the borderline between Czech and Slovak republic. Detailed landscape analysis proceeded and values, problems and characteristics of the area were specified.

Values and problems were the basis for first part of the landscape study – the precautions and land use changes proposal. The aim of this proposal is preservation and regeneration of the landscape character in the area.

The second part of the study is concept of walk following the spiritual values of the landscape. Objective of the walk is to support the perception of the spiritual values by residents and visitors through the symbols, tasks and accompanying narration. The study pursues the preservation of spiritual values by remaining in the memory of participants for next generations.

KEYWORDS: landscape, spiritual dimension of landscape, spiritual value, genius loci, phenomenology, Moravské Kopanice

ZOZNAM POUŽITÉJ LITERATURY A ZDROJŮV

LITERÁRNE PRAMENE

ARVITA P, 2008. *Preventivní hodnocení krajinného rázu CHKO Bílé Karpaty* [disk]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 116 s.

BÁRTA, Jaroslav a Petr ČORNEJ, 2002. *Místa hodná paměti*. 1. vyd. Lomnice nad Popelkou: Studio JB. ISBN 80-86512-19-3.

BARTOŠÍKOVÁ, Alena, 2006. *Za studánkami Bílých Karpat*. 1. vyd. Beroun: Nakladatelství MH. 117 s. ISBN 80-86720-26-8.

BLÜMLOVÁ, Dagmar. *Vnímání krajiny: sborník z konference Krajina jako duchovní dědictví*. 1. vyd. Praha: Obec širšího společenství českých unitářů, 2012, 77 s. ISBN 978-80-904909-2-5.

BOHÁLOVÁ, Iveta a kol., 2014. *Horná Súča: monografia obce*. 1. vyd. Trenčín: FOMI. 295 s. 978-80-970226-0-0.

CÍLEK, Václav, 2014. *Posvátná krajina: eseje o místech, silách a dracích*. 1. vyd. Praha: Malvern. 178 s. ISBN 978-80-87580-72-1.

CULEK, M. (ed.) 2005. *Biogeografické členění České republiky* II. díl. AOPK ČR, Praha. 800 s. ISBN 8086064824.

DEJMALOVÁ, K. 2001. *Tvář naší země: krajina domova*. 1. vyd. Lomnice nad Popelkou: Studio JB.

DOHNALOVÁ, Barbora a kol., 2015. *Metodika identifikace kulturních artefaktů v krajině*. Mendelova univerzita v Brně. ISBN 978-80-7509-382-0.

HOGENOVÁ, Anna, 2012. *Krajina jako naše prodloužené tělo*. In: *Vnímání krajiny: sborník z konference Krajina jako duchovní dědictví*. 1. vyd. Praha: Obec širšího společenství českých unitářů, s. 11- 18. ISBN 978-80-904909-2-5.

JILÍK, Jiří, 2005. *Žitkovské bohyně: po stopách lidové magie v Bílých Karpatech*. 1. vyd. Uherské Hradiště: Alcor puzzle. ISBN 80-86923-04-5. MENCL, Václav, 1980. *Lidová architektura v Československu*. 1. vyd. Praha: Academia. 630 s. 21-061-79.

JILÍK, Jiří, 2013. *Žitkovské čarování: pravdivý příběh žitkovských bohyní*. Vyd. 2., V nakl. CPress vyd. 1. Brno: CPress. ISBN 978-80-264-0284-8.

KOLEJKA, Jaromír, 2013. *Nauka o krajině: geografický pohled a východiska*. Vyd. 1. Praha: Academia. 439 s. ISBN 978-80-200-2201-1

KUTINOVÁ, Amálie, 1991. *Gabra a Málinka*. 5. vyd., 1. vyd. ve Sfinze. Ostrava: Sfinza. ISBN 80-7034-072-X.

TREIB, Marc. 2002. *Must Landscape Mean?* In: *Theory in Landscape Architecture: A Reader*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, s. 89-93. ISBN 0-8122-1821-3.

MAZÍN, Václav, 2001. *Čtvrtý rozměr krajiny*. In: *Tvář naší země - Krajina domova: Duchovní rozměr krajiny*. 1. vyd. Lomnice nad Popelkou: Studio JB, s. 46-49. ISBN 80-86512-00-2.

NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: k fenomenologii architektury*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1994, 218 s. ISBN 80-207-0241-5.

PAUER, Marián a Marie ZAVADILOVÁ, 2001. *Marie Zavadilová: svietim si vlastným svetlom*. Bratislava: FO ART. 111 s. ISBN 80-88973-04-X.

SAMOJSKÝ, Petr, 2011. *Krajina jako duchovní dědictví: úvodní rozhlédnutí*. 1. vyd. Praha: Obec širšího společenství českých unitářů. 93 s. ISBN 978-80-904909-0-1.

SKLENIČKA, Petr, 2002. *Základy krajinného plánování*. Říčany: Naděžda Skleničková. ISBN 80-903206-0-0.

ŠIMŠA, Martin a Petra KALÁBOVÁ, 2006. *Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy: Strážnice*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury. ISBN 80-86156-88-5.

TUČKOVÁ, Kateřina, 2012. *Žitkovské bohyně*. 1. vyd. Brno: Host, 2012. ISBN 978-80-7294-528-3.

VOREL, Ivan a Jiří KUPKA, 2011. *Krajinný ráz. Identifikace a hodnocení*. Praha: ČVUT v Praze. 148 s. ISBN 978-80-01-04766-8

ZELENKÁ, Josef, 2008. *Percepce krajiny a genius loci*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. 325 s. ISBN 978-80-7041-191-9.

ONLINE ZDROJE

AMBRÚZ, Jan a Pavla KAČÍRKOVÁ, 2006. *Jiná krajina*. [online]. [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: <http://www.jinakrajina.eu/aktuality.html#>

AOPK ČR, © 2016. [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: www.bilekarpaty.ochranaprirody.cz

Centrum pro současné umění Praha, o.p.s.: *Zorka Ságlová*, 2006-2015. [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.artlist.cz/zorka-saglova-499/>

Dictionary.com, © 2016. [online]. Zlín. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.dictionary.com/browse/will-o--the-wisp>

Gajdoši z Kopanic, © 2009 [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.gajdosi.eu/>

Galéria Miloša Alexandra Bazovského. *MEDŇANSKÝ Ladislav (Mednyánszky) (1852 – 1919)*. 2010 [online]. Trenčín. [cit. 2016-04-

28]. Dostupné z: http://www.gmab.sk/o-galerii/autori-v-zbierekach-gmab/autori-v-zbierekach-gmab-l-r/mednansky-ladislav-mednyanszky-1852-1919.html?page_id=1296

GREGOROVÍČOVÁ, Zuzana a ŽŮREK, Zbyněk, 2005. *Etnografický subregion Moravské Kopanice*. In: *Folklorní sdružení České republiky*. [online]. Posledná zmena 24. 02. 2005. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://archiv.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=122645>

Hnutí Brontosaurus, *Co děláme*, ©1974-2015. [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <https://www.brontosaurus.cz/co-delame>

Horná Súča, © 2016 [online]. [cit. 2016-03-15]. Dostupné z: <http://www.hornasuca.sk/>

JANČURA, P. *Štúdia – Znakové vyjadrenie vlastností krajinej štruktúry*. 1999. [online]. In: *Výukové materiály*. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: http://www.uake.cz/vyukove_materialy/frvs2185/kapitoly_v_pdf/Peter_Jancura.pdf

Kopaničár, © 2016 [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.kopanice.cz/>

MAS Vršatec, MAS Vršatec: *Projekty*, © 2014-2016. [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.masvršatec.sk/projekty/>

Městské divadlo Zlín. *Žitkovské bohyně*, © 2016. [online]. Zlín. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.divadlozlin.cz/cs/program/prehled-inscenaci/velky-sal/zitkovske-bohyne.html>

MÍCHAL, I., (red.) et al. 1999. *Hodnocení krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě*. [online]. Praha: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 19 s. Dostupné z: <http://labskepiskovce.ochranaprirody.cz/res/archive/083/012290.pdf?seek=1371465254>

MLÁDEK, Jan a kol., 2013. *Využití poloparazitických rostlin rodu kokrhel (Rhinanthus spp.) k potlačení kompetičně silných trav (trřtiny křovištní a kostřavy červené)*. [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: http://www.ms-cbs.cz/_prezentace/2013_mladek_vyuziti-poloparaziticky-druhu-rodu-kokrhel.pdf

Obec širšího společenství, © 2009 – 2016. Širší společenství: *Obec širšího společenství českých unitářů. Krajina jako duchovní dědictví*. [online]. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.sirsispolecenstvi.cz/tematicke-projekty/krajina-jako-duchovni-dedictvi>

Penzion Žitková, © 2014. [online]. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.penzionzitkova.cz/>

SAŽP, © 2007. [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://uzemia.enviroportal.sk/>

© Společnost pro krajinu, 2008. Konference. [online]. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://prokrajinu.cz/ARCHIV/>

Správa CHKO Bílé Karpaty, 2009. Jak stavět v CHKO Bílé Karpaty: Praktická příručka pro stavebníky [online]. 1. vyd. Luhačovice: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 7 s. Dostupné z: [http://www.sopsr.sk/web/](http://bilekarpaty.ochranaprirody.cz/res/archive/102/014316.pdf?seek=1373376365ŠOPSR, © 2016. [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <a href=)

ŠÁCHA, V., 2009. *Lidová architektura CHKO Bílé Karpaty* [online]. 1. vyd. Luhačovice: Agentura ochrany přírody a krajiny ČR. 7 s. Dostupné z: <http://bilekarpaty.ochranaprirody.cz/res/archive/102/014317.pdf?seek=1373376368>

Starý Hrozenkov. Oficiální stránky Obce, © 2016. [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: www.staryhrozenkov.cz

UHÚL, *Informarec o lesním hospodářství v České republice*. 2014. [online]. Posledná zmena: 31. 12. 2014 [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://geoportal.uhul.cz/LHPOMapNew/>

© UNESCO World Heritage Centre, *World Heritage List: Vlkolínec*. 1992-2016. [online] Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/622>

URBANČÍKOVÁ, Jana a Ladislav PTÁČEK, 2014. První interpretační plán CHKO Bílé Karpaty [online]. 1. vyd. Veselí nad Moravou: Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, o.p.s. 31 s. Dostupné z: <http://bilekarpaty.ochranaprirody.cz/res/archive/161/020978.pdf?seek=1399366439>

Veronica centrum Hostětín. *Krajem žitkovských bohyní – prožitková procházka*. 2016 [online]. Hostětín. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://hostetin.veronica.cz/krajem-zitkovskych-bohyni-prozitkova-vychazka>

Zákon č. 114/1992 Sb. České republiky o ochraně přírody a krajiny: § 12 Ochrana krajinného rázu a přírodní park [online]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114>

Zásady péče o mokřady. *Mokřady – ochrana a management*. [online]. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.mokrady.wbs.cz/Zasady-pece-o-mokrady.html>

Ženský sbor Čečera, ©2007 [online]. [cit. 2016-04-05]. Dostupné z: <http://www.cecera.cz/>

Žitková: oficiální stránky. *Historie*. © 2015. [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://www.zitkova.cz/historie/>

ZDROJE OBRÁZKOV:

Babkakorenarka, 2015. [fotografia]. In: Společnost MAFRA, rajce.net, © 2005-2016. [online]. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: http://babkakorenarka.rajce.idnes.cz/ZITKOVA_MLHA/#DSC00598.jpg

BOHÁLOVÁ, 2014. Ženský kroj, Súča. [fotografia]. In: BOHÁLOVÁ, Iveta a kol., 2014. *Horná Súča: monografia obce*. 1. vyd. Trenčín: FOMI. s. 138 978-80-970226-0-0.

EMERSON, Stephen, 2015. *Hedges of Light*. [fotografia]. In: 500px. [online]. [cit. 2016-05-03]. Dostupné z: https://500px.com/photo/131683795/hedges-of-light-by-stephen-emerson?ctx_page=1&from=user&user_id=227610

ForestWander, 2008. *Apple Tree Blossoms Spring Flowering Tree*. [fotografia]. In: ForestWander, 2008. [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://www.forestwander.com/2009/02/apple-tree-blossoms-spring-flowering-tree/>

Gijs Van Vaerenbergh, 2012. *Reading Between the Lines* [fotografia]. In: Archdaily [online]. Posledná zmena: 27. 11. 2012. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.archdaily.com/298693/reading-between-the-lines-gijs-van-vaerenbergh>

GORDIENKO, Oleg, 2011. *Tunnel of love*. [fotografia]. In: 500px. [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <https://500px.com/photo/1734221/tunnel-of-love-by-oleg-gordienko>

Hgalina, 2016. *Autumn alley in old park*. [fotografia]. In: 123rf. [online]. [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: http://www.123rf.com/photo_5380836_autumn-alley-in-old-park-trees-and-falled-foliage-settle.html

JILÍK, Jiří, nedatované. *Portrét Irmý Gabrhelovej*. [fotografia]. In: JILÍK, Jiří, 2013. *Žitkovské čarování: pravdivý příběh žitkovských bohyní*. Vyd. 2., V nakl. CPress vyd. 1. Brno: CPress. s. 120. ISBN 978-80-264-0284-8.

JUREČKA, Jiří, 2012. Jabloňová studánka. [fotografia]. In: Mladí ochránci přírody, estudanky, Jabloňová studánka (5996). [online]. Posledná zmena: 20. 08. 2014. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.estudanky.eu/5996>

KLVANI, Josef, nedatované. *Slavná žitkovská bohyně Pagáčena*. [fotografia]. In: JILÍK, Jiří, 2013. *Žitkovské čarování: pravdivý příběh žitkovských bohyní*. Vyd. 2., V nakl. CPress vyd. 1. Brno: CPress. s. 138. ISBN 978-80-264-0284-8.

KŘÍSTEK, Petr, 2012. Pramen Nad Starou školou. [fotografia]. In: Mladí ochránci přírody, estudanky, Pramen Nad Starou školou (5985). [online]. Posledná zmena: 01. 08. 2013. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.estudanky.eu/5985>

MEDŇANSKÝ, Ladislav, 2016. *Jesenné ráno* [maľba]. In: Artnet [online]. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.artnet.com/WebServices/images/I100177Ild75EJFgqPECfDrCWvaHBOc1ZkE/ladislav-mednansky-autumn-morning.jpg>

Mokřady – Ochrana a management, 2011. *Srovnávací fotografie*. [fotografia] In: Mokřady – Ochrana a management, 2011. [online]. [cit. 2016-04-28] Dostupné z: <http://www.mokrady.wbs.cz/Srovnavaci-fotografie.html>

Moravské Kopanice, © 2014. *Kopaničarsky kroj*. [fotografia]. In: Moravské Kopanice. *IS Kopanice*, © 2014. [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://www.iskopanice.cz/clanky/moravske-kopanice/>

Pacheco, 2012. *Arran Gregory's Faceted Mirrored Sculpture – Wolf* [fotografia]. In: evolo. [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: http://www.evolo.us/wp-content/uploads/2012/08/Gregory_Wolf_4.jpg

STAŇA, Jiří, 2012. Pramen U hájenky. [fotografia]. In: Mladí ochránci přírody, estudanky, pramen U hájenky (5617). [online]. Posledná zmena: 02.05.2012. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.estudanky.eu/5617>

STAŇA, Jiří, 2012. Studánka Tomanova. [fotografia]. In: Mladí ochránci přírody, estudanky, Studánka Tomanova (5615). [online]. Posledná zmena: 04.05.2012. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.estudanky.eu/5615>

STAŇA, Jiří, 2012. Studánka U kapličky. [fotografia]. In: Mladí ochránci přírody, estudanky, Studánka U kapličky (5616). [online]. Posledná zmena: 02.05.2012. [cit. 2016-04-16]. Dostupné z: <http://www.estudanky.eu/5616>

Trixqueen, ©2013-2016. *Abstract Wolf Sculpture* [fotografia]. In: Deviant Art. ©2013-2016. [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: <http://trixqueen.deviantart.com/art/Abstract-Wolf-Sculpture-402192962>

Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, 2016. *Pastva ovcí v rezervaci* [fotografia]. In: Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty, 2016. [online]. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://m.tagmanager.cz/2122>

Wikiwand, 2016. *Rhinanthus minor*. [fotografia]. In: Wikiwand, 2016. [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: http://www.wikiwand.com/en/Rhinanthus_minor

WpClipart, 2016. Stairs on hiking trail woods [fotografia]. In: WpClipart, 2016. [online]. [cit. 2016-04-27]. Dostupné z: https://www.wpclipart.com/buildings/architecture/stairs/stairs_on_hiking_trail_woods.jpg.html

ZAVADILOVÁ, Marie, 1944. *Portrét bohyně. [fotografia]. In: JILÍK, Jiří, 2013. Žitkovské čarování: pravdivý příběh žitkovských bohyní. Vyd. 2., V nakl. CPRESS vyd. 1. Brno: CPRESS. s. 38. ISBN 978-80-264-0284-8.*

Žitková, © 2015. Dobová fotografia, muž so ženou v kroji. [fotografia]. In: Historie. *Žitková: oficiální stránky.* [online]. © 2015 [cit. 2016-04-30]. Dostupné z: <http://www.zitkova.cz/historie/>

ARCHIVÁLIE

Štátny okresný archív Uherské Hradiště

[Doplňujúci názov, rok. Názov fondu – Inventárne číslo – Uloženie (kartón)]

Kronika školní, 1890-1920. NŠ Žitková – dolní (Národní škola) - 129 – 84.1.1

Kronika Žitková, 1928. AO Žitková (Archiv obce) - 1 – kronika

Podklady k. Dočkala k historii žitkovských bohyní, 1929-1956. AO Žitková (Archiv obce) - 14 – 3

Školní kronika, 1940. NŠ Žitková – dolní (Národní škola) - 130 – 84.1.2

Zpráva učitelů o poměrech na Kopanicích, 1941. AO Žitková (Archiv obce) - 13 – 3

ONLINE MAPOVÉ ZDROJE

Topografické mapy:

© CENIA, 2010-2014 <http://geoportal.gov.cz/ArcGIS/services>

ZABAGED

© Geodetický a kartografický ústav Bratislava, 2015. *Základná mapa ZM SR 1:10 000.* [online]. Posledná zmena: 15. 02. 2016. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <https://om.skgeodesy.sk/om/>

© prispěvatelé OpenStreetMap, *Cyklomapa.* [online]. [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: <https://www.openstreetmap.org>

© Seznam.cz, © OpenStreetMap, © NASA, © 1996–2016. *Turistická mapa.* [online]. [cit. 2015-01-08]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka>

Tematické mapy:

© AOPK ČR, © CUZK, 2015. [online].

Vrstvy:

Aplikovaná ochrana přírody

Ochrana přírody

Přírodní poměry

[cit. 2016-03-12]. Dostupné z: <http://mapy.nature.cz/>

Česká geologická služba, © 2014. *Geologická mapa 1:50 000.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://mapy.geology.cz/geocr_25/

Česká geologická služba, © 2014. *Pedologická mapa 1:50 000.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://mapy.geology.cz/pudy/>

Česká geologická služba, © 2014. *Svahové nestability.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://mapy.geology.cz/svahove_nestability/

Český svaz ochránců přírody, © 2014. *Mapa našich mokřadů.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://www.nasemokrady.cz/mapa/>

ČÚZK, © 2010. *Mapa cestní sítě* [online]. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: <http://geoportal.jsdi.cz>

Geodis Slovakia, © 2013. *Slovenský mapový portál.* [online]. [cit. 2016-05-02]. Dostupné z: <http://mapy.atlas.sk>

KOČICKÝ, Dušan a Boris IVANIČ, 2011. *Geomorfologické členenie Slovenska. Mierka 1:500 000.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://www.geology.sk/new/sites/default/files/media/geois/Prehľadn eMapy/GM_mapa.pdf

Pôdny portál: Informačný servis VÚPOP. [online]. Posledná zmena: 05. 05. 2016 [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: http://www.podnemapy.sk/lpis_verejnost/viewer.htm

Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (ŠGÚDŠ), © 2016. *Geologická mapa SR M 1:50 000.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://mapserver.geology.sk/gm50js/>

Slovenská agentúra životného prostredia, © 2009-2013. *Atlas Krajiny Slovenskej republiky.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://geo.enviroportal.sk/atlassr>

Slovenská agentúra životného prostredia, © 2009-2013. *NATURA 2000 - Územia európskeho významu.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://geo.enviroportal.sk/uev>

Slovenská agentúra životného prostredia, © 2009-2013. *Štátny zoznam osobitne chránených častí prírody Slovenskej republiky.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://uzemia.enviroportal.sk>

Slovenská správa ciest © 2016. *Mapy cestnej siete SR.* [online]. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: <http://www.cdb.sk/>

Správa CHKO Bílé Karpaty, 2010. *Plán péče o CHKO Bílé Karpaty: Kategorie lesa.* [online]. [cit. 2016-05-02]. dátový sklad AOPK ČR. Dostupné z: <http://bilekarpaty.ochranaprirody.cz/res/archive/132/017520.pdf?seek=1378113540>

Ortofotomapy:

ČÚZK, © 2010. [online]. [cit. 2016-02-23]. Dostupné z: http://geoportal.cuzk.cz/WMS_ORTOFOTO_PUB/WMSservice.aspx?

Mapy Google. © 2015 Google [online]. [cit. 2015-12-27]. Dostupné z: <https://www.google.cz/maps/>

© TopGis, s.r.o., © Seznam.cz, © 1996–2016. *Ortofotomapa.* [online]. [cit. 2015-01-08]. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka base=ophoto>

Historické mapy:

Austrian State Archives, © 2008. *Historical Maps of the Habsburg Empire.* [online]. [cit. 2015-12-20]. Dostupné z: <http://mapire.eu/>

VGHMÚř Dobruška, © MO ČR 2009. *Letecké snímky z rokov 1950 a 1955 In: Národní inventarizace kontaminovaných míst* [online]. [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: <http://kontaminace.cenia.cz/>

ROZHOVORY

KOHOUTOVÁ, Kateřina, 2016. *Rozhovor s lektorkou centra Veronica a prievodkyňou po Žitkovej. Bojkovice 18. 3.*

PODOLÁK, Jozef, 2016. *Rozhovor s lesným hospodárom v oblasti Liešna a Horná Súča. Drietoma 2. 4.*

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A - Katalóg Prameňov a studničiek v území
Príloha B - Zmena využitia krajiny človekom
Príloha C – Rekreácia a cestovný ruch v území
Príloha D - Historické mapy a historické krajinné štruktúry
Príloha E - Katalóg drobných sakrálnych objektov
Príloha F - Folklórne piesne, kroje a bohovanie
Príloha G - Prírodné hodnoty územia
Príloha H - Vizualne vzťahy a estetické hodnoty územia
Príloha I - Kultúrno-historické hodnoty územia
Príloha J - Katalóg krajinných znakov
Príloha K - Limity a problémy územia
Príloha L - Návrh – Regulácia zástavby
Príloha M - Návrh – Revitalizácia Hornozávrtskej mokrade
Príloha N - Návrh – Obnova ovocnej aleje
Príloha O - Návrh – Zmena trasovania elektrického vedenia
Príloha P - Návrh – Výsadba skupín drevín pred vizualne nevhodnú stavbu
Príloha R - Návrh – Sprístupnenie a zachovanie šancí
Príloha S - Návrh – Obnova Lokovskej studničky
Príloha T - Návrh – Trasa cesty za duchovnými hodnotami krajiny
Príloha U - Návrh – Obnova vegetačného tunela
Príloha V - Návrh – Slávnosti na Chabovej
Príloha X- Návrh – Symbol legendy o hrade na Lokove
Príloha Y - Návrh – Legenda o Vlčom vrchu
Príloha Z - Návrh – Les svetlonosov
Príloha AA - Návrh – Nové cesty
Príloha AB - Duchovný rozmer krajiny vo fotkách 1
Príloha AC - Duchovný rozmer krajiny vo fotkách 2

ZOZNAM VOLNÝCH PRÍLOH:

Príloha AD.1 – Dotazník (SR)
Príloha AD.2 – Dotazník (CZ)
Príloha AE - Brožúrka – Cesta za duchovnými hodnotami krajiny
Príloha AF - Návrhová mapa opatrení a zmien využitia územia